

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN
ÖĞRETMENLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA
YÖNELİK FARKINDALIK DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba ÇALIŞKAN

LEFKOŞA

Haziran, 2018

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN
ÖĞRETMENLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA
YÖNELİK FARKINDALIK DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba ÇALIŞKAN

Danışman: Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

LEFKOŞA

Haziran, 2018

JÜRİ ÜYELRİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Tuba ÇALIŞKAN' ın “Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri” isimli çalışması, Haziran 2018 tarihinde jürimiz tarafından Özel Eğitim Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Adı- Soyadı

İmza

Başkan : Doç. Dr. Murat TEZER

.....

Üye : Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

.....

Üye (Danışman): Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../...../2018

Prof. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL

Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin içeriğinde sunulan verileri, bilgileri, dokümanları, akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Tuba ÇALIŞKAN

..../..../2018

ÖNSÖZ

Aile toplumun temel birimi ve önemli bir sosyal kurumudur. Yapılan bilimsel çalışmalarla anne-babanın çocuğun bütün gelişim alanları ve kişiliği üzerinde nedenli etkili olduğu ortaya konulmuştur. Ailenin çeşitli görevleri arasında çocuğun bakımı ve sosyalleştirilmesi de yer almaktadır. Ebeveynler bu görevlerini yerine getirirken bazen çocuklarının biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmelerini engelleyen davranış örneklerini gösterebilmektedirler.

Anne-baba-çocuk etkileşiminin; detaylı bir şekilde incelenmesine karşın, aile içinde özel gereksinimli çocuklara gösterilen şiddet ve ihmal davranışları, uzun yıllar dikkatlerden kaçmıştır. Bu nedenle, özel gereksinimli çocukların istismarı ve ihmalini en yakından fark edebilecek olan öğretmenlerinin bu konuda bilgilendirilmesi ve karşılaşacakları olaylar karşısında neler yapabilecekleri, nasıl bir yol izleyecekleri ile ilgili gerekli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu çalışma özel gereksinimli çocukların ihmal ve istismarının tanımlanmasında önemli rolü olan öğretmenlerin, konuya ilişkin farkındalıklarını ve ülkemizin bu konu ile ilgili eğitim açığını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Bu araştırmamın tamamlanmasında deneyimi ve bilgisiyle bizden yardımlarını esirgemeyen danışmanımız Sayın Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN hocamıza teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yaşamımın her evresinde maddi ve manevi en büyük destekçilerim olan annem Sevim ÇALIŞKAN ile babam Ahmet ÇALIŞKAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca tüm Yüksek Lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen eğitimimi tamamlamamda çok büyük katkıları olan iş arkadaşım Yüksel SERTEL, müdürlerim Sinan KURT ve Sertaş Kurra ile diğer tüm iş arkadaşlarıma göstermiş oldukları sabır ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Tuba ÇALIŞKAN

ÖZET

Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri

Tuba ÇALIŞKAN

Yüksek Lisans, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Deniz Özcan

Haziran 2018, 92 sayfa

Bu çalışma çocuk ihmal ve istismarının tanılanmasında önemli rolü olan öğretmenlerin, konuya ilişkin farkındalıklarını ve ülkemizin bu konu ile ilgili eğitim açığını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Araştırma, KKTC'deki 18 özel eğitim okulu içerisinde, okul yönetimi tarafından izin verilen 17 okulda çalışan ve anketi doldurmayı kabul eden 85 öğretmen üzerinde yapılmıştır. 5 anketin %65'lik kısmının boş bırakılması nedeniyle çalışma 80 öğretmenle tamamlanmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri SPSS 24 paket programında, yüzdelik, aritmetik ortalama, standart sapma ki-kare testi, t-testi ve Mann Whitney U testi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada ölçme aracı olarak Kürklü(2011) tarafından geliştirilen Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketi kullanılmıştır.

Bu çalışmaya katılan 80 öğretmen, lisans eğitimleri ve mesleki hayatlarında çocuk istismar ve ihmali ile ilgili hiçbir eğitim almadığını, %68,8 çocuk koruma kanunu hakkında hiç bilgilendirilmediğini ve konu hakkında hiçbir eğitim almayan öğretmenlerin %95 bu konuda bilgilendirilme gereksinimi duyduklarını belirttiler. Öğretmenlerin %93 çocuk ihmal ve istismarını kanunlara göre bildirmek zorunda olduklarını, %100 ise ahlaki anlamda bildirimden sorumlu olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %41 çocuk istismar ve ihmali bildirecekleri yer olarak sosyal hizmetler müdürlüğünü tercih etmişlerdir. Bununla birlikte fiziksel istismardan şüphelenen 27 öğretmenin %1,9'u, ihmalden şüphelenen 49 öğretmenin %7,5'i şüphesini okul yönetimine bildirmiştir. Çocuk ihmal ve istismarından şüphelenen öğretmenler bildirim yapmama nedenlerini sırasıyla konuya ait yetersiz kanıt olması (%30), çocuğu şimdi içinde bulunduğu durumdan daha kötü bir duruma sokma korkusu (%13,8) olarak ifade etmişlerdir. Çocuk istismar ve ihmalinin belirti ve

risklerini tanılama ölçeğini değerlendirdiğimizde, hiçbir öğretmen tam puan alamamış ancak meslek deneyimi fazla olan öğretmenlerin belirti ve riskleri daha iyi tanımlayıp ve fark edebildikleri görülmüştür.

Sonuç olarak çalışmamızda, ülkemizde çocuk istismarı ile mücadelede okul temelli önleme ve müdahale programları oluşturularak öğretmenlerin konu ile ilgili eğitim ve duyarlılıklarının artırılmasının gereği bir kez daha ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Özel Eğitim, Özel gereksinimli çocuk, istismar, ihmal.

ABSTRACT

Awareness Levels of Teachers in Special Education Institutions for Child Neglect and Abuse

Tuba ÇALIŞKAN

**Near East Universty
Institute of Education Sciences
Department of Special Education
Supervisor: Doç. Dr. Deniz Özcan
June 2018, 92 pages**

This research was carried out to determine the awareness of the teachers who have an important role in the diagnosis of neglect and exploitation of students and to find out the lack of education about the subject in our country.

The study was carried out with 85 teachers who accepted to fill in the questionnaire and worked in 17 schools out of 18 elementary schools in KKTC. The study was completed with 80 teachers, because 5 of them have failed to complete the 65% of the questionnaire. Data analysis was performed in SPSS 24 package program using percentage, arithmetic mean, standard deviation, t- test and Mann Whitney U test. The questionnaire which was developed by Kürklü (2011) as a measurement tool in the research was used to evaluate teachers' awareness levels of child neglect and abuse.

The 80 of teachers who have attended such research, have never been educated about the subject of child neglect and abuse, the %68,8 percent of them have never been informed about child protection law and %95 percent who have never been educated about the subject requires to be informed about it. The %93 of teachers said that they must inform the child neglect and abuse according to the law and %100 because of ethic reasons. %41 of the teachers had preferred to inform the directorate of social services about the child neglect and abuse. The %1,9 of 27 teachers who have been suspected about physical abuse and %7,5 of 49 teachers who have suspected about neglect had reported their conclusions to the school management. The teachers have declared that the reasons for not reporting child exploitation and negligence are, with 30%, the lack of evidence related to the topic, and with 13,8%, afraid of pushing the child into a worse situation than the current situation. When we have evaluated the

scale of indication and risks of child exploitation and negligence, no teacher gets full points, but, it has been observed that the teachers with higher professional experience have identified and recognized the indication and risks of child exploitation and negligence.

As a conclusion, once again we have find out that we must produce intervention and prevention programmes to increase the knowledge of our teachers about the subject.

Key Words: Special Education, Special Needed Child, Abuse, Neglect.

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	9
1.3. Araştırmanın Önemi	10
1.4. Varsayımlar	11
1.5. Sınırlılıklar.....	11
1.6. Tanımlar	11
1.7. Kısaltmalar	12

BÖLÜM II

2) KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR....	13
2.1.1. İstismar	13
2.1.2. İhmal.....	21
2.1.3. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri	24
2.1.4. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Çocuk Üzerindeki Etkileri	30
2.1.5. Çocukluktaki İstismara Bağlı Olarak Gelişen Ruhsal Bozukluklar .	31
2.1.6. Çocuk İstismarı ve İhmalini Açıklamaya Yönelik Kuramlar	32
2.1.7. Engelli Bireylerin Antik Çağlarda İstismarı.....	35
2.1.8. Engelli Bireylerin Bugünkü Toplumlarda İstismarı	36
2.1.9. Çocuk İstismarının Belirlenmesinde Okulun ve Öğretmenlerin Rolü	37
2.1.10. Çocuk İstismar ve İhmalinde Bildirim Zorunluluğu ve Karşılaşılan Güçlükler.....	42
2.1.11. T.C. Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yeri.....	45

2.1.12.	KKTC Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yeri.....	45
2.2.	İlgili Araştırmalar	45
2.2.1.	Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	45
2.2.2.	Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	50
2.2.3.	KKTC’de Yapılan Araştırmalar	53

BÖLÜM III

3.	YÖNTEM.....	54
3.1.	Araştırmanın Modeli	54
3.2.	Araştırmanın Evreni	54
3.3.	Veri Toplama Araçları ve Uygulama	55
3.4.	Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	55

BÖLÜM IV

4.	BULGULAR ve YORUMLAR	57
1.1.	Öğretmenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri	57
1.2.	Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarıyla İlgili Eğitim Durumları	58
1.3.	Öğretmenlerin Çocuk İstismar ve İhmalinden Şüphelenme Sıklıkları.....	60
1.4.	Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarını Bildirim Durumları:.....	60
4.5.	Öğretmen özellikleri ile öğretmenlerin bildirim yapma durumlarının karşılaştırılması	65
4.6.	Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Değerlendirme Durumları	66

BÖLÜM V

5.	SONUÇ ve ÖNERİLER.....	72
5.1.	Sonuç ve Tartışma	72
5.2.	Öneriler	77

KAYNAKÇA	79
-----------------------	-----------

EKLER.....	87
-------------------	-----------

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sosyo-demografik özellikleri.....	57
Tablo 2. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili eğitim durumları	58
Tablo 3. Son 12 ayda, çocuk istismarı ve ihmali / çocuk koruması ile ilgili hizmet içi eğitimlere katılma sürelerine yönelik ortalama ve standard sapmaları.....	58
Tablo 4. Öğretmenlerin okulda çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili tartışma yapıp yapmadıkları konusundaki görüşleri.....	59
Tablo 5. Öğretmenlerin çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirilme durumu hakkındaki görüşleri.....	59
Tablo 6. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarından şüphelenme sıklığı.....	60
Tablo 7. Öğretmenlerin kanunlara göre ve ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğunun olma durumu hakkındaki görüşleri	60
Tablo 8. Öğretmenlerin ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğunun olma durumu hakkındaki görüşleri	61
Tablo 9. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarını Tespit Ettiğinde Bildirim Yapacağı Yerler Hakkındaki Görüşleri.....	61
Tablo 10. Öğretmenlerin fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal durumuyla karşılaşma durumları ve karşılaşmaları durumundaki tutumları.....	62
Tablo 11. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarını Bildirmesi Durumunda Yöneticisi Tarafından Desteklenmesi Konusundaki Görüşleri.....	63
Tablo 12. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Konusundaki Bilgilendirilme İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi	63
Tablo 13. Öğretmenlerin İhmal ve İstismarından şüphelenmeleri Durumunda Bildirim Yapmama Nedenleri.....	64
Tablo 14. Öğretmenlerin okulda yaptıkları görevlere göre çocuk ihmal ve istismar konusunda bildirim yapma zorunluluğu konusundaki düşünceleri.....	65
Tablo 15. Öğretmenlerin okuldaki görevlerine göre ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu konusundaki görüşleri	66
Tablo 16. Öğretmenlerin çalışma süreleri ile kanunlara göre çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu durumu arasındaki ilişki	66
Tablo 17. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması.....	67

Tablo 18. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim alma durumları.....	67
Tablo 19. Öğretmenlerin Anne Baba Olma Durumlarına Göre Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Verdikleri Toplam Puanlarının Karşılaştırılması	68
Tablo 20. Öğretmenlerin medeni durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması.....	68
Tablo 21. Öğretmenlerin Yaşlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması.....	69
Tablo 22. Öğretmenlerin mesleklerinde çalışma yıllarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması	69
Tablo 23. Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Öğretmenlerin İfadelerine Verdikleri Cevapların Dağılımı.....	70

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın; problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarının yanında araştırma genelinde adı geçen bazı kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu:

Tarihsel süreç içerisinde eğitimin tanımı farklı şekillerde yapılmıştır. Bu tanım bireylerin özelliklerine, ülkelere ve felsefelere göre değişiklikler göstermektedir. Ancak eğitim ile ilgili yapılan ve çoğunlukla kabul gören tanım ise şöyledir (Özmen ve Ekiz, 2013).Eğitim; bireyin davranışlarında kasıtlı olarak ve kendi yaşantıları yoluyla istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1973).

Her birey bir diğerinden farklıdır ve her bireyin kendine özgü bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal bir yapısı vardır. Bazı bireyler bilişsel, duyuşsal veya motor davranışlarda, yetersizlik göstermektedir. Bu gelişim alanlarındaki bir ya da birden fazla yetersizlik bireyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Gelişim alanlarındaki yetersizliklerden dolayı olumsuz yönde etkilenen bireylerde ise genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta ve özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.Özel Eğitim ise; Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi için özel olarak yetiştirilmiş personel, bu çocuklar için geliştirilmiş eğitim programları ve bu çocukların özür ve özelliklerine uygun eğitim ortamında sürdürülen çalışmalara özel eğitim denilmektedir. Bireylerin akademik, iletişim, devinimsel ve uyum alanlarında önemli eksiklerin olması, kusur oluşturan durumların önlenmesi, azaltılması ya da ortadan kaldırılması ile ilgili eğitsel yönlerin düzenlenmesine özel eğitim denir (Özsoy ve Diğerleri, 2000).

Özel eğitimin ve özel eğitime ihtiyacı olan çocukların daha iyi anlaşılması için bazı temel kavramların açıklanması gerekmektedir. Bu kavramalardan zedelenmeyi Özsoy ve Diğerleri(2000), “Bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleyiş bozukluğu olması durumudur.” Şeklinde tanımlamışlardır. Özgür (2004) ise yetersizliği “Zedelenme ya da bazı sapmalar sonucu bir insan için normal kabul edilen bir etkinliğin ya da yapımın

önlenmesi, sınırlanması durumudur. Yetersizliğin bireyler üzerindeki etkisi değişiklik gösterebilir. Yetersizliğin türü, derecesi, geçici ya da kalıcı oluşu gibi durumlarının bireyler üzerindeki etkisi değişiklik gösterir.” Şeklinde tanımlamıştır.

Engel kavramını ise; Aral ve Gürsoy (2007) “Bireyin yetersizliği nedeniyle, yaşadığı sürece, yaş, cins, sosyal ve kültürel farklılıklara bağlı olarak oynaması gereken rolleri gereği gibi oynayamama durumu” şeklinde ifade etmişlerdir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime "özel eğitim" denir. Ayrıca, çoğunluktan farklı ve özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara sunulan, üstün yetenekli olanları yetenekleri doğrultusunda en üst düzeye çıkmasını sağlayan yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatılan eğitimidir (MEB, 2000).

Özel eğitim, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin nelere ihtiyaç duyduklarını belirleyerek, bu ihtiyaçları doğrultusunda verilen eğitimle, toplumla uyumlu, sorumluluklarını yerine getirebilen ve bağımsız yaşayabilen bireyleri yetiştirmeyi amaçlar (Sarı, 2003). Ataman (2005) ise özel eğitimi; çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitim olarak tanımlamaktadır.

Özel Eğitimin amacı ise; Özel eğitim, Türk milli eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda özel eğitim gerektiren bireylerin; toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir yurttaş olarak yetişmelerini, kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini, uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar (MEB, 2011).

Özel Eğitimin İlkeleri ise; Türk milli eğitimini düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'de şu şekilde yer almaktadır: Özel eğitimi gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır. Özel eğitime erken başlamak esastır (bireyin özrünün erken farkına varılması, tanının erken konması ve eğitime erken başlanması, bireyin gelişimini olumlu yönde etkileyen önemli hususlardan biri olmaktadır). Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür. Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir. Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayarak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır. Özel eğitim gerektiren bireyler için bireysel eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır. Bu ilke, özel eğitimin bireyin ihtiyaçlarından hareketle planlanarak yürütülmesini öngörmekte, bu amaçla her birey için ayrı ayrı bireyselleştirilmiş eğitim planı yapılmasını ve çerçeve programlarının uygulanmasını esas kabul etmektedir. Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması esastır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerinde ailelerin rolünü vurgulamakta ve onların aktif katılımının sağlanmasını gerekli görmektedir. Bu çerçevede aileler tanılama dâhil, eğitimin her aşamasına katılacak ve söz sahibi olacaktır. Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir. Çağdaş ülkelerde gönüllü kuruluşların eğitimdeki rollerinin giderek artma eğilimi göstermesinin bir yansıması olarak özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde ilgili gönüllü kuruluşların katılımı sağlanmaktadır. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin okul ve okul dışı eğitimlerinin bir bütünlük içerisinde planlanmasını öngörmekte, ayrıca söz konusu bireylerin topluma uyumları ile toplumun onlarla birlikte yaşama becerilerini geliştirme (karşılıklı uyum) yaklaşımı benimsenmektedir (MEB, 2011).

Özel Eğitim Gerektiren Birey; Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmenliğine (2012) göre; çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim

yeterlilikleri yönünden akranlarından beklenen düzeyde anlamlı farklılık gösteren bireydir.

Doğru ve Durmuşoğlu (2003)'na göre özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler; beden, zihin, sosyal ve duygusal gelişimlerdeki engel ve üstün özellikler yönünden, normal eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamayan, akranlarına göre ek olarak bazı farklı çalışmalara ihtiyaç duyan bireylerdir. Her bireyin yetersizliği kendine özgüdür, tanımlanması ihtiyaçlarının belirlenmesi, eğitimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamaya yol gösterici olması için ortak özellikleri ve eğitim ihtiyaçlarına göre sınıflandırılma yapılmaktadır şeklinde tanımlanmıştır. Yetersizliği olan bireylerin sınıflandırılmasına bakıldığında ise;

Zihinsel Öğrenme Yetersizliği Olan Bireyler:

Özel eğitimi hizmetleri yönetmenliği (MEB, 2000)'ne göre zihinsel engellilik, bireylerin zihinsel gelişim yetersizliğinden dolayı eğitim performanslarının ve sosyal uyumlarının olumsuz yönde hafif, orta ve ağır düzeyde etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımlama ise, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ICD-10 kataloğuyla ortaya koyduğu tanımdır. Bu tanım bireylerin zeka değeri (IQ) üzerinden zihin engelini tanımlamaktadır. Zeka değeri 70 IQ'nun altında olan bireyler ICD-10'a göre zihin engellidir.

İşitme Yetersizliği Olan Bireyler:

İnsanların düşünebilme, düşündüğünü karşısındakine anlatabilme yeteneği, toplumsal yaşamın temelini oluşturur. İnsan davranışı ile ses arasındaki ilişki ele alındığında, insanın devamlı etkinliğiyle doğanın etkinliğini birleştirme ve bağdaştırmada en önemli olan mekanizma işitmedir (Mert, 2005). Özsoy (1982) ise; "Bireyin işitme duyarlılığının onun gelişim, sosyal uyum ve özellikle sözlü iletişimdeki görevlerini yeterince yerine getiremeyişinden ortaya çıkan duruma işitme engeli denir." Şeklinde tanımlamıştır.

Görme Yetersizliği Olan Bireyler:

Eğitsel tanıma göre ileri derecede görme kaybı olan, eğitim gereksiniminde kabartma-dokunsal alfabeye (Braille Alfabesi) ya da işitsel materyallerin kullanımına ihtiyaç duyan bireylere eğitsel açıdan kör denilmektedir (Özyürek, 1998).

Ortopedik Yetersizliği Olan Bireyler:

Fiziksel ya da bedensel engelliler olarak da adlandırılan ortopedik engelliler, kemik ve mafsalların şekil ve yapısında engel bulunan veya kas gücü gelişimini ve koordinasyonunu ya da kontrolünde dengesizlikler görülen kimselerdir (Özgür, 2005).

Dil ve Konuşma Güçlüğü Olan Bireyler:

Dil, aynı toplum ve kültürün mensubu olan kişilerin, ortak kurallar ve uzlaşım ile ürettikleri, iletişim amacıyla kullandıkları ortak bir koddur. Çocuklar, keyfi semboller ve soyut anlamların bir araya gelmesiyle oluşan dili edinmekte ve olması gerektiği gibi kullanmakta zaman zaman güçlük yaşayabilirler. Çocukların dille ilgili yaşadıkları güçlük, dil bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (Maviş, 2004).

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler:

Dili yazılı veya sözlü anlamak ve kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya bir kaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkat yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapmada yetersizlik nedeniyle bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumudur (MEB, 2000).

Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Güçlüğü Olan Bireyler:

Uyum güçlüğü gösteren bireyler, “duygu ve davranış problemi olan bireyler” olarak da ifade edilebilir. Toplumda bireylerin kendileri ile barışık olmaları, başkaları ile sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri hem bireyin kendisi hem de toplumsal uyum açısından önemlidir. Bazı bireyler arkadaş edinme ve edinilen arkadaşlıkları sağlıklı bir biçimde sürdürmede zorlanmazken bazı bireyler sosyal mesajları alma, arkadaş edinme ve duygu ve düşüncelerini sergilemede güçlükler yaşamaktadır. Dolayısıyla uyum güçlüğü çekmektedir. Duygusal ve davranış bozukluğu olan birey, yaşına uygun sosyal ve kültürel normlardan farklı duygusal tepki ve davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir. Duygusal ve davranışsal bozuklukluğu MEB (2011)’de uygun yaş, kültürel ya da etnik normlardan farklı olan ve eğitsel performansı olumsuz etkileyen duygusal ve davranışsal tepkilerle karakterize bir yetersizlik olarak tanımlamıştır.

OSB:

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), 3 yaş öncesinde çocuklarda ortaya çıkan, sözel ve sözel olmayan iletişim, sembolik etkinlik, oyun ve sosyal ilişki alanlarında bozukluk ve tekrarlayan davranışlar ile karakterize edilmektedir (Korkmaz, Yalçinkaya ve Demirbilek, 1996).

Üstün Zeka ve Üstün Yeteneği Olan Bireyler:

Üstün yetenekliler, zekâ bölümü sürekli olarak 120 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, matematik ve teknik gibi alanlarda yaşıtlarından belirgin ölçüde üstün olanlara verilen addır (Özkan, 2013).

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Gösteren Bireyler:

Dikkat, konsantrasyon, hareketlilik ve dürtü kontrolü alanlarındaki sorunlarla karakterize olan Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), çocukluk çaının en sık görülen psikiyatrik bozukluklarından. DEHB ilk olarak, 1902 yılında George Still'in İngiltere'deki bir konuşması sırasında, aşırı hareketli, konsantre olamayan, öğrenme güçlükleri ve davranım sorunları gösteren çocuklarda “ahlaki kontrolün ileri düzeyde yetersizliği” olarak tanımlanmıştır. 1930'lar-da benzer özellikler gösteren çocuklar “organik dürtüsellik” olarak tanımlanmıştır. 1947 yılında Strauss ve arkadaşları aşırı hareketlilik, şaşkınlık, dürtüsellik, perseverasyon ve bilişsel yetersizliği olan çocuklarda sonradan gösterilemeyen beyin hasarı olduğunu belirtmişler ve bu durumu “Minimal Beyin Zedelenmesi Sendromu” olarak adlandırmışlardır. 1960'larda belirlenmiş nörolojik bozukluğu bulunmayan bu grup çocuk için “minimal beyin disfonksiyonu” tanımı kullanılmıştır (Kayaalp, 2008).

Engel gruplarının detaylı açıklamasından da görüldüğü üzere ailede yetersizliği olan bir çocuğun doğumu, aile üyelerinin yaşamlarını, duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını çoğu zaman olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Özel gereksinimli bir çocuğun varlığı özellikle ailede ciddi sorunlara yol açmakta ve özellikle çocuğun doğduğu ilk yıllarda çocuğu kabullenememe ve anne-babanın birbirlerini suçlaması ve daha ileri aşamalarda anne-baba ayrılıklarına yol açabilmektedir. Herhangi bir alanda yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerde bu sebeplerden ötürü çocuğu ihmal ve istismar etme olasılığı daha yüksektir.

Çocuk istismarı, çocuğun yakın çevresi, anne-baba ya da diğer aile fertleri, bakıcı veya herhangi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, uzmanlar ve toplum tarafından uygunsuz ve zarar verici davranış olarak nitelenebilecek tüm davranışları içerir. Genel olarak çocuklar farklı şekillerde istismara uğrarlar. Fiziksel istismar, duygusal-sosyal istismar ve cinsel istismardır. İstismarlar genelde tüm çocuklara yöneliktir. Ancak çocuk yetersizliği olan bir çocuk ise daha fazla sıklıkla istismara uğramaktadır. Bu nedenle yetersizliği olan bir çocuğa sahip ailelerin çocuklarını bu konuda koruyabilmeleri için çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda uyanık olmaları, istismara işret eden belirtileri bilmeleri, böyle bir olayın çocukta bırakacağı yıkıcı etkilerin farkında olmaları gerekmektedir (Yıldırım Doğru, 2006). Ailenin bu konuda erken farkındalık kazanmaları da şüphesiz ki Özel Eğitim alanında görev yapan öğretmenlerimizin olayın erken farkına varıp aileyi uyarmasından geçmektedir. Engelli çocuklar çok daha fazla cinsel, fiziksel ve duygusal istismara maruz kalmakta ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma ya da gebe kalma riskleri de artmaktadır (Bilge ve Baykal, 2010).

Çocuk istismarı; fiziksel, cinsel ya da duygusal istismar olarak: çocuk ihmali ise; fiziksel ya da duygusal ihmal olarak görülebilmektedir. İstismar ve ihmalin bu farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini ve iş alanlarını da etkileyen bir halk sağlığı sorunudur (Taner ve Gökler, 2004). Özcebe (2009) çocuk ihmalinin de istismar olarak kabul edilmesi ise; “Çocuğun beslenme, sağlık, barınma, giyim, eğitim, korunma ve gözetim gibi temel gereksinimlerinin onun bakımını üstlenen ana-babası ya da diğer yakınları tarafından karşılanamamasıdır şeklinde tanımlamıştır.

Yetersizliği olan çocuklara karşı çok eski çağlardan beri olumsuz tutum ve davranışların olduğu bilinmektedir. Engelli çocuklar burada sadece istismar edilmekle kalmamış, hayatlarına da son verilmiştir. Eski çağlarda bu çocukların öldürülmesi için üç temel neden söz konusudur. Bunlar; Faydacılık, toplumsal değer sistemleri, doğaüstü güçlere inanç. Faydacılık ilkesine göre engelliler ilkel toplumlarda sorumluluk anlamına geliyordu. Sürekli birilerine bağımlı olduklarından bu kişilerinde topluma katkısını engelliyorlardı. Toplumsal değer sistemleri açısından ise Aristo’nun, M.Ö 355 yıllarında mükemmel olmayan hiçbir şeyin gelişmesine izin verilmemesi gerektiğini ilan etmesi ile Yunan ve Roma kültürleri güzellik, güç ve zekayı

desteklemişler, engellilerin de ölümüne yol açmışlardır. Romalılar uygulamaları sonucu engelli olan çocukları öldürülmüş, terk etmiş, köle olarak satmış ve dilendirmişlerdir. Doğaüstü güçlere olan inanç, engelli çocukların istismarı için bir başka nedendir. Engelli çocuğun, ebeveynleri cezalandırmak için gönderildiği ya da tanrıdan bir işaret olarak geldiğine inanılırdı. Bazı toplumlarda ise çocuğun içindeki kötü ruhları kovmak için çocuk düzenli olarak dövülürdü. Engelli ya da kronik hasta olanları tek başlarına orman, çöl ya da dağlarda ölüme terk etmek ilkel toplumlarda kullanılan bir yoldu. Doğumu ile birlikte onu silahla öldürmek, vadiden aşağıya ya da nehre atmak, canlı canlı gömmek ya da vahşi hayvanlara yem olarak atmak ilkel toplumlarda görülen uygulamalardandı. Antik çağlarda uygulanan bu yöntemler, günümüz toplumlarında da tamamen yok olmamış, az da olsa halen devam etmektedir. Pek çok engelli aşağılanmaya, insanlık dışı davranışlara, kötü statülere, reddetmeye ya da ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Engelli öğrencilerin yüzde altmışının bu durumlarını doğumdan sonra hastalık, kaza veya kötü muamele ya da istismar gibi nedenlerle edindikleri bildirilmektedir. Engelli öğrenciler, her tür istismara açıktır. Bunlar fiziksel, duygusal, cinsel istismar biçiminde olabilir. Engelli öğrencileri istismara uygun hale getiren bazı koşulların varlığı söz konusudur. Bunları; temel ve sosyal gereksinimleri için başkalarına ihtiyaç duymaları, kendi yaşamları üzerinde denetim ve seçme olanağından mahrum bulunmaları, boyun eğmeyi ve itaat etmeyi bir davranış olarak bilmeleri, cinsiyet hakkında bilgilerinin olmaması ya da cinsel yaklaşımları doğru olarak anlayamamaları, ilgi ve sevgiye açık olmalarını arttıran yalıtılmış ve reddedilmiş olma duygularına sahip olmaları, farklı tipteki dokunmalar arasında ayırım yapamamaları ve yaşantıları ile ilgili iletişimde bulunamamaları. şeklinde sıralayabiliriz. Bunların dışında çocuksu halleri, eylemlerinin sonuçlarını tahmin edememeleri, içtepilerini kontrol etmede yetersizlikleri, istismara müsait olmalarına yol açan nedenler arasında sayılmaktadır (Hoşoğlu, 2009).

Araştırmalar prematüre, güç doğan, hasta ve engelli olan çocukların istismar edilme oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çocukların aşırı duyarlı olmaları ayrıca titiz bir bakım gerektirmeleri akranlarına göre daha zor çocuk olmalarına neden olur. Aynı zamanda, davranışlarını ailenin beklentilerine uygun bir şekilde kontrol edememeleri nedeniyle de bu çocuklar kolayca istismar edilebilirler. Çocukta zihinsel ya da kronik rahatsızlık varsa ya da doğuştan gelen bir engeli

bulunuyorsa anne-babanın çocuğu kabul etmeleri çoğu zaman güçleşmektedir. Bu ise daha sonra anne-babanın çocuğu ihmal etmesine neden olmaktadır (Hoşoğlu, 2009).

Ülkemizde çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin bilgilerin paylaşımı maalesef sınırlı kalmakta ve mevcut ortak bir veri sisteminin olmaması nedeniyle birçok vak’a kayıtlara geçmemektedir (Tugay, 2008). Bu doğrultuda çocuklarla yakın etkileşim halinde olan öğretmenlerin konuya ilişkin farkındalıklarının artırılması oldukça önem taşımaktadır. Özellikle yetersizliği olan ve kendini koruyamayacak seviyede engeli olan çocuklarımızın ihmal ve istismar edilmesini önlemek amacı ile Özel Eğitim alanında görev yapan öğretmenlerimizin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgi düzeyleri arttırılmalıdır. Bu çalışma yetersizliği olan çocuklarımızın ihmal ve istismarının erken tanılanmasında önemli rolü olan Özel Eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin konuya ilişkin farkındalıklarını ve eğitim yeterliliğini/yetersizliğini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın amacı; “Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri”ni ortaya koymaktır. Bu amaçla şu alt amaçlara yanıt aranacaktır;

- 1- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların istismar ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri öğretmenlerin cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?
- 2- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların istismar ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri öğretmenlerin yaşına göre farklılık göstermekte midir?
- 3- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların istismar ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri öğretmenlerin medeni haline göre farklılık göstermekte midir?
- 4- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların istismar ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri öğretmenlerin çocuk sahibi olup/olmadıklarına göre farklılık göstermekte midir?

- 5- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların istismar ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri öğretmenlerin yıl açısından tecrübelerine göre farklılık göstermekte midir?
- 6- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların istismar ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri öğretmenlerin daha önce ihmal ve istismar hakkında eğitim alıp/almadıklarına göre farklılık göstermekte midir?
- 7- Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin okullardaki görevlerine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi:

Kişiliğin oluşumunda etkili olan anne-baba tutumları, çocuk yetiştirme tarzları ve uygulanan disiplin yöntemleri farklı kültürlerde veya aynı kültürün alt gruplarında farklılık gösterebilmektedir. Hatta zaman zaman bir takım psikolojik akımların etkisiyle belli bir disiplin yöntemi yaygın bir şekilde anne-babalarca uygulanabilmektedir. Anne-babada çocuğa karşı oluşabilecek aşırı kaygısızlık veya aşırı kaygı, çocuğun yaşamını fazlasıyla etkileyebileceği gibi çocuğu çoğu kez tedirgin eden bir duygu olarak ortaya çıkmaktadır. Anne-babanın çocuğa karşı olumlu davranışlar göstermesinin çocuğun benliğini olumlu yönde etkileyebileceği düşünüldüğünden, anne-babanın olumsuz davranışları sonucunda örselenen, ihmal edilen çocukların yahut ailesi ya da çevresindekilerce istismara uğrayan çocukların erken teşhis edilebilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Sertler (2002) ve Özgür (2004)'ün yaptıkları araştırmalar, yetersizliği olan çocukların, sağlıklı çocuklardan daha fazla ihmal edildiğini göstermektedir. Genellikle ailenin çocuğun gelişmesi ve büyümesi için gerekli ortamı sağlamaması, günlük bakımını reddetmesi veya geciktirmesi, yol göstermemesi, terk etmesi, evdeki risklerden ve hastalıklardan korumaması, beslenmesine dikkat etmemesi, eğitime önem vermemesi şeklinde yersizliği olan çocuklar ihmale maruz kalabilmektedirler. Aynı zamanda, yetersizliği olan çocuklarda istismarın da daha yoğun olduğu, kendilerini korumalarının daha zor olduğu bilinmektedir.

Bu nedenle bu araştırmada, yetersizliği olan çocuklara en yakın olan, hem ailesinden dolayı yaşanabilecek ihmali hem de yakın çevresince oluşabilecek bir

istismarı en erken fark edebilecek ve gerekli önlemleri alabilecek olan Özel Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmali ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırmanın ortaya koyacağı bulgulardan sadece Özel Eğitim alanında çalışan öğretmenlerin değil normal eğitim veren kurumlarda görev yapan tüm branş öğretmenlerinin de yararlanacağı beklenmektedir.

1.4. Varsayımlar:

Araştırmada ölçme aracı olarak kullanılan “Özel Eğitim Alanında çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketi” nden elde edilen verilerin gerçek durumu yansıttığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar:

Araştırma, KKTC sınırları içerisinde bulunan özel eğitim kurumlarında görev yapan tüm branşlardan öğretmenlerin (80 kişi) verdiği cevaplarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar:

Eğitim:

Bireyin davranışlarında kasıtlı olarak ve kendi yaşantıları yoluyla istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1973).

Özel Eğitim:

Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi için özel olarak yetiştirilmiş personel, bu çocuklar için geliştirilmiş eğitim programları ve bu çocukların özür ve özelliklerine uygun eğitim ortamında sürdürülen çalışmalara özel eğitim denilmektedir (Özsoy ve Diğerleri, 2000).

Özel Eğitim, akranlarına göre daha farklı gelişim gösteren çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışarak, en az akranları kadar hayata katılımlarını ve uyumlarını sağlamak için sunulan tüm eğitim hizmetleridir (Çabuk, 2015).

Çocuk İstismarı:

Çocuğun sağlığını, fizik ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen; bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlar (Budak, 2000).

Çocuk İhmali:

Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması (Akınhay ve Kömürcü, 1999).

1.7. Kısaltmalar:

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

DEHEB: Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

M.Ö.: Millattan Önce

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

OSB: Otistik Özellik Gösteren Bireyler

Ör.: Örnek

SPSS: Statistical Package For Social Science

UNICEF: United Nation Children's Fund (Birleşik Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

Vb.: Vebenzi

WHO: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)

BÖLÜM II

2) KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.1. İstismar:

İstismar, ebeveynlerin ya da çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocuğun fiziksel, duygusal ya da cinsel açıdan çeşitli zararlar görmelerine yol açan davranışlarıdır (Mangalcı 2002). Newberger ve arkadaşlarına göre çocuk istismarı, ‘Çocuğun bulunduğu tehdit edici ev ortamındaki durumdan kaynaklanan bir hastalıktır (Özdemir 1989). Çocuğun temel gereksinimlerinin sağlanması herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında ya da karşılanmaz duruma geldiğinde çocuk istismarından söz edilir (Erden 2002). Dubowitz ve Bennett (2007)’e göre çocuk istismarı, fiziksel suiistimal ve ihmali içerir ve tüm kültürlerde ve ülkelerde olur. Çocuk istismarı genellikle birçok risk faktörü (örneğin depresyon, stres ve sosyal izolasyon) arasındaki etkileşimden kaynaklanır. Çocuk istismarı, erişkinlikteki zayıf fiziksel sağlıkla ilişkilendirilmektedir, fakat çocuk ihmali ve aile problemleri ile erişkin ruhsal hastalıklarına kadarki süreçleri içeren çocukluk çağı stresleri hakkında henüz çok az şey bilinmektedir (Thomas ve Diğerleri 2008).

İstismar gören çocuklar sonraki istismarlar için yüksek risk taşır. Hindley ve arkadaşlarının 2006 yılında yaptıkları bir araştırma önceden istismar görmüş çocukların, önceden istismar görmemiş çocuklardan altı kat daha fazla tekrar istismar görme ihtimaline sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Araştırmaya göre tekrar riski istismarın ardından hemen sonra en yüksek düzeydeydi (30 gün içinde) ve ondan sonra hafiflemekteydi (2006). İstismar; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar olarak üçe ayrılmaktadır. İstismarın bu farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini ve iş alanlarını da etkileyen bir halk sağlığı sorunu oluşturmaktadır (Taner ve Gökler, 2004).

2.1.1.1. Fiziksel İstismar:

Çocuk ihmal ve istismarı kapsamlı bir olgu olmasına karşın çocuğa yönelik istismar kapsamında fiziksel istismar ön plana çıkmaktadır. Aral ve Gürsoy (1997) yaptıkları çalışmada çocukların % 65.72’sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismar edildiklerini belirlemiştir (2001). UNICEF fiziksel istismarı, kazara olmayan

yasaklanmış, çocuğa acı veren, gelişme ve işlevselliğinde sürekli zarara yol açabilecek şiddet hareketlerinin yapılması olarak tanımlamıştır (Kars, 1994).

Taner ve Göklere (2004)'e göre fiziksel istismar; 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin ana babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. Bu hasar; elle ya da bir nesneyle vurularak, itilerek, sarsılarak, yakılarak ya da ısırılarak oluşabilmektedir. Fiziksel ihmal, 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin yetersiz besleme, giydirmeme, hijyen ya da bakım verme sonucunda zarara uğramasıdır şeklinde tanımlanmıştır. Fiziksel istismarın yaygınlığının tam olarak belirlenmesi oldukça güç olmakla birlikte, çoğunlukla “kaza” olduğu düşünülerek gözden kaçırıldığı öne sürülmektedir. Fiziksel istismarda kız erkek oranı arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Ancak cinsiyet dağılımı kurbanın yaşı ile değişiklik gösterebilmektedir, örneğin; ergenlik çağında kızlar daha fazla fiziksel istismarla karşı karşıya kalabilmektedir. Fiziksel istismar en çok 4-8 yaşlarındaki çocuklara yönelik olmaktadır ve yaşla fiziksel istismar oranı azalmaktadır. Anne yaşına bakıldığında 20 yaş ve altındaki annelerin çocuklarına daha sık olarak fiziksel istismarda bulundukları gözlenmektedir. Çocuklara yönelik fiziksel istismarda annelerin oranı daha yüksek iken, ergenlere yönelik olanlarda babaların sorumlu oldukları saptanmıştır (Taner ve Gökler, 2004). Fiziksel istismarın nedenine ilişkin basit bir açıklama getirmek olası değildir. Birçok araştırmacı, ana baba, çocuk ve çevre ile ilişkili etyolojik etkenlerin istismar ve ihmalin oluşumunda etkili olduğu görüşünde birleşmektedir. Fiziksel istismar ve ihmal için, bakım verene ilişkin risk etkenleri olarak; psikiyatrik bozukluk, madde kullanımı, sosyal destek yokluğu, çocuklukta kendine de istismarda bulunulması gibi özellikler bildirilmektedir (Taner ve Gökler, 2004).

Fiziksel istismar bir tokat, yumruk, itip kakma, tekme, sarsma gibi herhangi bir alet kullanmadan gerçekte gerçekleştirebileceği gibi kemer, kayış, tava, ütü, sıcak su, koroziv maddeler gibi çeşitli nesnelerin kullanımı da söz konusu olabilir. (Kutsal 2004: 4-5). Son yıllarda çocuk ölümlerine neden olan farklı fiziksel istismar türleri üzerinde de durulmaktadır. Hamilelik sırasında annenin aşırı alkol ve uyuşturucu kullanması, çocukların kasti olarak öldürülmeleri, yakılmaları ve zehirlenmeleri gibi olaylar bu konu çerçevesinde ele alınmaktadır. Ayrıca, para kazanmaları amacıyla beden ve ruh sağlıklarına zarar verecek, gelişimlerini engelleyecek işlerde çalıştırılan çocuklar da fiziksel istismar içinde incelenmektedir (Tercan, 1995). Fiziksel istismara uğrayan

çocuklar yumuşak başlı, uysal, utangaç, içine kapanık, pasif iletişim kuramayan çocuklar olabileceği gibi; sinirli, aşırı hareketli, saldırgan, etrafındaki eşyalara ve insanlara zarar veren, yıkıcı çocuklar da olabilirler. Günümüzde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kazalar/yaralanmalar her yaş grubunda, özellikle çocukluk çağında önlenebilir sağlık sorunlarının başında gelmekte, ölüm ve engelli yaşam nedenleri arasında ilk sırada yer almaktadır (Coşgun ve Diğerleri 2008). Fiziksel istismar da, zihinsel ve fiziksel öze yol açan şiddetli nörolojik zararlar sonuçlanabilir. Diğer bir tür kalıcı özür ise, beyin altı zarı ve diğer kafa içi kanamalara eşlik eden Göz içi kanamasını izleyen görme bozukluklarıdır. Bu, geçici retinal kanama ile sonuçlanabileceği gibi, retinal çizilme, şaşılık ve görme kaybı ile de sonuçlanabilmektedir. İstismar ve ihmale uğramı çocuklardaki gelişim profiline bakıldığında, en sık rastlanan bozukluklardan biri, okul öncesi çocuklardaki konuşma gecikmesidir. İstismar ve ihmal eden annelerin çocuklarına yeterince sözel uyaran sağlamadıkları anlaşılmaktadır. Bu, bebeğın sözel iletişim becerileri kazanmasını engeller. Böyle bir çocuk fark edilene kadar tepki vermeyen ve iletişim kurmayan bir çocuk haline gelebilir. Daha büyük çocuklarda dil geriliğı okulda başarısızlığa yol açar. Sözel ve sözel olmayan zeka puanları arasındaki farklılık yetişkin yaşamında da devam eder. Bu tür aileler, sözcüklerin kullanımı yoluyla iletişimde güçlük çeken, duygularını anlatmak için eyleme veya eylemsizliğe başvuran ailelerdir (Konanç, Gürkaynak ve Egemen, 1991).

Curtis (1974) ve Emler (1967)'e göre engelli fiziksel istismar mağduru çocukların çoğunun tepki kontrol mekanizmaları zayıftır. Bunun nedeni ebeveynlerinin de zayıf tepki kontrol mekanizmalarının olduğı istismar ortamlarından gelmeleridir. Saldırı mağduru çocuğın siniri, düşmanlığı ve agresifliğı çok yoğun olup yaşlıtlarına yönelebilir ya da çocuk-ebeveyn modelini izleyebilir ya da her iki durum birden gerçekleşebilir. Saldırı mağduru özellikle de agresif olan çocuklar kendi istismar ve ihmaline kızabilirler. Bu çocuklar sorun çıkartan çocuklar olarak tanımlanırlar ve gerek yaşlıtları, gerekse yetişkinlerle olan ilişkilerinde ciddi sorunlar yaşarlar. Uzmanlar, saldırgan ve agresif davranışların kolay farkına varmaktadırlar. Engelli fiziksel istismar mağduru çocuk diğer insanlara bağımlı olmasına karşın insanlardan kaçır. Bu geri çekilme davranışları, engelli çocuğın yardıma muhtaçlığını artırırken çocukta sürekli bir sempati kazanma, ilgi çekme çabası olarak kendini gösterebilmektedir. Oates ve arkadaşları (1985) tarafından yapılan bir araştırmada da

istismar edilmiş çocukların benlik kavramlarının zayıf olduğu görülmüştür (Konanç, Gürkaynak ve Egemen, 1991).

Belirlenmesi en kolay olan istismar türü fiziksel istismardır. Klinik tanıda uygulanan şiddetin tipine bağlı olarak kırıklar, eklem, beyin ve göz zedelenmeleri, zehirlenmeler ya da gelişme geriliklerine rastlanabilir. Fiziksel istismara bağlı yaralanmalar olağan dışı yerlerde en fazla göğüste, sırtta, baldırlarda, genital bölgelerde, üst kolda, üst dudak, damak ve gözlerde görülür (Kutsal 2004). Aynı zamanda fiziksel istismara uğramış çocuklarda yüksek oranda büyüme geriliği görülmektedir. Küçük yaralanmalar öğretmenler veya gündüz bakımevlerinde çalışan görevliler tarafından fark edilebilir. Geçmişte vuku bulmuş istismarın izleri, ancak çocuk bir başka nedenle muayene edilirken ortaya çıkarılabilir (Konanç, Gürkaynak ve Egemen, 1991).

Çocuk istismarının belirlenmesi ve izlemi değişik gruplardan birçok uzmanın birlikte çalışmasını gerektiren bir olaydır. Bu nedenle farklı disiplinler arası iletişim ve işbirliğinin sağlanması son derece önemlidir. Çocuk istismarı izlem ekibinin içinde bulunması gereken kişiler; pediatrist, adil tıp uzmanı, çocuk psikiyatristi, erişkin psikiyatristi, klinik psikolog, çocuk cerrahi, jinekolog, acil birimi doktorları, sosyal hizmet uzmanı, hukukçu ve çocuk polisidir (Kutsal, 2004). Ülkemizde çocuklara yönelik fiziksel istismar olgularının saptanabilmesinde, doktorların bu konuda eğitilmiş olmalarının ve olguyu teşhis etmelerinin önemi büyüktür. Doktorlar kadar eğitim sistemi içerisinde yer alan yetkililerinde bu tür olaylara karşı daha duyarlı yaklaşımları gerekmektedir. Çocuğun maruz kaldığı şiddetin tespit edilmesinde önemli rollerden biri de kuşkusuz öğretmenlere düşmektedir (Özgür, 2004).

2.1.1.2. Duyusal İstismar:

Duyusal istismar oldukça sık olmakla birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında güçlük ve sıkıntılar yaşanmaktadır. Duyusal istismar ve ihmal, çevredeki yetişkinler tarafından gerçekleştirilen, çocuğun kişiliğini zedeleyici, duygusal gelişimini engelleyici eylemler ya da eylemsizlikler olarak tanımlanır. Fiziksel ve cinsel istismar türlerinin çoğunda duygusal istismar yer almaktadır. Fiziksel istismar ve ihmal olgularının %90'ında duygusal istismar ve ihmal olduğu saptanmıştır. Fiziksel ve cinsel istismarın olmadığı durumlarda da duygusal istismar ve ihmal gerçekleşebilir. Bu şekliyle,

duygusal istismar ve ihmalin çocuk ve ergenlerin yaşadığı en sık görülen istismar ve ihmal tipi olduğu söylenebilir. Ancak fiziksel ve cinsel istismardan daha zararsız gibi yorumlandığından uzun süre konuyla ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır. Duygusal istismar, sözel istismar, fiziksel olmayan ancak çok ağır olan cezalar ya da tehditleri içerir. Duygusal ihmalde ise yeterli duygusal destek sağlamamak, ilgi ve sevgi göstermemek ve çocuğun şiddetle karşı karşıya kalmasına izin vermek yer alır (Taner ve Gökler, 2004). Duygusal istismar çok kolay fark edilebilen bir sorun olmadığından görülme oranı da kesin olarak bilinmemektedir. Kız erkek oranları eşittir. Bu tür istismar en çok altı-sekiz yaş arası çocuklara yöneltilmekte ve ergenliğe kadar benzer düzeylerde kalmaktadır (Taner ve Gökler, 2004). Duygusal istismar ve ihmalde tek bir nedenden çok, çocuk, ana baba ve çevrenin etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu tür istismarı gerçekleştirenler, çocuğa birinci derecede bakım veren ve bağlanma nesnesi olan kişilerdir. Annede duygu durum bozukluğu ve madde kötüye kullanımı, çocuğa karşı artmış sözel öfke ve azalmış duygusal beslenmeyle ilişkili bulunmuştur (Taner ve Gökler, 2004). Çocuğun normal duygusal gelişiminde bütün insanca duyguları öğrenmesi, duygularını toplumsal yönden kabul edilebilir bir biçimde açığa vurması, engellenmelerle baş edebilmesi, kendisi hakkında olumlu duygulara sahip olabilmesi, sevgisini ifade edebilmesi, duygusal mesajlarını uygun kelimelerle ve hareketlerle ifade edebilmesi gereklidir. Çocuklar duygusal istismara uğradıklarında bu yetenekleri kazanamazlar.

Duygusal istismar sonucu çocuklarda parmak emme, tırnak yeme, ısırma, sallanma, altını ıslatma, yeme bozuklukları, aşırı hareketlilik, aşırı içe dönüklük, güçsüzlük duygusu, dış kontrol odaklı olma, saldırganlık, aşırı pasiflik, hırsızlık, yalan söyleme gibi antisosyal davranışlar; olumsuz benlik kavramı, depresyon, uyku bozuklukları, aşırı kaygılar, fobiler gibi nevrotik reaksiyonlar; intihar girişimi veya bilişsel ve duygusal gelişimde duraklama, hafıza bozukluğu, dikkati bir yerde toplayamama, uyum bozukluğu, güdü azlığı, aşırı bağımlılık, başarısızlık, geri zekalılık, yapay olgunluk ve büyümeme sendromu gibi bozukluklar görülür. Inglis'e göre (1978) duygusal yönden istismar edilen çocuk çevresindeki sıkıntılardan kurtulmak için bir hayal dünyası geliştirir.

2.1.1.3. Cinsel İstismar:

Çocuğun tamamen kavrayamadığı, rızasının mümkün olamayacağı, gelişimsel olarak hazır olmadığı, yasalara aykırı veya içinde yaşanılan toplumun tabu gördüğü cinsel bir eylem içine sokulması (Akdaş 2005). Konan, Gürkaynak ve Egemen (1991) ise cinsel istismarı, bir yetişkinin cinsel doyum sağlama amacı ile çocuğa yaklaşması ve onu kullanması olarak ifade etmişlerdir.

Çocuk cinsel istismar nedenleri karmaşık, kısa ve uzun vadede psikolojik yönden ağır olumsuz sonuçların yaşanmasına, bireyin yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu olumsuz etkilemeye neden olan ciddi bir sosyal problemdir. Cinsel istismar, rıza yaşının altında bulunan bir çocuğun, cinsel açıdan olgun bir yetişkinin cinsel doyumuna yol açacak bir edim içerisinde yer alması ya da bu duruma göz yumulması olarak tanımlanmaktadır. Cinsel istismar farklı şekillerde örneğin; sözel istismar, açık saçık telefon konuşmaları, teşhircilik, röntgencilik, cinsel ilişkiye tanık edilme/olma, bedenine cinsel amaçla dokunma, müstehcen yayınlara konu etme, fuhşa itme, ırza geçme, ensest-yasak sevi (aile içi cinsel istismar) şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Çeçen, 2007). Cinsel istismarın belirtileri ve bu belirtilerin şiddetini değerlendirmede, kabul edilmiş evrensel bir cinsel istismar tanımının olmamasından dolayı farklı çalışma sonuçlarını karşılaştırma ve yorumlamada güçlüklerin ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Cinsel istismar toplumda sık rastlanan bir durum olmasına karşın, çoğunlukla gizli kalmakta, en çok yüzde 5-10'u ortaya çıkmaktadır. Bu eylemlerin yüzde 90'ı, çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirilmektedir (Çeçen, 2007).

Çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili alan yazın tarandığında, cinsel istismarın çocuk üzerinde yıkıcı etkilere neden olduğu belirtilmektedir. Bu etkiler dört başlık altında toplanabilir: Bunlardan birincisi zedelenmiş cinselliktir (Traumatic Sexualisation). Yaşanılan istismar, cinsel norm ve standartlarda karmaşa yaratmakta ve hem cinsel duygular, hem de cinsel tutumların normal gelişimlerinden sapmasına ve uygun olmayan biçimler almasına neden olmaktadır. Özellikle çocuk birden fazla cinsel istismara maruz kalmışsa, cinselliğe ilişkin tutumlarının olumsuz etkilenmesinin yanı sıra, ilerleyen yıllarda beden imajlarının bozulmasına, cinselliği ve kendi bedenini kirli, pis algılamasına neden olmakta, benlik saygılarının diğerlerinden daha düşük olduğu gözlenmekte ve sağlıklı bir cinsel gelişim sürdüremedikleri rapor edilmektedir.

Çocuğa cinsel doyum amacı ile yaklaşan kişi onun sevgisinden yararlanmış ve ona hediyeler vermişse, bu davranışlar çocukta cinsel davranışlarla ilişkili olarak ahlak karmaşası yaratmaktadır. İstismar edilen çocuk, cinselliği bir alış-veriş olarak değerlendirmekte ve yaşam boyunca sevgi elde edebilmek için cinsellik gerekeceği gibi yanlış sonuçlara varabilmektedir. Çocuk, böyle bir eyleme zorlanarak ve hırpalanarak itilmişse, bu deneyimler çocuğun cinsellikten korkmasına, kaçınmasına ve kaygı yaşanmasına neden olmaktadır. Küçük yaşlarda bile (3-6 yaşlar) istismara uğrayan çocukların uğramayanlara oranla daha fazla psikosomatik tepkiler geliştirdikleri gözlenmiştir (Finkelhor, 1994).

Cinsel olarak istismar edilen çocukların, yetişkinlik yıllarında kendi çocuklarını bu yönlerden gereği gibi korumadıkları da görülmüştür. Cinsel istismar, çocuğun kendisi ve diğerleri yani kişiler arası ilişkilerinde karmaşaya neden olur. Erkek ocuklar, eşcinsel olup olmadıkları gibi şüphelere düşebilirler. Kızlar ise, cinsel çekiciliklerini kaybettikleri şüphesini sıkça yaşamakta, yaşitlarına göre cinsellikle ilgili aşırı davranışlarda bulunabilmektedirler. Çocukluk yıllarında cinsel istismara uğrayan çocuklar, yetişkinlik yıllarında cinsel tepkilerde azlık, cinsel doyumda eksiklik ve diğer cinsel fonksiyon bozuklukları gibi ciddi cinsel problemlerle yüz yüze kalmaktadırlar (een, 2007). Ortaya çıkan bir diğer olumsuz etki ise, güven duygusunun zedelenmesidir. Kk yaşlardaki çocuklar ve ergenler, çoğu zaman tanıdıkları ve güven duydukları, ailelerinde veya yakınlarındaki bir yetişkin tarafından cinsel istismara uğramaktadırlar. Bir çalışmada çocukken (on iki yaşın altında) cinsel istismara uğramış yetişkinlerin %86'sının kendilerini istismar edenleri tanıdıklarını (%20 baba, %16 akraba, %50 ahabap ya da ailenin iyi tanıdıklarını düşündükleri arkadaşları) ve hatta öncesinde sevdikleri kişiler olduğunu rapor etmişlerdir. Böyle sevilen ve güven duyulan birisi tarafından istismar edilmek, çocukta güven duygusunun derinden zedelenmesine ve kendisini ihanete uğramış hissetmesine neden olmaktadır. Yani güvendiği, sevdiği kişi ona yalan söylemiş ve sevgisini kötüye kullanmıştır. İstismarda bulunan yabancı birisi ise, bu duygu nispeten daha hafif olacaktır. Ancak böyle bir durumda ocuk, onu korumakla yükümlü olan ailesine, kendisini gereği gibi korumadıkları için öfke ve düşmanlık duyabilmekte ve bu kez de onlar tarafından ihanete uğradığı duygusunu yaşamaktadır. Ayrıca aile, olup bitenden dolayı çocuğa inanmaz ve onu ayıplar bir tavır takınırsa, bu durumda çocuğun kendisine olan bütün saygısı zedelenecek, kendini değersiz hissedecek ve muhtemelen

içe kapanacaktır. Bu duyguların sonuçları yetişkinlik yıllarına kadar uzanabilen, kendini diğer insanlardan ayırma, onlarla içten ilişkiler kuramama, topluma ters düşen davranışlar, madde bağımlılığı veya suça yönelme formlarında ortaya çıkabilmektedir (Finkelhor, 1994). Cinsel istismarın çocuk üzerinde ortaya çıkardığı bir diğer olumsuz etki ise, güçsüzlük ya da çaresizliktir. Çocuk, isteği ve iradesi dışında cinsel istismara uğrayıp bunu engelleyemediği durumlarda kendini yoğun bir biçimde güçsüz ve çaresiz hissetmektedir. Eğer olay birden fazla kez tekrar ederse ve bunu engellemek için elinden bir şey gelmezse, çocuğun yaşadığı çaresizlik duyguları artmakta, bunun aksine eğer bir şekilde istismarı önlemeyi (örn; güvendiği birilerinden yardım almak için kendini açmak) başarabilirse, çaresizlik duygularının yerine olayı kontrol edebilme ve üstesinden gelme duygusu yaşanmaktadır. Ancak yardım için kendisini açtığı ve yetişkinler tarafından buna inanılmadığında ise öfke, endişe, korku, korkulu rüyalar ve psikosomatik vb. belirtilerin yaşanma olasılığı artmaktadır. Bunun yanı sıra çaresizlik duyguları çocuğun mücadele etme yeteneğini kaybetmesine, bir anlamda boyun eğmesine ve kendini bir şeyleri değiştirmek konusunda güçsüz hissetmesine neden olmaktadır. Yaşanılan bu duygusal karmaşa ve çelişkiler öğrenme güçlüklerine, okula devam etmemeye, okuldan kaçmaya ya da okuldan ayrılmaya, suç işlemeye, intihar girişimlerine neden olabilmektedir (Çeçen, 2007). Halk arasında yetersizliği olan kişilerin cinsel olarak istismar edilemeyecekleri biçiminde yanlış bir kanı vardır. Bu kanı, yetersizliği olan kişilerin cinsel açıdan uygun olmadıkları, çekici değil, acınacak kişiler oldukları, asexual ve arzu edilemez oldukları inanışlarına dayanmaktadır. Oysaki gerçekler bu inanışların tersi yönündedir. Çünkü yetersizliği olan kimseler; kurulmak istenen sapık ilişkilerin, cinsel saldırıların ve şiddet eylemlerinin kolay ve uygun birer hedefidir. Engelli çocuklarla etkileşim durumunda olan ve çoğu kez engelli çocuğun güven duyduğu kişilerin de çocukla cinsel ilişkiye girme olasılığı bulunmaktadır (Eratay, 2000).

Kaynaklarda, yetersizliği olan kişilerin cinsel istismara uğrama oranlarının birbirinden farklı olduğu görülmekte ve bazı kaynaklarda bu oran %70'e kadar çıkmaktadır. Araştırmalar, zeka yetersizliği olan kızların %10'unun ensest kurbanı olduklarını ve onları cinsel istismara maruz bırakanların %40 oranı ile babalar veya üvey babalar olduğunu göstermektedir. Yetersizliği olan kızların, erkeklere göre daha yüksek oranlarda istismara uğradıkları ve bu vakaların çoğunluğunda gözlenen istismar biçiminin ensest tarzında olduğu bulunmuştur. Araştırmaların ortaya koyduu

diğer gerçekler, özörlöleri istismar eden cinsel istismarcıların %97 oranı ile erkek ve %99 oranı ile özörlö mağdurların bildikleri ve güvendikleri kişiler olduklarıdır (Topçu, 1997). Zihinsel özörlö çocuklar da çok fazla tacize uğramaktadır. Bu çocuklar, örneğın 18-20 yaşlarına gelmelerine rağmen zeka yaşları 3-5 yaşlarındaki bir çocuğın zekasına denk olabilmektedir. Bedensel olarak da cinsel çekiciliğı olabilen ya da kandırılıp bir yere götürölmesi kolay olabilen bu kişiler bazen yakın sosyal çevredeki erkekler tarafından tacize uğrayabilmektedirler. Bu yaşadıklarını ise kimseye anlatmamakta ya da anlatamamaktadırlar (Şuşoğlu, 2005). Bu nedenledir ki bu tür yetersizliğı olan çocuklarımızın korunması, aileden sonra en yakın çevresinde olan ve onlarla birebir etkileşimdeki öğretmenlerine düşmektedir. Normal gelişim gösteren çocuklarımız dahi istimara karşı kendilerini koruyamazken yetersizliğı olan çocuklarımızın istismara maruz kaldıklarını en erken fark edebilecek ve müdahale gücüne sahip öğretmenlerimize büyük görevler düşmektedir.

Yetersizliğı olan çocuklar, normal çocuklar gibi her tür istismara açıktırlar. Yetersizliğı olan çocukları özellikle istismara müsait yapan birçok özellikleri vardır. zihinsel yetersizlik ve bedensel yetersizlik bunlardan en fazla öne çıkanlarıdır. Ayrıca bunlar arasında, yetersizliğı olan çocukların, temel ve sosyal gereksinimleri için başkalarına bağımlı olmaları, kendi yaşamları üzerinde denetim ve seçme olanağından mahrum bulunmaları, boyun eğmeyi ve itaat etmeyi, iyi bir davranış olarak bilmeleri, cinsiyet hakkında bilgilerinin olmaması ve cinsel yaklaşımları doğru olarak anlayamamaları, ilgi ve sevgiye açık olmalarını artıran yalıtılmış ve reddedilmiş olma duygularına sahip olmaları, farklı tipte dokunmalar arasında bir ayırım yapamamaları ve yaşantıları ile ilgili iletişimde bulunamamaları en belirgin özellikleri olarak gösterilmektedir. Ayrıca, özörlö çocukların çocuksu halleri, fiillerinin sonuçlarını tahmin edememeleri, içtepilerini kontrol etmede yetersizlikleri, istismara müsait olmalarına yol açan nedenler arasında sayılmaktadır (Topçu, 1997).

2.1.2. İhmal:

Tanımlanması zor bir kavram olan çocuk ihmali Garbarino (1980) şu şekilde açıklamaktadır: ‘Çocuğın gereksinimlerini ana-babanın en düşük düzeyde bile karşılayamaması sonucu, çocuğın gelişmesinin tehlikeye girmesi.’ Şeklinde tanımlamıştır. Kozcu (1991) ise ihmali, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin, çocuğa karşı en temel yükümlölüklerini yerine getirmemesi şeklinde tanımlamaktadır (Göde, Savi ve Savi, 2001). Çocuk ihmali Sweet ve Resick’e göre ise ilgisizlik

sonucunda oluşan olumsuz etkiye sahiptir ve ‘çocuğu koruma, bakıp-büyütme ve yönlendirme gibi ana babaya ait görevlerin yapılmasındaki başarısızlığı’ ifade etmektedir (Özdemir, 1989). İhmal, anne-baba ya da bakıcının çocuğa bakma ve koruma yükümlülüklerini gereğince yerine getirmemeleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Konanç, Gürkaynak ve Egemen, 1991). Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması, gerekli tıbbi müdahalenin yapılmaması, anne ve baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışı örneklerindendir. Çocuğun ihmal edilmesi de, istismar davranışı ile aynı derecede önem taşımaktadır. Bir çocuğu ihmal etmek de onu hırpalamak kadar zararlı olabilmektedir. Birçok çalışma, ihmalin, çocukların gelişimlerinde sağlığa zararlı etkisinin olduğunu göstermiştir (Venet ve Diğerleri, 2007). A.B.D.’de resmi kurumlara ihbar edilen ihmal olaylarının %10’u ciddi bir fiziksel zarar ile sonuçlanmıştır (Özdemir 1989). Araştırma bulguları, ihmal vakalarının büyük çoğunluğunun yinelenildiğini göstermektedir (Bae ve Diğerleri, 2007).

İhmalin ortaya çıktığı farklı alanlar, fiziksel ihtiyaçların ihmali, eğitsel ihtiyaçların ihmali ve duygusal ihtiyaçların ihmali olarak gözlemlenebilir. Bu alanlara bağlı olarak ebeveynin ihmale neden olan eylemsizlikleri şu alanlarda ortaya çıkabilir: Fiziksel sağlık, ruhsal sağlık, gözetim, bakım, ev kazalarına yol açan tehlikeler, ev hijyeni kişisel hijyen ve beslenme (Akdaş, 2005).

2.1.2.1. Fiziksel İmal:

Çocuğun beslenme, barınma, sağlık, giyinme, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada ihmal göstermeye ‘fiziksel ihmal’ denir (Mangalcı, 2002). Fiziksel ihmalin belirlenmesi kolaydır. Ana-baba çocuğun dengeli ve düzenli beslenmesine ve giyimine gereken önemi vermez. Çocuk genellikle kendi çabalarıyla karnını doyurmaya çalışır ve kirli, eski ve mevsim şartlarına uymayan giysiler giyer. Fiziki açıdan yetersiz bir ortamda yaşaması, barınmadaki problemler şeklinde kendini gösterir. Genellikle ana-baba çocuğun sağlıklı yaşaması için koruyucu önlemleri almazlar ve hasta olduğu zaman gerekli tedaviyi görmesini sağlamazlar. Dikkatsizlik sonucu çocuk herhangi bir tehlikeye maruz kalabilir veya yaralanabilir. Çocuğun eğitimine gereken önem verilmez. Çocuklar okula gönderilmez, gönderilse bile okuldaki durumlarıyla ilgilenilmez. Çocuğun gece veya gündüz uzun süre evde yalnız

bırakılması ya da çocuğun geç saatlere kadar evin dışında gözetimsiz kalması onun fiziksel ihmale uğradığının bir başka göstergesidir. Kimi zaman fiziksel ihmal, fiziksel istismardan çok daha zararlı olabilecek sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle Türkiye’de ihmal sonucu çocuk yaralanmaları ve ölümleri olaylarına çok sık rastlanmaktadır (Karaman, 1993).

Fiziksel ihmal ile birçok yoksulluk göstergesi (ör, işsizlik) arasında büyük bir ilgi olduğunu belirtmektedir (Carter ve Myers, 2007). Genelde ihmal, daha çok toplumsal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak düşünülür ve sayıca istismarın on katı kadar olduğu tahmin edilir. Ancak sağaltım ve önlem çabalarında istismara oranla daha çok geniş boyutlu toplumsal ve ekonomik kaynaklar gerektiği için, batılı bilim adamları ve ilgili kurumlar tarafından az irdelenmiş bir konu görünümündedir. İhmal, varlıklı batılı ülkelerde yoksul azınlık sınıfın bir sorunu, yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde ise önlenmesi daha karmaşık toplumsal sorunların (işsizlik, kötü ev koşulları, çok çocukluluk, kısıtlı sağlık ve eğitim kurumları) çözümüne bağlı bir problem olarak algılandığından henüz yeterince ilgi çekmemektedir. Bu nedenlere bağlı olarak çocuk ihmalinin oldukça ‘ihmal’ edilmiş bir konu olduğu söylenebilir (Mangalcı, 2002).

2.1.2.2. Duygusal İhmal:

Duygusal istismarda olduğu gibi duygusal ihmali de belirgin olarak tanımlamak oldukça zordur. Ana-babanın çocuktan uzak durduğu, olumlu ya da olumsuz davranışlarına aldırış etmediği tüm durumlarda duygusal ihmalden söz edilebilir (Karaman, 1993). Ancak duygusal ihmali, Bilir ve arkadaşları şu şekilde tanımlamışlardır: Duygusal ihmal, çocuğun ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve yakınlığın gösterilmemesidir. Çocuğa yeterli sevgi göstermeme yani sevgi yoksunluğu, çocuğa önem vermeme, duygusal ihmalde en çok karşılaşılan durumdur. Dokunma, okşanma, gülümseme gibi yakın davranışları anne-babalardan göremeyen çocuklar duygusal ihmale maruz kalmışlardır. Bunun yanında, anne babaları kendilerinden uzak durmakta, olumlu ve olumsuz davranışlarına kayıtsız kalmakta ve gerekli danışmanlık görevlerini yerine getirmemektedirler. Duygusal ihmale maruz kalan yani, ilgi ve sevgi gösterilmeyen, çok erken yaşta bulunduğu ortamda kendi sorunlarıyla yalnız bırakılan ve bu sorunların üstesinden kendisinin gelmesi beklenen çocuklar, kendinden emin olmayarak yetişir; çoğu zaman evden kaçma eğilimi gösterirler (Tercan, 1995).

Engelli çocuğa sahip aileler; suçluluk ve aşırı koruma duygularına sahip olabilmektedir. Ebeveyn bir sorunu olduğu için engellenmekte ve çaresizlik içindedir. Öfke sorunu artmaktadır; ebeveyn öğretmeni, okulu, psikologu, danışmanı kısaca başkalarını hatalıymış gibi suçlayabilir. Kendini suçlayan ebeveynin duygusal boşalma gereksinimi vardır. Aşırı hoşgörölü olma, engelli çocuğa sahip ebeveynin suçluluk duygusunu azaltmaktadır. Ancak çocuğun yeterli olduğu anlarda çocuğun olgunlaşmasını sınırlamakta, yetersizlik duygusunu yaratmakta, çocuğa gösterilen aşırı hoşgörölü çocuğu suça teşvik edebilmektedir. Açıkça görölüyor ki, ebeveynin engelli çocuğa sahip olması duygusal ihmal ve istismara uygun ortam hazırlayabilmektedir (Eratay, 2000).

2.1.2.3. Cinsel İhmal:

Çocuğun cinsel sömürölüye karşı yeterince korunmamasına ‘cinsel ihmal’ denir. Çocuğun doğuşundan ergenliğe doğru fizyolojik ve psikolojik gelişmeleri bakımından geçirdiği aşamalar göz önüne alınarak, cinsel gelişimleri hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Fakat birçok anne-baba, cinsiyet konusunda bilgileri olmadığı veya utandıkları için çocuklarıyla konuşmamakta, hatta bunun zararlı ve gereksiz olduğunu düşünmektedirler. Kendi hallerine bırakılan çocuklar, cinsel bilgilerini çok yanlış ve tehlikeli şekillerde öğrenebilmektedir (Tercan, 1995).

2.1.3. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri:

Araştırmalar, fiziksel, duygusal ve cinsel istismar ve ihmal ile aile çatışması, ebeveynlerin kişisel problemleri, aile üzerindeki toplumsal baskı gibi birçok faktör arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Herrenkohl ve Herrenkohl, 2007). Bu faktörler şöyle sıralanabilir;

2.1.3.1. Ailede ruhsal rahatsızlık:

Boşanma veya hiç bir araya gelememe gibi sebeplerle tek başına çocuk yetiştiren çoğunlukla anneden oluşan ailelerde veya anksiyöz, deprese, nörotik anneler ya da psikopatik babaların birlikte bulunduğu ailelerde de çocuklar şiddete maruz kalabilmektedir (Özgür, 2004). Araştırmalar akıl hastalığı olan ailelerin çocuklarının normal örneklerle kıyaslandığında duygusal/davranışsal problemler veya psikiyatrik hisler görülmesinin daha olası olduğunu ortaya koymuştur (Mowbray ve Mowbray, 2006).

2.1.3.2. Ailedeki çocuk sayısının fazla olması:

Genellikle, istismar ve ihmal davranışları, ailedeki çocuk sayısına göre de farklılık göstermektedir. Ailede çocuk sayısının artması ile şiddet arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Ailede çocuk sayısı arttıkça, ekonomik açıdan zaten güç durumda olan aile daha da güç duruma düşmekte bu durumsa ailedeki gerginliği daha çok artırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, aslında ailede istismarı arttıran etkenin çocuk sayısının çokluğu değil ekonomik güçlük olduğu söylenebilir. Bu konuya başka bir açıdan bakıldığında da, özellikle ekonomik sıkıntı içinde olan ailelerde yaşanan şartların zorunlu eğitimi tamamlayan hemen her çocuğun para kazanmaya zorlandığı, hatta aile, çocuğu gelir getirme aracı olarak gördüğünden daha çok çocuk sahibi olmanın daha çok gelir getireceği düşüncesinin yaygın olduğu söylenebilir. Aile reisi, çalışan çocukların gelirlerini toplayan ve bunlarla ailenin geçimini sağlayan bir organizatör durumuna gelmektedir (Mangalcı, 2002). Araştırmacılar aileler içinde, bireysel olarak çocuklara ihmalkar davranışların eşdeğer riskte olduklarını tahmin etmektedir. Ancak kardeşlerin farklılaşan aile davranışlarına maruz kaldığını gösteren kanıtlar da vardır ve bazı araştırmalar ailelerin kendi çocuklarını farklı derecelerde suiistimal ettiğini göstermektedir (Hines ve Diğerleri, 2006).

2.1.3.3. Ailenin sosyal yalnızlığı:

Anne-babanın kısıtlı bir sosyal çevre içinde bulunmaları, toplumdan tamamıyla izole durumda yaşamaları ya da çevreyle uyumsuzluk içinde olmaları çocuğa yönelik şiddeti etkilemektedir. Arkadaşlık, eğlence veya benzeri ilişkilerin yokluğunda yalnızlığa düşen ebeveynler istismarda rol oynayabilmektedir (Özgür, 2004).

2.1.3.4. Anne-babanın alkol, uyuşturucu, ilaç bağımlısı olması:

Anne-babanın saldırgan olması, alkol, uyuşturucu veya ilaç bağımlısı olması da çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerinden birisidir. Uyuşturucu maddelerin kullanıldığı durumlarda çocuklara karşı şiddet daha belirgin bir şekilde görülmektedir (Mangalcı, 2002). Ryan ve arkadaşları (2006) da madde istismarının gerekli ebeveynlik uygulamalarını tehlikeye attığını ve çocuk tacizi riskini arttırdığını ifade etmektedir (2006). Bazı araştırmalara göre, özellikle alkol kullanan ana-babalar, çocuklarını daha çok fiziksel yönden, uyuşturucu madde kullananlar ise cinsel yönden istismar etmektedirler. Bunun yanında ebeveyni alkol ya da uyuşturucu kullanan çocukların ileriki yıllarında alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olması ihtimali de yüksek

görülmektedir. Bu durum bile başlı başına bir istismar davranışı olarak kabul edilebilir (Cladera ve Diğerleri, 2007).

2.1.3.5. Anne-babaların sorumluluk ve adalet duygularının yeterince gelişmemiş olması:

Kendini kontrol edebilme becerisi, sorumluluk ve adalet duyguları yeterince gelişmemiş ana-babalar, diğer ana-babalara oranla daha fazla şiddete başvurmaktadırlar. Bu beceri ve sorumluluk duygularının yeterince gelişmemiş olması aynı zamanda ana-baba rollerini ve sorumluluklarını da yerine getirmeyi engellemektedir. Araştırmalar, istismar eden ana-babaları; düşmanca davranan, olumsuz, aşırı kontrol edici ve daha az ‘olumlu sosyal davranış gösteren kişiler olarak betimlemektedirler. Bunlar, aynı zamanda çocuklarına karşı daha az duyarlılık göstermekte ve onlarla daha az iletişime girmektedirler (Kürklü, 2011).

2.1.3.6. Anne-babanın çocuk gelişimine ve yetiştirmeye ilişkin bilgilerinin yetersiz olması:

Çocuk gelişimine ve yetiştirmeye ilişkin bilgileri yetersiz olan ve etkili anne-baba olma konusunda yeterli beceriye sahip olmayan anne-babalar da çocuklarını fiziksel olarak istismar edebilmektedirler. Aile tiplerine göre çocuklardaki istismar durumu incelendiğinde, geniş ve çekirdek aile tipleri arasında önemli farklılıklar olduğu, geniş ailede çocuğun daha çok istismar edildiği sonucuna varılmıştır (Kürklü, 2011).

2.1.3.7. Anne-babanın eğitim düzeyinin düşük olması:

Ana-babanın eğitim düzeyinin düşük olması, çocuk istismarı ve ihmalini artıran etmenlerden birisidir. Bilir ve arkadaşlarının yaptıkları bir araştırmada, annelerin ve babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe çocukların istismar edilmesinin azaldığı ortaya konmuştur. Hiç eğitimi olmayan anneler çocuklarını %36.7, okur-yazar ve ilkökul mezunu olan anneler ise %35.5 oranında istismar etmektedirler. Buna karşılık eğitim düzeyi ortaokul ve lise mezunu olan anneler çocuklarını %19.8, yüksek eğitimi olan anneler ise %11.6 oranında istismar etmektedirler. Babaların eğitim düzeylerinde de aynı durum görülmüş, hiç eğitimi olmayan grupta istismar yüzdesi %40.7, okur-yazar ve ilkökul mezunu olanlarda %36.1, orta ve lise eğitimi alanlarda %30.4, yüksek eğitimlilerde ise %16.9 bulunmuştur. Bulunan bu sonuçlar, çocuk istismarı ve ihmalinde anne-baba eğitim düzeyinin ne derece etkili olduğunu göstermektedir. Bir

diğer araştırmada da, yine istismar eden ana-babaların birçoğunun eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu, bu kişilerden yalnızca %24'ünün ortaokul düzeyinin üzerinde eğitim görmüş oldukları bulunmuştur (Tercan, 1995).

2.1.3.8. Anne-babanın evlilik ile ilgili problemlerinin olması:

Evlilik ile ilgili ciddi problemler, karı-kocanın ilişkilerindeki kopukluk, aile içi ilişkilerde ortaya çıkan sorunların üstesinden gelebilme becerilerinin yeterince gelişmemiş olması, ana-babaların çocuklarını istismar etmelerine yol açabilmektedir. Özellikle bu sorunlara ek olarak bir de eşleri tarafından dövülen kadınların, çocuklarını yetiştirirken şiddete daha fazla başvurdukları bulunmuştur. Ayrıca, aile içi şiddete maruz kalan kadınların çocuklarının, iyi beslenememe, okulu terk etme ve şiddete eğilimli olmaları olasılığı da yüksektir. Çocuklar da anne ve babalarının ilişkilerini etkileyebilmektedir. Sıklıkla davranış problemleri ve buna benzer sıkıntılar yaşayan çocuklar ebeveynleri üzerinde de baskı ve sıkıntı yaratırlar. Bu durum sağlıklı olmayan ailelerde evlilik ilişkisine yansiyabilir (Mangalcı, 2002). Şiddetin tüm aile üzerindeki etkilerini de göz önüne alarak şiddet yaşanan ailelerin bir bütünsel biçim içinde değerlendirilmesi ve tedavi edilmesi gerektiği önerilmektedir (Dixon ve Diğerleri, 2007).

2.1.3.9. Anne-babanın çocukken örselenmiş olması:

Çocuğuna kötü davranan anne-babaların aralarındaki en önemli ortak nokta, hemen hemen hepsinin kendileri çocukken kötü davranışa maruz kalmış olmasıdır. Çocukken anne-babalarından kötü davranış gören bireyler, bir diğer kimseye sevgiyle bağlanma ve bu sevgi temelinde bir ilişki oluşturma yeteneğini geliştirememişlerdir. Sosyal öğrenme kuramcılarının da söylediği gibi, bu anne babalar çocuklarına iyi davranma modelinden mahrumdurlar. Engellenme ve stres halinde başvuracakları davranış biçimi ise, dayak atma, saldırma veya çocukları kendi başlarına bırakarak onları tamamıyla ihmal etmedir. Çünkü kendi anne babalarından bunu görmüşlerdir (Özgür, 2004).

2.1.3.10. Anne-babanın yaşlarının küçük olması:

Anne-babaların, özellikle annelerin yaşlarının çok küçük olması da çocuk istismarı ve ihmaline yol açmaktadır (Bilir ve Diğerleri, 1991). Bu alanda yapılan araştırmalarda, erken yaşta anne olan kadınların çocuklarını daha sık ve daha şiddetli biçimde cezalandırdıkları görülmektedir. Yapılan bir araştırmada, çocuk istismarı ile

anne yaşı ve ailedeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, çeşitli yaş gruplarıyla istismar durumu arasındaki ilişkide önemli farklılıklar saptanmıştır. Yaşları küçük olan annelerin çocuklarında istismar oranının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yine baba yaşı ile çocukların istismarı arasındaki ilişkinin de annelerinkine benzer olduğu ortaya konmuştur.

2.1.3.11. Çocuğun fiziksel veya zihinsel yetersizliği olması:

Çeşitli araştırmalarda, istismar olgusunda etkileşim açısından çocuğun da rolü olduğu ortaya konmuştur. Fiziksel veya zihinsel yetersizliği olan çocuklar, özellikle güç eğitilebilir olanlar, ağır ya da kronik hastalığı olan çocuklar, hiperaktif çocuklar, prematureler, normal doğum kilosundan çok daha düşük ağırlıkta doğmuş çocuklar daha fazla istismara hedef olmaktadır. Konuyla ilgili yapılan bir araştırmada, istismar edilen gruptaki bebeklerin %1.6'sının, istismar edilmeyen gruptaki bebeklerin ise %0.8'inin özürlü olduğu bulunmuştur (Tercan, 1995).

2.1.3.12. Çocuğun istenmedik bir zamanda doğması veya gayri meşru olması:

Çocuğun yersizliği olmasının yanında, beklenmedik ve istenmedik bir zamanda doğması, gayri meşruluk gibi durumlar da anne-babanın çocuğu istismar etmesine yol açmaktadır. Ülkemizde de evlilik dışı ilişkiler sonucu doğan çocuklar toplum için bir sorun oluşturmakta, ancak bu sorun toplumun baskısı ve hoş görmezliği sonucu açığa çıkamamakta, genellikle bu tip olaylar gizli kalmaktadır. Böyle durumlarda gebeliğin ilk devresinde çareler aranarak gebeliğe son verilmeye çalışılır. Ancak doğum önlenemediğinde çoğu kez bebeğin varlığına tahammül edemeyen anne, terk ya da öldürme gibi yollarla kurtulmaya çalışır. Hastanelerde doğum yapma durumunda olan anneler, bu çocuklara tıbbi bakım ve tedaviden başka bir hizmet götürmezler. Hatta bebeğini hastanede bırakıp kaçan annelere de sıkça rastlanmaktadır. Böylece bu tip çocukların sokak, karakol, cami, hastane gibi yerlere bırakılmaları olaylarıyla oldukça çok karşılaşılmaktadır (Mangalcı, 2002).

2.1.3.13. Çocuk istismarı ve ihmaline toplumsal ekonomik düzeyin etkisi:

Çocuk istismarı ve ihmalinin genellikle alt toplumsal ekonomik düzeyde yoğunlaştığına ilişkin yaygın bir görüş vardır. Kimi araştırmacılar ise, üst toplumsal ekonomik düzeyde de, alt toplumsal düzeyde olduğu kadar, çocuk istismarı ve ihmalî olaylarına rastlandığını, fakat üst toplumsal ekonomik düzeydeki ailelerin bu tür olayların daha rahat gizleyebildiklerini ileri sürmektedirler. Ailenin düşük toplumsal

ekonomik statüde bulunması, ancak marjinal bir yaşam standardı tutturabilmeleri, beslenme, barınma, sağlık, eğitim, giyim, eğlenme gibi temel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalmaları, bireylerin aile içi çatışmalara girmelerini kolaylaştırmaktadır. Özellikle sıkışık bir ev düzeni içinde, çok sayıda aile üyesiyle bir arada yaşamak, stresi artırmaktadır. Ana-babanın karşılayabileceğinden daha fazla talepte bulunan çocukların varlığı ise, alt toplumsal ekonomik düzeydeki aile için yaşamı daha çok zorlaştırmaktadır (Kürklü, 2011). İşsizlik, çocuk istismarı ve ihmali artırıcı bir diğer etkidir. Çünkü işsiz bireyin kendine güveni azdır ve toplumda kendini başarısız hissetmesi, bireyde depresyona neden olabilmektedir. Ayrıca, toplumun marjinal kesiminde yer alıp, toplumsal kabul ve statü kazanamamak, ruhsal gerginliğe neden olmaktadır. Bireyin deşarj olabileceği yer ise, ailesi ve çocuklarıdır. Özellikle çocukların anne babaya bağımlı, korunmasız olmaları, onların şiddete maruz kalmalarına bir neden olabilir. İşsiz ya da düşük gelirli anne baba, çocuğunu aileye ekonomik kazanç sağlaması için, küçük yaşta çalışmaya teşvik edebilmektedir. Çocuk, dilencilığe, fuhuşa, hırsızlık gibi suç işlemeye yönlendirilebileceği gibi, yaşına ve bedensel yapısına uygun olmayan ağır işlerde çalışmak zorunda kalabilmektedir. Köyden kente göç, ailenin toplumsal norm ve değerlerinde karmaşa ve boşluk yaratmakta, gelişen anormal davranışlarla birlikte, yaşanan, yere uyumsuzluk olgusu ortaya çıkabilmektedir. Uyumsuzluk nedeniyle aile içine kapanmakta ve yüksek bir düzeye ulaşan ekonomik, toplumsal ve duygusal baskı, aile içi şiddetin nedeni olabilmektedir veya bunun tam tersine ailedeki toplumsal değer ve norm karmaşası sonucunda, yapısında çatlama ve dejenerasyon ortaya çıkabilmektedir. Nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunun belirlenmesi güçleştikçe anne babanın çocuğa karşı tutumunda da tutarsızlıklar baş gösterebilmektedir (Kürklü, 2011). İç göç olgusunda karşılaşılan sorunların benzerini, dış göçe katılan ya da azınlık olarak yaşayan ailelerde de görmek mümkündür. Dış göçe katılan aileler ile yaşanan toplumda azınlık gruplara ait aileler, ağır bir kültür çelişkisi yaşamakta, çocuk yetiştirme yöntemleri, değer, tutum, dil, din ve normları egemen toplumunkine her zaman uyum göstermeyebilmektedir. Bunlara ek olarak, yaşadıkları topluma ait olamama duygusu, toplum tarafından horlanma, aile ve bireyde önemli bunalımlara neden olabilmektedir. Diğer taraftan, çağda dünyanın bir gereği olan hızlı yaşama temposu, ulaşımdan, iş yaşamındaki doyumsuzluklara kadar çok değişik sorunlar, çocuk ihmal ve istismarı için uygun bir zemin hazırlayabilmektedir (Özdemir, 1989).

2.1.3.14. Çocukların doğum sırası:

Çocukların doğum sırası da istismar ve ihmal olgusunun ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. İlk doğan çocuklardan anne babaların beklentileri daha yüksek olmakta ve bu durum çocukların üzerinde başarılı olma yönünde baskı yaratmaktadır (Tercan, 1995).

2.1.3.15. Çocukların yaşlarının küçük olması:

Bebeklerin, okul öncesi çağı çocuklarının istismarı daha fazla görülmektedir. Yapılan araştırmalarda çocukların yaşları ile istismar arasındaki ilişkiye bakılmış, çocukların yaşları arttıkça istismarın azaldığı görülmüştür. Hetherington ve Parke (1986)'de, geniş ailelerde istismar davranışlarının daha çok gözlemlendiği bu ailelerde de özellikle 3 yaşın altındaki çocukların istismara maruz kaldığını belirtmişlerdir (Mangalcı, 2002).

2.1.3.16. Çocuktan gerçek dışı beklentiler:

Bazı anne-babaların, çocuklarından gerçek dışı beklentileri vardır. Çocuklardan yapamayacakları davranışları beklemek ve dolayısıyla beklentilerin karşılanmaması, çocuğun eğitimi adına da olsa, yetişkinleri şiddete yöneltmektedir. Ailenin çocuktan beklentileri çocuğun gelişimi, davranışları ve duygusal tepkileri konusunda olabilmektedir. Çocuk, anne babanın isteklerine cevap vermeyi başaramadığında, bazı anne babalar, çocuğun fiziksel gereksinimlerini dahi karşılayamayabilirler. Hatta tamamıyla ihmal edebilirler ya da çocuğu istedikleri gibi davranmaya zorlamak için fiziksel ceza uygulayabilirler. Çocuğa karşı şiddet kullanan anne babaların, genellikle, çocuk ile yetişkin arasındaki farkı da ayırt edemedikleri bilinmektedir. Çocuğu gelişim sürecine göre değerlendirememekte ve ondan yetişkin davranışları beklemektedirler. Buna bağlı olarak da çocuğun içinde bulunduğu gelişim evresine uygun olmayan beklentiler geliştirmektedirler (Tercan, 1995).

2.1.4. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Çocuk Üzerindeki Etkileri:

İstismar, iyileşmesi uzun süren bir süreçtir (Brook ve McDonald 2007). Fiziksel istismar çocuklarda, zihinsel ve fiziksel özre yol açan şiddetli nörolojik zarara neden olabilmektedir. Lynch ve Roberts'in 1982 yılında yaptıkları Oxford izleme çalışmasında örneklemin %10'unda nörolojik hasar görülmüştür (Kars, 1994). Lee ve Mackey-Biliver (2007)'ye göre istismar ve ihmal raporlarında anemi, gelişim yetersizliği ve beslenme eksikliği gibi birçok beslenmeyle alakalı sağlık problemi

görülebilmektedir. Nolin ve Ethier (2007) ihmal edilen ve fiziksel istismara uğramış çocukların, işitsel dikkat, görsel motor entegrasyonu, problem çözme, soyutlama ve planlamada bilişsel noksanlıklar gösterdiklerini ortaya koymuştur.

İstismar ve ihmale uğramış çocuklardaki gelişim profiline bakıldığında ise, en sık rastlanan bozukluklardan biri, okul öncesi çocuklardaki konuşma gecikmesidir. Daha büyük çocuklarda dil geriliği okulda başarısızlığa yol açabilir. Kolko ve Mosor (1988)'a göre bu çocuklar yetişkinlerle iletişimden kaçınırlar. Yetişkinlerin kendilerine dokunmasından ve yaklaşmasından korkarlar. Kolaylıkla yalan söyleyebilirler. Korku verici duyumlar karşısında bile tepkisiz kalabilirler. Aşırı saldırgan veya aşırı içe dönük ve çekingen çocuklar olabilirler. Bunlara ek olarak bu çocuklarda okul başarılarında düşüşler, okulda öğretmenler ve sınıf arkadaşlarıyla sorunlar ve okuldan kaçma gibi eğitimle ilgili sorunlar da göze çarpmaktadır. Duygusal olarak istismara uğrayan çocuklarda da gözlenebilecek sonuçlar uzun bir liste oluşturmaktadır. Özellikle okul öncesi çocuklarda parmak emme, sallanma, ısırma, istem dışı idrar kaçırma, yeme bozuklukları, hiperaktivite görülmektedir. Aynı zamanda bu çocuklarda aşırı içe dönüklük, aşırı pasiflik, dış kontrol odaklı olma her şeye boyun eğme, mantıksız istekler, uyku bozuklukları, olumsuz benlik kavramı, depresyon, aşırı kaygı, fobiler, obsesyonlar gibi nevrotik reaksiyonlar ve yıkıcılık, hırsızlık, yalan söyleme ve zulmetme gibi anti sosyal davranışlar, intihar girişimi veya bilişsel ve duygusal gelişimde duraklama, hafıza bozukluğu, konsantrasyon bozukluğu, oryantasyon bozukluğu, güdü azlığı, başarısızlık, zeka geriliği, yapay olgunluk gibi sonuçlar görülmektedir (Kars, 1994).

2.1.5. Çocukluktaki İstismara Bağlı Olarak Gelişen Ruhsal Bozukluklar:

İstismar ve ihmale maruz kalan çocuklar çeşitli psikopatolojiler geliştirebilirler (Kaffman ve Meaney, 2007). Araştırmalar, çocuğun sosyal çevresindeki çoklu faktörlerin istismar ile ve istismarın da akıl sağlığı üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir (Swenson ve Chaffin, 2006). Fiziksel ve cinsel istismara maruz kalan çocuklarda görülebilecek çeşitli ruhsal bozukluklar şunlardır; anksiyete bozuklukları (%67), Akut stres bozukluğu, Travma sonrası stres bozukluğu (% 50), depresyon ve düşük özgüven (%70), davranım bozukluğu ve artmış öfke (%87), zihinsel ve gelişimsel yetersizlik, insanlara, dünyaya karşı güvensizlik disosiyatif bozukluklar, konversiyon bozukluğu, cinsel davranış ve cinsel kimlik bozuklukları (Sayita ve Şirin,

2000). Çocukluk çağında istismar edilmiş bireyler, yetişkin psikiyatrik rahatsızlıklar için önemli bir risk kaynağı oluşturabilmektedirler (Collishaw ve Diğerleri, 2007).

2.1.6. Çocuk İstismarı ve İhmalini Açıklamaya Yönelik Kuramlar :

Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenlerini açıklamaya yönelik kuramları, psikiyatrik model, sosyolojik model, sosyal öğrenme modeli, bağlanma modeli, sosyobiyolojik model ve biyolojik model olarak ele almak mümkündür (Hoşoğlu, 2009).

2.1.6.1. Psikiyatrik Model:

Çocuk istismarı ve ihmalinin en etkili ve popüler modeli istismar eden ebeveynin psikiyatrik analizinden türetilmiştir. Çocuk istismarı ve ihmalinden sorumlu kişilerin genellikle anne-babalar olduğu saptandığından psikiyatrik model, istismar nedenlerini ortaya koymak amacıyla ebeveyn özelliklerin incelenmesine ağırlık vermiştir. İstismarcı ebeveynlerin diğer ebeveynlerden farklı bir dizi kişilik özelliklerine sahip oldukları varsayılmaktadır. Ancak klinik gözlem ve incelemeler, istismar eden ebeveynlerin yalnızca %10'unun ruh hastası olarak tanımlanabileceğini göstermiştir. Psikiyatrik model çerçevesinde istismar eden ve etmeyen ana-babaları farklılaştıran kişilik özellikleri üzerinde durulmuştur. Çocuk istismarıyla ilgili olduğu düşünülen bazı kişilik özellikleri arasında narsistik eğilimler, kompulsif bozukluklar, düşük benlik kavramı, aşırı kaygı, depresyon ve empati kuramama gibi nitelikler dikkati çekmiştir. Kişilik özelliklerini inceleyen bu tür araştırma sonuçlarından genellemeler yapmanın güç olduğu yaygın bir kanıdır (Hoşoğlu, 2009).

Gren, Gaines, Sandgrund (1974) istismarcı ebeveynlerin özelliklerini şöyle sıralamaktadırlar: Tepki kontrolünde bozukluk, aile veya eşle olan ilişkilerindeki doyumsuzluk nedeniyle çocuğa yönelme, zayıf benlik kavramı, kişilik oluşumunda karmaşa, değersizlik duygusuna karşı dışlama ve yansıtma mekanizmalarının kullanılması, çocuğun yanlış algılanması.

2.1.6.2. Feminist Model:

Feminist terapinin kökeni, kadınların geleneksel kadın rollerinin kısıtlayıcı doğasına yönelik tatminsizliklerini dile getirmek amacıyla birletikleri ve 1960'lerde gerçekleştirdikleri kadın hareketidir. Feminist terapi, büyük oranda kadınların geleneksel terapi modellerinin, eski kuramcılarının içsel yanlılıkları tarafından sınırlandırıldığını fark etmesiyle oluşmuştur. Feminist terapistler, 1980'lerde beden

imgesi, istismara dayalı ilikiler, yeme bozuklukları, ensest ilişki ve cinsel istismar gibi belli sorun ve konular üzerinde gittikçe daha çok odaklanmaya başlamışlardır (Hoşoğlu, 2009). Corey (2008)'e göre feminist hareketin önemli katkıları psikolojide ve psikolojik danışma uygulamasında ahlak ve terapide etik karar verme alanlarındadır. Feminist terapistler taciz, ensest ilişki, tecavüz, cinsel taciz ve aile içi şiddetin boyutu ve sonuçlarına dikkat çekmişlerdir. Aynı zamanda feministler kadınların ve çocukların fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak istismar edildiği durumları belirlemeyi ve harekete geçirmeyi becerememenin sonuçlarına işaret etmişlerdir. Feminist terapistler istismarcı erkek danışanlarla da çalışırlar. Şiddet uygulayan erkeklerden oluşan ve sayısı gittikçe artan gruplarla ilgilenir ve ilgilenilmesine destek olurlar (Ergene, 2008).

2.1.6.3. Sosyal Etkileşimsel Model:

Sosyal etkileşimsel modelde, istismar davranışının sadece ebeveynlerin geçmişteki deneyimlerinin bir sonucu olmadığı ebeveynlerin çocuklarıyla geliştirdikleri etkileşim ile de bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali vakaları ele alınırken anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerin yeterince net bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir. Eşlerin birbirlerine duydukları kırgınlıkların çocuğa yansıtılabileceği düşünülmelidir. Ayrıca istismar edilen çocuğun özellikleri de göz önüne alınmalıdır. Örneğin, prematüre bebeklerin bakımı zor olacağından bu çocukların, çocuk istismarı ve ihmali açısından risk altında olmaları mümkündür. Toplumdaki informal (akrabalık, yakın çevre ve komuluk vb.) ve formal (sağlık kuruluşları, iş bulma hizmetleri, aileler için danışmanlık hizmetleri, sigorta yardımları, sosyal hizmetler vb.) destek sistemlerinin olmaması veya yetersizliğinin de çocuk istismarı ve ihmali bir etken olduğu belirtilmiştir (Hoşoğlu, 2009).

2.1.6.4. Sosyal Öğrenme Modeli:

Çocuk istismarı, çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlardır. İnsanlar kendileriyle ve başkalarıyla çatışmaya girdiklerinde, davranışlarının sorun yarattığını öğrenmektedirler. Bu yüzden sorun olan davranış saptanmalıdır. İstismar ve ihmali davranışlarında bulunan anne-babalar, kendi ana-babalarını örnek almaktadır ve çocuklarından da gerçekçi olmayan beklentileri vardır. Bu durum 'kuşaklar hipotezi' olarak adlandırılmaktadır. Kimi kuramcılar ise kuşaklar hipotezine karşı çıkmakta ve istismar ve ihmali birincil nedeni olarak anne babanın güç yaşam koşulları ve duygusal baskı altında olmalarını göstermektedir. Kuşaklar

hipotezine karşı çıkan bazı araştırmacılar her istismarcı anne-babanın çocukluğunun istismar edilmiş olduğunun söylenemeyeceğini savunmaktadırlar. Onlara göre çocuğa kötü muamelenin birincil nedeni, çocuklukta görülen şiddet değil, anne-babanın güç yaşam koşullarında yaşamasının sonucunda ortaya çıkan duygusal baskıdır.

Sosyal öğrenme kuramının gelişimi, bilimsel-davranışçı yaklaşımlarla paralellik içermektedir. Klasik sosyal öğrenme görüşüne göre çocuğun zihni, doğduğunda boş bir levha gibidir. Bu boş levha yaşam içinde öncelikle ebeveynlerden alınan davranış kalıplarıyla dolmaktadır. Çocuk, istismarcı ebeveyn davranışlarını örnek alabilir. Üstelik söz konusu kişiler yalnızca şiddet uygulama yöntem ve tekniklerini almakla kalmamakta, aynı zamanda onların mantık ve düşünce sistemini de almaktadırlar. Bilimsel davranışçı yaklaşıma göre de bu gerçekçi olmayan ebeveyn beklentileri ve olumsuz yaşantıların çocuklara mal edilmesi, istismar durumunu yaratmaktadır. Fiziksel çocuk istismarı, ebeveynlerin, olayları açıklamaya yönelik bilişsel yapılarından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak; sosyal öğrenme modelinde, yanlış öğrenilen davranışların değiştirilmesi, benlik saygısı ve öz denetim sağlama tekniklerinin öğrenilmesi yoluyla istismar ve ihmal davranışlarının ortadan kalkması mümkündür (Hoşoğlu, 2009).

2.1.6.5. Bağlanma Modeli:

Bağlanma modelinin istismarı ele alışı, sosyal öğrenme kuramının bazı yönlerinin farklı bir anlatımıdır. Ainsworth (1973), Bowlby (1979) ve Critenden (1989)'a göre çocukla, çocuktan sorumlu bakıcı kişi arasında kurulan erken bağlılık ilişkisinin niteliği, daha sonraki ebeveyn-çocuk ilişkisinin belirleyicisidir. Çocuğun sosyalizasyon süreci bağlılık ilişkisinin ilk yılında başlamaktadır. Ebeveynler koydukları kurallar, uyguladıkları disiplin yöntemleriyle, çocuğun davranışlarını düzenlemektedirler. Ebeveynin disiplin yöntemlerini aşırı yoğun ve ağır olarak kullanması, çocuğa kendini yardıma muhtaç ve çaresiz hissettirmektedir. İşte, bu noktada bağlanma modeli, istismar döngüsünü açıklayabilir. Bebeklik yıllarında kişi, hayatta kalmak için, ona bakmakla sorumlu kişiye güçlü bir bağlılık geliştirmektedir. Yaşamın bu ilk yıllarından itibaren çocuk, diğer kişilerden farklı bir şekilde o kişiyi model almaktadır. Diğer kişilerle olan ilişkilerini de bu modele göre düzenlemektedir. Eğer ebeveynin tutumu aşırı yönlendirici, bağımlılık ilişkisini destekleyici, karşılıklı yetersiz duygusal gelişimin bir sonucu olarak bağımlı olursa çocuk ilerdeki yıllarda zarar görmektedir. Çocuk sosyal gelişimi ile birlikte başkalarıyla iletişim kurması

gerektiğinde, bu yetersiz duygusal gelişim ve bağımlılık ilişkisi yüzünden sorunlar yaşamaktadır. Üstelik çocuk, bağımlılık boyutlarında ilişkisi olduğu ebeveyninden, kaçınılmaz olarak yaşadığı ayrılmanın verdiği sıkıntıyı da aynı anda yaşamaktadır. Bu durum çocuklarda çeşitli duygusal sorunlara neden olabilmektedir (Hoşoğlu, 2009).

2.1.6.6. Sosyobiyolojik Model:

Sosyologlar tüm insanların kendilerini ve genlerini korumaya programlandıklarını savunmaktadırlar. Bunun yarattığı baskı ve bu baskı ile oluşan istismar tamamen hayatta kalmak içindir. Sosyologlar üvey ebeveyn kavramına büyük önem vermektedirler, çünkü günümüzde artan boşanmalar, ayrı ebeveynler doğal aile yapısını bunun getirisi olarak da gen yapısını bozmaktadır. Bu durumun yarattığı stresle birlikte ebeveynler çocuklarını daha fazla istismar edebilmektedirler (Hoşoğlu, 2009).

2.1.6.7. Biyolojik Model:

Araştırmalar, biyolojik faktörlerin de çocuk istismarında önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. İstismar eden ebeveynlerin, nörolojik sorunları olduğunu iddia eden bu yaklaşımda, bilimsel aktivitelerin minimal düzeyde beyindeki fonksiyon bozukluklarından etkilendiğini savunmaktadır. Yine buna benzer diğer araştırmalarda da istismarcı ebeveynler ve istismarcı olmayan ebeveynlerin kıyaslanmasında istismarcı ebeveynlerin diğerlerine oranla farklı sağlık sorunları olduğu saptanmıştır. Bu da ebeveyn olma yeteneğini kısıtlayıcı bir etki yaratmaktadır (Mangalcı, 2002).

2.1.7. Engelli Bireylerin Antik Çağlarda İstismarı:

Engelli çocuklara karşı çeşitli tutum ve davranışlar olduğu konusunda antik çağlara kadar uzanan tarihsel bilgiler vardır. Antik toplumlarda engelli çocukların yalnızca istismarı değil genelde öldürülmesi görülmektedir. Antik çağlarda çocukların istismarı ve öldürülmesi için üç temel neden vardır. Faydacılık, toplumsal değer sistemleri ve doğaüstü güçlere inanç. Faydacılık, ilkesine göre engelli çocuk ilkel toplumlarda sorumluluk anlamına geliyordu. Engelli çocuk ilkel yaşamda günlük gereksinimlere katkıda bulunamıyor, aynı zamanda sürekli birisine bağımlı olduğundan, bağımlı olduğu bireyin de topluma katkısını engelliyordu. Toplumsal değer sistemleri, çocuk istismarı ve ölümleri için bir başka neden olmuştur. MÖ 355 yıllarında Aristo'nun mükemmel olmayan hiçbir şeyin gelişmesine izin verilmemesi

gerektiğini ilan etmesiyle Yunan ve Roma kültürleri güzellik, güç ve zekayı desteklemişler ve bu durumda mükemmel olmayan çocukların ölümüne yol açmıştır. Romalıların engelli çocuklarla ilgili yasa üretmesiyle ciddi engeli olan çocukların öldürülmesi, terk edilmesi, köle olarak satılması, dilendirilmesi uygulanmıştır. Doğaüstü güçlere olan inanç, engelli çocukların istismarı için bir başka nedendir. Engelli çocuğun ebeveynleri cezalandırmak için gönderildiği ya da Tanrı'dan bir işaret için böyle bir çocuğun geldiğine ve tekrar çocuğun öldürülerek Tanrı'ya gönderilmesinin gerektiğine inanılırdı (Kars, 1994). Engelli ya da kronik hasta çocukları tek başlarına orman, çöl ya da dağlarda ölüme terk etmek, ilkel toplumlarda kullanılan bir yoldu. Engelli çocuğun doğumu ile birlikte onu silahla öldürmek, vadiden aşağıya ya da nehre atmak, canlı canlı gömmek ya da vahşi hayvanlara yem olarak atmak ilkel toplumlarda görülen uygulamalardandı (Sertler, 2002).

2.1.8. Engelli Bireylerin Bugünkü Toplumlarda İstismarı:

Dünya Sağlık Örgütü, gelişmekte olan ülkeler için engellilik oranının %12 (üstün zekalılar ile birlikte %14) olduğunu öngörmektedir. Ülkemizde engelli sayısı ve türleri ile ilgili veri yoktur, tahmini rakamlar verilmektedir.

Antik toplumlarda engelli çocukların ve bireylerin maruz kaldıkları korkunç davranış şekilleri tamamen yok olmamıştır ve 20. yy'da halen devam etmektedir. Pek çok engelli halen aşağılanmaya, insanlık dışı davranışlara, kötü statülere, yadsınmaya ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. İngiltere'de yapılan bir araştırmada engellilerin %54'ünün şiddet olaylarına maruz kaldığı gözlenmiştir (Kutsal, 2004).

Özürlü çocuklar, özürsüz çocuklar gibi her tür istismara açıktırlar. Bu istismar, fiziksel veya duygusal istismar ve ihmal ya da cinsel istismar biçiminde olabilir. Özürlü çocukları özellikle istismara müsait yapan bazı koşulların varlığı ileri sürülmüştür. Bunlar arasında, özürlü çocukların: Temel ve sosyal gereksinimleri için başkalarına bağımlı olmaları, kendi yaşamları üzerinde denetim ve seçme olanağından mahrum bulunmaları, boyun eğmeyi ve itaat etmeyi, iyi bir davranış olarak bilmeleri, cinsiyet hakkında bilgilerinin olmaması ve cinsel yaklaşımları doğru olarak anlayamamaları, ilgi ve sevgiye açık olmalarını artıran yalıtılmış ve reddedilmiş olma duygularına sahip olmaları, farklı tipte dokunmalar arasında bir ayırım yapamamaları ve yaşantıları ile ilgili iletişimde bulunamamaları en belirgin özellikleri olarak gösterilmektedir. Ayrıca, özürlü çocukların çocuksu halleri, fiillerinin sonuçlarını

tahmin edememeleri, içtepilerini kontrol etmede yetersizlikleri, istismara müsait olmalarına yol açan nedenler arasında sayılmaktadır (Topçu, 1997). Bugün olduğu gibi geçmişte de engelliler dışlanmıştır. Değer sistemleri, doğaüstü güçlere inanç ve faydacı bir felsefeye bağlı oluş, farklı insanları korumak için tartışmalara girilmesine neden olmuş, özel çalışmalar yapılmış, organizasyonlar kurulmuş, kanunlar çıkarılmıştır.

2.1.9. Çocuk İstismarının Belirlenmesinde Okulun ve Öğretmenlerin Rolü

Çocukları istismardan korumak zor, sıkıntı verici, özel yetenek ve bilgi gerektiren bir iştir. Çocuk istismarı ve ihmali olaylarının belirlenmesi ve önlenmesinde çocuk bakım kurumu çalışanları, hukukçular, emniyet mensupları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, veterinerler (çocuk istismar ile hayvan istismarı paralel gitmektedir), hekimler, hastanede ve alanda çalışan hemşireler, ebeler, sağlık memurları ve tüm sağlık çalışanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bu alanda öğretmenlerin rolü çok önemlidir (Tugay, 2008).

Okul ortamı, 6–15 yaş arası çocukların ev ortamı dışında en çok zaman geçirdikleri yerdir. Zorunlu sekiz yıl örgün eğitim süresince, ailesi tarafından kötü muameleye uğrayan çocuk ve ergenlerin tespit edilmesi, gerekli müdahalelerin yapılması açısından çok önemlidir. Hatta ilgili literatürde öğretmenlerin çocuklarla sürekli iletişim halinde olmaları, çocuk eğitimi ile ilgili bilgi ve deneyime sahip olmaları nedeniyle, aileleri tarafından kötü muameleye maruz kalan çocukların korunmasında okul ortamı ile birlikte son derece önemli oldukları vurgulanmaktadır (Walsh ve ark, 2005). Öğretmenlerin istismar ve ihmali olgularını tespit etmede rol almaları gereği öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitilmeleri gereğini de beraberinde getirmektedir. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirtileri, müdahale ve bildirim konularında eğitilmeleri gerekmektedir (Tugay, 2008). Avustralya’da bazı okullarda çocuklarda cinsel istismarı belirlemeye yönelik sınıf temelli derslerden, anne-baba eğitimine kadar çeşitli eğitim programları kullanılmaktadır. Bununla birlikte çocuk istismarı konusunda öğretmenlerin profesyonelliklerini geliştirmek ve çocukları koruyucu davranışları öğretme de hizmet öncesi eğitimin önemli bir rolü olduğu da vurgulanmaktadır. Bu nedenle üniversitedeki öğretmen adayı öğrenciler eğitim öğretim yılları boyunca çocuk istismarı ile ilgili çalışmalar ve tartışmalar yapma, ilköğretim öğrencileri için uygun

stratejileri öğrenmek zorundadırlar. Böylece sahip oldukları bilgiyi ve profesyonelliği arttırmış ve çocuk istismarının önlenmesi ile ilgili olarak çocuk eğitimindeki yeteneklerini geliştirmiş olurlar (Walsh ve ark, 2005). Bu doğrultuda verilebilecek bazı öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Bütün okullar çalışanları için; açık, ulaşılabilir ve yazılı çocuk istismarını bildirim politikasına sahip olmalıdır,
- Müdürler bu prosedürleri uygulatarak ve personellerine uygun eğitim ve desteği sağlayarak çocuklara gelebilecek zararları önlemeye yardımcı olmalıdır.
- Eğitimcilerin eğitimi; istismar kurbanlarına ve ailelerine destek oluşturacak yolları içermeli ve zorunlu bildirimde bulunanlar için tanımlama ve bildirim yeteneklerini geliştirmelerini sağlamalıdır (Kenny, 2004). Birçok çocuk okula, istismar ve ihmal sonucu ortaya çıkan sorunlar yüzünden, özel eğitime muhtaç bir şekilde başlamaktadır. İstismar ve ihmale uğrayan çocukların gösterdikleri davranış bozuklukları çocuklarla yüz yüze ilişki halinde bulunan öğretmenler tarafından gözlenebilir. Öğretmenler sınıflarında bulunan bir çocuğun istismar edilip edilmediğini; çocuğun durumu hakkında öğretmeni ile konuşması, çocuğun bir yakını ya da arkadaşının yani üçüncü şahısların çocuğun öğretmeni ile konuşması, öğretmenin çocuğun davranışlarındaki değişikliği gözlemesi ile, öğretmenin çocuktaki morluk, şişlik, yanık gibi fiziksel belirtileri gözlemesi ile (Tugay, 2008).

İstismar ve ihmale uğramış çocukların, okulda çeşitli uyum sorunları yaşadıkları, akademik başarı yönünden zayıf oldukları, akranlarıyla ilişkilerde başarısız oldukları, sosyal etkileşim yönünden eksik oldukları, düşük öz saygıya sahip oldukları belirtilerek, fiziksel durumları şüphe uyandıran veya uyum güçlükleri yaşayan çocukların istismar ve ihmal şüphesi ile izlenmeleri ve bu izlenimde kullanılacak temel yöntem ve tekniklerle, farklı istismar ve ihmal türlerine ait sorgulama alanları hakkında öğretmenlerin bilgilendirilmeleri gerektiği bildirilmektedir (Tugay, 2008). Çocukların çizimleri üzerinden çocuk istismarı ve ihmalini tespit etmede etkin bir şekilde eğitilen öğretmenlerin, istismarı psikolog ve psikiyatristlerle benzer düzeyde ayırt edebildikleri ortaya konmuştur (Tugay, 2008). Öğretmenler ilk olarak sınıfta öğrencilerin kendine güvendiği bir ortam yaratmalı ve öğrencilerin kendilerini koruma becerileri geliştirmesine yardım etmelidir. Ayrıca sınıf içinde davranışlarına özen göstermeli, şiddete ve fiziksel cezalara yer vermeden öğrencilerdeki istenmeyen

davranışların giderilmesine çalışılmalıdır. Daha sonrada istismar tehlikesi içinde olan çocuklara destek olmalı ve rehberlik etmelidir (Tugay, 2008).

İstismar ve ihmale uğrayan bazı çocuklar güvенеbilecekleri ve onları eleştirmeden dinleyebilecek kişilerle konuşmak isterler. Öğretmenlerin istismar ve ihmal edildiklerinden şüphelendikleri çocuklarla konuşmaları ve onları dinlemeleri bu açıdan önemlidir. Konuşmaya başlamadan önce hangi soruların ne şekilde sorulacağına karar vermek gereklidir. Çocuğun aniden ağlamaya başlaması ya da konuşmayı reddetmesi gibi ortaya çıkabilecek durumlar önceden tahmin edilmelidir (Tugay, 2008). Çocuk kendi durumunu anlatırken öğretmen çocuğa empati ile yaklaşmalı ve çocuğa sorununu anlatmakla bir hata yapmadığını, aksine bu davranışın yerinde bir davranış olduğunu söylemelidir (Tugay, 2008). Çocukla konuşulacak yer ve zaman da çok önemlidir. Konuşma yeri olarak özel, sessiz, diğer öğrencilerden uzak bir yer seçilmelidir. Çocuk kendisini rahat hissetmeli, durumunu istediği zamanda anlatmalı ve açıklamaları için yeterli süreye sahip olmalıdır (Tugay, 2008).

Çocuğu dikkatle dinlemek, söylediklerini ciddiye almak, anlatılanlar karşısında dehşete kapılmamak, sakin olmak, çocuğa olanlardan dolayı kendisini suçlamaması gerektiğini ve böyle bir olayla karşılaşan tek insanın kendisi olmadığını söyleyerek onu rahatlatmak, mümkün olduğunca az soru sormak ve konuşurken çocuğun kullandığı kelimeleri kullanmak, konuşmanın daha etkili olabilmesinde dikkat edilmesi gereken noktalar dır. Çocuğun anlattıklarının doğru bir şekilde anlaşıldığından emin olunmalı, söylediği her şey daha sonra kaydedilmelidir. Ayrıca konuşmanın bitiminde çocuğa yerine getirilmesi zor sözler verilmemelidir. Yaşadığı olaylar çocuğu üzdüğü için, ondan başından geçen olayları tekrar tekrar anlatması istenmemelidir. En son olarak çocuğa daha sonra yapılacaklar hakkında bilgi verilmelidir, öğretmenin çocuğa anlattıklarını ona ve ailesine yardım edecek birine söyleyeceğini belirtmesi doğru bir davranış olacaktır (Tugay, 2008). Çocuk bu açıklamalarından sonra anne-babasının kendisine karşı şiddete başvuracağından korkup pişman olabilir. Bazen de ailesinden uzaklaştırılacağını ya da ailesinin dağıtılacağını düşünebilir. Kimi zaman da çocuk anlattıklarının bir sır olarak saklanmasını isteyebilir ki bu durumda doğrudan herhangi bir önlem alınamayacağı için istismarın devam etme tehlikesi vardır (Tugay, 2008).

Çocuklarını istismar ve ihmal eden anne-babaların öğretmenlerce gözlenebilecek davranışları şunlardır:

- a) Çocukla ilgisizdirler. Okul tarafından düzenlenen toplantılara ve diğer etkinliklere ya çok az katılım gösterirler ya da hiç katılmazlar.
- b) Çocuğu bir yük ya da değersiz bir varlık olarak görürler.
- c) Öğretmene, eğer çocuğu sınıfta yaramazlık yaparsa onu sert bir şekilde cezalandırabileceğini söylerler (Erginer ve Kepenekçi, 2007).

Öğretmenin çocuk istismarı ve ihmali olaylarında anne-babalarla da konuşması gerekmektedir. Ailelere karşı açık ve dürüst olunmalı, alınan her karar onlara açıklanmalıdır. Çocuklarını istismar ve ihmal eden anne-babalara karşı suçlayıcı bir tavır almak işleri iyice güçleştirebilir ve bu durum çocuk için zararlı olacak sonuçlar doğurabilir. Ailelere anlayış ve saygı göstermek onların karşı karşıya olduğu güçlüğü yenmek için çaba göstermelerine ve yardım almaya yönelmelerine katkıda bulunacaktır (Tugay, 2008). Öğretmenlerin çocuk korumasındaki en önemli rollerinden biri de çocuk istismarı ve ihmal şüphesini yetkili kurum ve kuruluşlara bildirmektir. Bildirim çocuk ihmal ve istismarını saptadıktan ve bildirdikten sonraki son aşamadır. Buradaki amaç çocuk kurbanlarını tanımlamak, istismar ve ihmali durdurmak, aile ve çocuğa destek sağlamak ve tekrar ortaya çıkmasını engellemektir (Walsh ve ark, 2005). Kimi zaman öğretmenler şüphelendikleri istismar ve ihmal olaylarını ihbar etmekten çekinirler. Çünkü ihbar sonucu öğretmen-öğrenci ve öğretmen-aile ilişkisinin bozulacağından korkarlar. Bazen de aile ve çocuk arasındaki ilişkilere ve ailenin özel hayatına karışmaktan çekinirler. Öğretmenlerin ihbarda bulunmak istememelerinin bir nedeni de haklarında ihbarda bulundukları çocuklar için gerekli yardım çalışmalarının yapılmayacağı ve çocuğun daha fazla zarar göreceği endişesini taşımalarıdır. Kimi zamanda çocuk ihmal ve istismarını gösteren yeterli kanıtlarının olmayışıdır.

Avustralya’da 254 ilkokul öğretmeni ile yapılan bir çalışmada öğretmenlerin çocuk istismarını bildirmeme nedenleri arasında, yetersiz kanıt cevabını veren öğretmen sayısı 29, çocuk için doğacak sonuçlardan korkma cevabını veren öğretmen sayısı 7, çocuğu açığa çıkarmama cevabını veren öğretmen sayısı 2, aile ile ilişkilerin bozulması cevabını veren öğretmen sayısı 5’dir. Bunun dışında öğretmenler bildirmeme nedenlerini okul, kendilerinden kaynaklanan nedenler ve aileden kaynaklanan nedenler olarak da gruplandırmışlardır (Walsh ve ark, 2005).

Avustralya'nın birçok eyalet ve bölgesinde okul personeli çocuk koruma araştırmalarının en yaygın kaynaklarıdır. Ayrıca 1989'dan beri Queensland'da (Avustralya) resmi bir çocuk koruma politikası sürdürülmektedir. 1998'de ise daha önceden gönüllülük esasına dayana bildirim süreci zorunlu hale getirilmiştir (Walsh ve ark, 2005).

ABD'nin tüm eyaletlerinde öğretmenlerin istismar ve ihmal şüphesi uyandıran olguları bildirim zorunluluğu vardır ve bildirilen olguların dörtte biri eğitim alanındaki profesyonellerden gelmektedir (Tugay, 2008).

Öğretmenlerin istismarı ve ihmal olgularını bildirmek zorunda olduğu ülkelerde, öğretmenlere yönelik; istismar ve ihmali tanımlamaları, belirtilerini fark etmeleri ve fark edilen olgulara müdahalede ne tür bir yol izlemeleri gerektiğine dair çeşitli eğitim programları meslek içi eğitime dâhil edilmiş, öğretmenlere yönelik el kitapları yayınlanmıştır (Tugay, 2008). Bizim ülkemizde ise okullarda istismar ve ihmal olaylarının anlaşılmasına yol açan en önemli nedenler arasında istismarı, ihmali ve bunların ihbarı (Ülkemizde okullarda öğretmenlere yönelik istismarı ve ihmali bildirim zorunluluğu yoktur, ancak yeni çocuk koruma kanunu ile belirlenmiş çocuğun zarar görmesinin engellenmesine yönelik düzenlemeler bulunmaktadır) ile ilgili işlem basamaklarını açıklayan rehber kitapçıkların bulunmayışıdır. Bilgisizlik sonucu öğretmenler şüphelendikleri çocukları ihbar etmekten kaçınmaktadırlar.

Milli Eğitim politikalarında şuan mevcut Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Disiplin Yönetmeliği mevzuatı içinde çocuk istismarı ile ilgili olan hükümler belirtilmiştir. Öğrencilerin korunması ile ilgili öğretmen ve yöneticilerin (madde 6);

- a) Aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan, ilgisizlik nedeniyle veya zorlanarak Kanun ve toplumun etik kurallarına aykırı olan yollara yönelme ihtimali bulunan öğrencilerle ilgili gerekli önlemlerin alınması,
- b) Öğrencilerin her türlü madde bağımlılığından, uyuşturucu ve benzeri maddeleri bulundurmaktan, kullanmaktan, bu tür maddelerin üretim ve kaçakçılığına alet olmaktan korunması,
- c) Öğrencilerin pornografi, teşhir, cinsel sömürü, istismar, taciz ve her türlü olumsuz davranışlardan korunması,

d) Öğrencilerin, diğer öğrenciler tarafından fiziksel ve ruhsal yönden zarar görmemeleri için dedikoduya, zorbalığa, tehdide, sataşmaya ve onur kırıcı her türlü lakap takılmasına karşı korunması konularında veli veya ailelerle de iş birliği yapılarak gerekli tedbirler alınır şeklindedir (Tugay, 2008).

Yukarıdaki maddelerde de açık olmak üzere Türk Eğitim Sistemi içinde çocuk ihmal ve istismarının bildirilmesi ve ihbarı ile ilgili ayrı bir yönetmelik yer almamakta ve disiplin yönetmeliği içinde geçen çocukların korunmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ancak mevcut yasa, tüzük ve yönetmelikler birey olarak öğretmenleri de çocuk ihmal ve istismarını bildirim konusunda zorunlu kılmaktadır.

Sonuç olarak, çocuk istismarı ve ihmalinin tespit edilmesinde okulun önemli bir alan olduğu görülmektedir. Bu alanda, öğretmenlerin istismar ve ihmale maruz kalan çocukları tespit etme konusunda rol almaları, çocukların korunmasında önemli bir aşama olacaktır. İstimara ve ihmale maruz kalan çocukların belirlenmesi için, öğretmenlerin bu alanda eğitilmeleri hem çocuk ihmal ve istismarına müdahale konusunda bilgi sahibi olmalarına hem de çocuklar ve çocuk hakları konusunda duyarlılığın gelişerek kendi hakları gibi çocuk haklarını da savunmalarına neden olacaktır. Böylece sadece istismarı tespit etmekle kalmayıp diğer disiplin üyeleri ile işbirliği yaparak durumu önleyici ve koruyucu tedbirler de alabileceklerdir. Bu koşulların sağlanmasında da kuşkusuz hizmet içi eğitim ve bildirim sisteminin oluşturulması gerekliliği kaçınılmazdır.

2.1.10. Çocuk İstismar ve İhmalinde Bildirim Zorunluluğu ve Karşılaşılan Güçlükler

Çocuk istismarı önemli bir çocuk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Bugün ülkelere çocuk istismarına yönelik müdahaleler içinde ulusal ve yerel eylemlerin güçlendirilmesi, çocuklara yönelik istismarın önlenmesine öncelik verilmesi, şiddet içermeyen davranışların benimsenmesinin sağlanması, rehabilitasyon ve sosyal destek programlarının yürütülmesi, çocukların katılımının sağlanması, çocuk dostu bir bildirimin olması ve hizmetinin ulaşılabilir sağlanması, adalet sisteminin güçlendirilmesi, ulusal sistematik veri toplama ve araştırma sisteminin geliştirilmesi ve uluslararası sözlerin güçlendirilmesi önerilmektedir (Özcebe, 2009). Çocuk istismarının önlenmesi için öncelikle bildirim sisteminin işletilmesi ve vakaların yakalanması gerekmektedir. Veri toplama sisteminde olan sınırlılıklar çocuk

istismarını önlemeye ilişkin programın başarıya ulaşmasını engellemektedir. Ülkemizde bildirim sisteminde karşılaşılan bazı sorunlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Vaka Tanımı; Rutin veri toplama sisteminde vakaların bildirimlerinin yapılabilmesi için herkesin aynı vaka tanımı ile bildirim yapması gerekmektedir. Türkiye’de Çocuk Koruma Kanunu, “çocuk istismarı ve ihmali” tanımını net olarak yapmamaktadır. Zorunlu bildirim olmasına karşılık vaka tanımının olmaması bildirimin yapılmamasına ya da farklı tanı kriterleriyle yapılmasına neden olmaktadır (Özcebe, 2009).

İnsan Gücü; Rutin veri toplama sisteminde veri toplamada yer alan insan gücünün nitelik ve nicelik olarak yeterli olması gerekmektedir.

Formlar; Bildirim yapılan formun bildirim yapacak kişi tarafından anlaşılır ve kolay doldurulabilir olması gerekmektedir. Ölüm formu ya da vaka formunda çok fazla bilgi istenmesi de formun tam olarak doldurulmasını engelleyebilir. Ancak form sırasında olayın tanımlayıcı bilgilerinin alınmaması da yorum yapılabilmesini olumsuz olarak etkilemektedir (Özcebe, 2009).

Konu; Hakkında Toplum Duyarlılığı: Toplumların sosyal ve kültürel örüntüleri çocuk büyütme ve geliştirilmesine ait gelenek ve görenekleri belirlemektedir. Bu da çocuk istismarının tanısını ve yaklaşımı etkileyen temel bir faktör olarak rol oynamaktadır. Ailelerin yaşadıkları toplumun kültürel değer yargılarına, gelenek ve görenekleri çerçevesinde düşünce, tutum ve davranışlara sahip olmaları çocuk istismarı sorununun boyutunun saptanmasına ve çözüm önerileri üretilmesinde sorunlar yaşanmasına dolaylı olarak neden olmaktadır (Özcebe, 2009).

Toplumun fiziksel ve cinsel istismara bakış açısı farklıdır. Cinsel istismar toplumda bir tabu olarak kabul edilmektedir; istismarcı kınanmakla beraber çocuğun cinsel olarak etiketlenmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu durumda çocuğun başına böyle bir olay geldiğinde çocuğunun cinsel olarak etiketlenme korkusu müdahale edilmesinin önünde bir engel olabilmektedir (Özcebe, 2009). Toplumun bakış açısı cinsel istismara uğrayan çocukların da bu olayı paylaşma sırasında zorlandıkları bilinmektedir. Cinsel istismarın tabu olarak görülmesi istismar yapan kişinin çocuğun

bildirimi konusunda baskı yapmasını kolaylaştırabilmektedir. Çocuğun cinsel olarak etiketlenme korkusu da başvurusunu güçleştirmektedir (Özcebe, 2009).

Bildirim Şekli; Bildirimin yapılacağı yerin bilinmesi ya da şekli, bildirimin yapılmasını etkilemektedir. Çocuk istismarı sonrasında istismar eden kişinin sosyal hizmet kurumuna ya da polise bildirilmesi gerekmektedir (Özcebe, 2009).

Veri Kaynakları; Rutin bilgi toplama sisteminde kullanılan veri kaynaklarının belirlenmesi sırasında dezavantajlar ve avantajlar göz önünde tutulmalıdır (Özcebe, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü ülkelere sürveyans sistemlerini güçlendirilmelerini ve özel konularda araştırmaların yapmalarını önermektedir. Sonuç olarak, çocuk istismarı konusunda rutin veri toplama sistemi içinde şiddetin nedenleri ve sonuçlarını da içerecek şekilde veri toplama, analizi ve raporlama aşamalarının yer alması gerekmektedir. Sürveyans sisteminin iyi işletilebilmesi için amacının ve kapsamının programın amaç ve hedeflerine uygun olarak oluşturulmalıdır (WHO, Preventing Violence, 2004). Veri toplama sistemi içinde şiddetin nedenleri ve sonuçlarını da kapsayacak şekilde veri toplama, analizi ve raporlama aşamalarının yer alması gerekmektedir. Sürveyans sisteminin iyi işletilebilmesi için amacının ve kapsamının programın amaç ve hedeflerine uygun olarak oluşturulması gerekmektedir (WHO, Preventing Violence, 2004).

Sistemin oluşturulması sırasında dikkat edilmesi gereken bazı konular özet olarak; çocuk istismarı tanımının değişik sektörler ve taraflar tarafından aynı şekilde yapılması, yerel ve ulusal düzeyde çocuk istismarı insidans, nedenleri ve oluşturduğu sorunlar hakkında sistematik ve sürekli bir veri toplama sisteminin kurulması, şiddet ya da acil sorunlarda oluşan yeni davranışlarla ilgili müdahalenin geç kalmadan uygulanabilmesi için erken tanı koyabilme kapasitesinin geliştirilmesi, sosyal olarak risk faktörlerine yönelik öncelikli olarak koruma hizmetinin sunulması, çocuk istismarı durumunda başvurulması gereken acil tıbbi bakım ve diğer hizmetlerin bölgedeki yerleri hakkında bilgi verebilme, çocuk istismarının önlenmesi programının değerlendirilmesine ilişkin ölçütleri hesaplayabilmek için gerekli veriyi sağlayabilmeli (Özcebe, 2009).

2.1.11. T.C. Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yeri:

Türk hukuk sisteminde çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin yasal düzenlemeler Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda belirtilmiştir.

2.1.12. KKTC Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yeri:

Mevcut Kuzey Kıbrıs yasalarındaki en büyük eksiklik çocuk istismarının tanımlanmamasıdır. Ceza Yasası'nda çocuk istismarı diye bir suç tanımı yapılmamıştır. Buna paralel olarak da cinsel istismara ve kapsamına da yer verilmemiştir. Yasadaki çocuk istismarı ile ilgili maddeler şöyledir:

Madde 153- On Üç Yaşından Küçük Kızlarla Cinsi Münasebet

Madde 161- Kendi Binasında On altı Yaşından Küçük Bir Kız İle Cinsi Münasebette Bulunulmasına İzin Veren Ev Sahibi vs.

Madde 174- On üç Yaşından Küçük Çocuklarla Doğa Kurallarına Aykırı Suçlar

Madde 176A.- Çocuklar ve Aklen Sakatlar İle İlgili Adaba ve Ahlaka Aykırı Hareketler (Göynüklü 2012).

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar:

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yapılan araştırmaların çokluğuna rağmen, Türkiye gibi geleneksel yapının sosyal alanda etkisini koruduğu ülkelerde özellikle kadına ve çocuğa yöneltilen şiddet konusunda veri tabanı oluşturmak oldukça güç bir iştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri; aile içi sorunların yakın akraba/arkadaş çemberi dışına çıkmaması olarak görülmektedir. Özellikle aile içinde yaşanan şiddet ve istismar aile içi mahremiyet alanı içinde görülmekte ve buna paralel olarak aile içi sorunlar, dışarıdan gelebilecek yardım ve desteklerden yoksun biçimde yine aile içinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali üzerine yapılan yayımlanmış çalışmalar da yok denecek kadar azdır.

Bıyıklı (1989)'nın yetersizliği olan çocuklar ile normal çocukların aile kabul düzeyi açısından benlik kavramlarını incelediği araştırmasında; ortopedik özürllülerin, işitme özürllülere oranla daha yüksek benlik kavramına sahip oldukları; normal ve özel gereksinimli çocuklar arasında benlik kavramları açısından fark bulunmadığı; ortopedik özürllü çocukların aile kabul düzeyi işitme özürllülere oranla yüksek bulunmuş, normallerle özürllüler arasında genel anlamda fark bulunamamıştır. Görme özürllüler ve ortopedik özürllüler ailelerinden daha fazla yakınlık ve sevgi gördükleri; işitme ve görme özürllülerin daha fazla ihmal ve boş verme davranışlarıyla karşılaştıkları, işitme özürllülerin ebeveynlerince reddedildiklerini düşündükleri bulunmuştur (Eratay 2000).

1989-91 yıllarında Biçer ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada cinsel saldırıya uğrayanların büyük oranda %60,24 olarak 16-18 yaş grubundaki kişiler olduğu belirtilmiştir (Sayita ve Şirin 2000).

Bilir ve Arkadaşları (1991)'nın 4 – 12 yaşları arasında 16000 çocukta istismar durumları ile ilgili araştırmaları sekiz ilde (Afyon, Ankara, Ağrı, Giresun, Trabzon, Rize, Nevşehir, Malatya) yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 4 – 6 yaş grubunda istismar oranı diğer gruplara göre daha yüksektir (%40.7). Bu oran 7 – 10 yaş grubunda %33.5 ve 11 -12 yaş grubunda ise %25.8'dir. Kızların %34.6'sı, erkeklerin de %32.5'i istismar edilmektedirler. Annelerin yaşlarına göre çocuklarını istismar etme durumlarına bakıldığında; 20 yaşın altındaki annelerde bu oran %45.5 ve 50 yaşın üstündeki annelerin ise %55.1'e çıkmaktadır. Geniş ailede çocuk istismarının oranı %36 iken çekirdek ailelerde %32.8'dir. tek çocuklu ailelerde çocuk istismarı durumu %24.4, 2 – 3 çocuklu ailelerde %32.7 ve dört ve fazla çocuk sahibi ailelerde bu oran %35.7'dir. Yani çocuk sayısı arttıkça çocuk istismarı oranı da artmaktadır.

Bilir ve arkadaşları bir başka çalışmalarında (1991) Türkiye'nin on altı ilinde 4 – 12 yaşlar arasındaki 50473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığını ve buna ilişkin problem durumlarını incelemişlerdir. Çocuklara fiziksel ceza verme sıklığının annenin yaşı, çalışma durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyeti ve çocuk sayısı gibi değişkenlere göre ele alındığı bir çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir: Kızların %62.4'ü, erkeklerin ise %62.9'u fiziksel ceza almışlardır. En fazla ceza alan yaş grubu %67.3 ile 7 yaş grubudur (4 – 12 yaş arası her yaş bir 'yaş grubu' olarak ele alınmıştır). Fiziksel ceza veren annelerin %70.3'ü 21 – 30 yaş grubu içindedir ve bu annelerin %66.2'si okur-

yazar ya da ilkokul mezunudur. Ev hanımı olan annelerin %65.9'u ve çalışan annelerin de %45.8'i çocuklarına fiziksel ceza uygulamaktadırlar. Fiziksel ceza veren aileler içinde 2 – 3 çocuklu olan ailelerin oranı %67.5 ile en yüksek orandadır. Araştırmada, çocuklarda görülen problemler arasında en fazla (%33.7) davranış bozuklukları görülmektedir. Fiziksel ceza verilen çocuklarda korkular %34, uyku bozuklukları %12.4, konuşma bozuklukları %6.1 ve tikler %2.1 oranında görülmüştür. Tüm bu oranlar fiziksel ceza verilmeyen çocuklarda daha fazladır (Kars 1994).

Bilir ve arkadaşları (1991) tarafından yapılan başka bir araştırmada ise korunmaya muhtaç zeka yetersizliği çocuk ve gençlerin ruhsal uyum davranışları incelenmiştir. Araştırmaya göre 13-15 yaş grubunda; korkaklık, ürkeklik, her şeye ağlama, kaygı ve kuruntu; 7-9 yaş grubunda; sinirlilik, çabuk kızma, bencillik, paylaşamama, kendine ait olmayan şeyleri izinsiz alma; 0-6 yaş grubunda kıskançlık, söz dinlememe, kendi başına iş yapamama, sorumsuzluk gibi itemlerde istatistiksel düzeyde farklılık görülmüştür. Kızlar, erkeklere oranla daha fazla kaygılı ve kuruntulu bulunmuş; bir yıl ve daha az süreli korunmaya alınan çocuklarda; kendi başına iş yapamama, izinsiz eşya alma, sorumsuzluk ve kaka kaçırmaya rastlanırken; korunmaya alınmış çocuklarda genelde daha fazla problem saptanmıştır.

Madi, Tokad ve Sağol (1995)'un engelli çocuklarda cinsel sorunlara ailelerin yaklaşımını inceleyen cinsel sorunları olanların yakınlarından anket formları yoluyla bilgi alan çalışmalarında; engelli çocukların cinsel istismar nedeniyle yakınmaları şöyledir; oturduğu yerde sallanma, uykusuzluk, geceleri bağırma, saldırganlık, sinirlilik, her şeye karşı çıkma isteği, zamansız uyuma isteği, idrar kaçırmaya başlama, karşı cinse dikkat çeken yakın ilgi, ulu orta mastürbasyon, içe dönüklük, baş dönmesi, karın ağrısı, sık sık tuvalete gitme, kalpte sıkışma (Eratay, 2000).

Oskay (1981) ve Köknel (1986)'in çalışmalarında; engelli çocukların eğitimlerinde ailenin ve çevrenin çocuğun yaşına ve gelişim çağına uygun olmayan beklentilerinin olmasını, ailenin bu beklentilerinin gerçekleşmesi için aşırı baskı ve dayığa varan ceza ve şiddet yöntemlerine sıklıkla başvurmasını, çocukların yetişkinlik dönemine geldiklerinde yaşadıkları iletişim bozukluğunun temel nedenlerinden birisi olarak açıklanmaktadır (Bozkurt, 1991).

Sözen (1990)'in '15-16 yaş Düzeyindeki Ana-Babalı ve Ana-Babasız Zeka Özürlü Çocukların Ruhsal Uyum Problemlerinin İncelenmesi' çalışmasında ana-

babalı zeka özürlü çocuklarda daha fazla ruhsal uyum problemi saptanmıştır. Kız çocuklarında erkek çocuklara oranla daha fazla, ana-babalı zeka özürlü kız çocuklarında daha fazla ruhsal uyum problemine rastlanmıştır. Ana-babalı kız çocuklarında en fazla durgunluk ve içe kapanıklık görülürken, erkek çocuklarında hareketlilik ve yerinde duramama davranışları görülmüştür. Ana-babasız zeka özürlü kız çocuklarında en fazla sıkılganlık, çekingenlik, güvensizlik görülürken, ana-babasız zeka özürlü erkek çocuklarında en fazla okula isteksiz gitme davranışına rastlanmıştır.

Sucuoğlu ve Öner (1994)'in zihinsel özürlü çocukların istismarını inceleyen normal ve özürlü çocuğa sahip ana-babaları karşılaştırdığı çalışmasında ; aile ile ilgili ve diğerleriyle ilgili problemler dışında özürlü çocuğa sahip ailelerin, normal çocuğa sahip ailelerden daha fazla puan aldığı, özürlü çocuğa sahip babaların katılık ölçeği haricinde normal çocuğa sahip babalardan daha fazla puan aldığı; özürlü çocuğa ve normal çocuğa sahip ana-babaların stres, mutsuzluk, çocuk ve kendileriyle ilgili problemler bakımından farklılaştıkları, zihin özürlü çocuğa sahip ana-babaların istismar etme potansiyellerinin farklı olmadığı; istismar etme potansiyellerinin ana-babanın yaşı, çocuk sayısına göre farklılaşmadığı, eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmüştür (Eratay, 2000).

Zeytinoğlu (1991)'nin sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarındaki çalışmaların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri üzerinde yaptığı çalışmada örneklem grubunu Ankara ve İzmir illeri içerisinde görev yapan toplam 120 meslek elemanı oluşturmaktadır. Örneklem grubundaki meslek elemanlarının 30'u hakim ve savcı, 27'si öğretmen, 23'ü çocuk hekimi, 20'si sosyal hizmet uzmanı ve 20'si de psikologdur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre uzmanların çocuk istismarının nedenlerine ilişkin görüşleri şu şekildedir: Eğitim eksikliği (%71.66), ekonomik yetersizlikler (%71.66), bireysel özellikler (%49.16), geleneksel değer yargıları (%40.00), sağlık ve sosyal hizmet kuruluşlarının yetersizliği (%7.50), toplumsal değişme (%5.83), yasal eksiklikler (%5.00) ve yasaların uygulanmaması (%5.00)'dır. Bu çalışma ile ilgili kısa bir özet vermek gerekirse uzmanların %60'ı çocuk istismarının toplumumuzda oldukça yaygın olduğu kanısındadırlar. %20'si bu sorunun sadece düşük sosyo-ekonomik kesimde ya da kırsal kesimde yaygın olduğunu düşünürken, %20'si de bu konunun toplumumuzda ne kadar yaygın olduğunun bilinmediği ve bunun araştırılması gerektiğini ifade

etmektedir. Uzmanların çocuk istismarının belirtileri hakkındaki görüşleri de şöyledir: Uzmanların hepsi bu çocuklarda davranış ve kişilik bozuklukları görülebileceğini belirtmişlerdir. Uzmanların %21.67'si bu çocukların suça yöneleceklerini, %20'si bu çocuklarda bir takım bedensel hasarların görülebileceğini, %16'sı bu çocuklarda zihinsel ya da dil gelişiminde geri kalmanın olacağını ve %13'ü de bu çocuklarda okul başarısızlığı görülebileceğini belirtmişlerdir (Kars, 1994).

Yıldırım ve Çelebi (1999)'nin yılında yaptıkları araştırmalarında, Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan öğretmenlerin şiddet eğiliminin, Ortopedik Özürlüler Okulunda görev yapan öğretmenlerden daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Araştırmacılar, Ortopedik Özürlüler Okulunda görev yapan öğretmenlerin şiddet içeren davranışlarda daha az bulunmalarının sebebinin, öğrencilerinin özür durumlarını dikkate alarak onlara daha sevecen ve içten davrandıkları olabileceğini belirtmişlerdir.

Türkiye'de çocukların maruz kaldığı şiddeti açığa çıkarması bakımından önemli bir araştırma Zeytinoğlu, Konanç ve Kozcu tarafından yapılmıştır. 1987 yılında yapılan 1985 – 1986 yıllarına ait 48165 mahkeme kararının taranmasına yönelik bu araştırmada, çocuklara karşı işlenen suçların başında %68.3 ile cinsel suçların geldiği saptanmıştır. Araştırmada ırza geçme ve ırza geçmeye teşebbüs suçuna kız çocuklarının %54, erkek çocukların ise %45.9 oranında hedef oldukları belirtilmiştir. Yine aynı araştırmada bu tür eylemlerin yedi yaşına kadar daha çok erkek çocuklara, yedi yaşından sonra ise daha çok kız çocuklarına yöneltilmiş olduğu gözlenmiştir. Irza geçme ve buna teşebbüs suçuna hedef olmuş mağdurların yarısından fazlasının (%55) 12 yaşın altında olduğu ortaya çıkmıştır.

Ziyalar (1998)'ın istismarın önlenmesine ilişkin olarak yaptığı çalışmada, çocukların cinsel istismardan korunması amacı ile bir eğitim modeli önermekte ve anne-baba ve öğretmenlerin bu modele ilişkin görüşlerini incelemektedir. Anne-babalar ve öğretmenler, söz konusu programın gerçekçi ve görsele dayanan tüm iletişim yöntemlerini kullandığı konusunda fikir birliğine varmışlardır. Program yine her iki grup tarafından 6-12 yaş için uygun bulunmuş, ancak öğretmenler, çocuklar için biraz ürkütücü olabileceğini savunmuşlardır. Anne-babalar programın uzun yıllar uygulanabileceğini düşünürken, öğretmenler aynı görüşü paylaşmamaktadır. Yine her iki grup da programın geniş kitlelere uygulanabileceği görüşüne çok katılmamaktadır.

Ancak bu çalışma, bundan sonra yapılacak bu gibi çalışmalar için umut vaat etmektedir (Mangalcı, 2002).

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar:

Dünyada, korunmaya muhtaç çocuklar alanının bir alt dalı olarak ortaya çıkan çocuk istismarı ve ihmali konusuna araştırmacı, hukukçu, doktor, psikiyatrist, sosyal çalışmacı gibi meslek elemanları ancak son yirmi-yirmi beş yıldır ilgi göstermeye başlamışlardır. Yeni gelişen bir alan olması nedeniyle, çocuk istismarı ve ihmali üzerine yapılan çalışma ve araştırmalar çok az olup, çocuk istismarı ve ihmali henüz bütün boyutlarıyla açıklığa kavuşturulamamıştır. Özellikle çocuğun duygusal istismarı ve ihmali, somut ve nesnel verilerin elde edilmesi güçlüğü nedeniyle araştırmacıların üzerinde çok az durdukları bir konu olmuştur.

Ammerman ve arkadaşları (1989)'nın birden fazla engeli olan çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmalarda; bu çocukların %66'sının ırzına zorla geçildiği, %40'ının birden çok kimse tarafından cinsel olarak istismar edildiği ve istismarcıların aile üyeleri olduğu sonuçları verilmiştir (Kutsal, 2004).

Brunnquell ve arkadaşları (1981)'nin gerekçesi olsun ya da olmasın; çoğu istismar edici ebeveynin çocuklarını anormal olarak gördüklerini saptamışlardır. İstismar edilen çocuklarda, ebeveynin odak noktası haline gelen özürleri mevcuttur. Bu ebeveynler çocuklarını kötü bir rakip ya da katlanılması ya da çekilmesi gereken ağır bir yük olarak görmektedirler.

Chase ve Martin (1970)'in, istismar edilen çocuklar arasında görülen zihinsel geriliğin sadece fiziksel istismara bağlı olmadığını, kafa travması, bozuk ortamlar ve eksik beslenme gibi bir dizi faktörün mevcut olduğunu, ihmalin en sık görülme şeklinin yetersiz beslenme olduğu, bebek gelişiminin ilk yılının kritik bir yıl olup, en hassas dönem olduğu ve istismar edilme tehlikesinin söz konusu olduğu ve bu dönemde yetersiz beslenen bebeklerin zihin engelliliğe maruz kaldığını saptamışlardır.

Conway ve Kempe (1974)'nin araştırmalarında ihmal edilen çocuklarda algılama eksiklikleri, yorgunluk ve huysuzluk davranışlarının yoğun olarak gözlemlendiğini saptamışlardır (Eratay, 2000).

Halper (1981)'in istismar edilmiş ve edilmemiş çocukların annelerini, babalarını ve kardeşlerini nasıl algıladıkları ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Örneklem grubu 20

istismar edilmiş çocuk ve bu çocukların kardeşleri (20) ile 20 istismar edilmemiş çocuk ve bunların kardeşleri (20) olmak üzere toplam 80 zenci çocuktan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda istismar edici aile ortamındaki çocuklar (istismar edilmiş ve istismar edilmemiş) istismar etmeyen ailelerdeki çocuklara göre ebeveyn ve kardeşlerine karşı daha fazla olumsuz duyguya sahip oldukları görülmüştür. Bir diğer anlatımla bu çocukların ebeveyn ve kardeşlerine karşı olumlu duygu ve algıları daha azdır (Kars, 1994).

Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller ve Silver (1962)'in ilk defa olarak Amerika'da 300 istismar vakasını inceledikleri çalışmalarında; istismar sonucu çocukların %11'inin öldüğü, %28'inin daimi hasara uğradığı sonucuna varılmıştır (Özdemir, 1989).

Kent (1976) tarafından yapılan bir çalışmada istismar edilen çocukların zayıf sosyal ilişkiler, sinir krizleri, aşırı itaatsizlik, içe kapanıklık ve hırçınlık gibi karakteristikleri olduğunu; saldırgan ve aşırı itaatsiz çocukların, ihmal yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Martin (1976) istismara maruz kalan deneklerinin %33'ünün IQ seviyesinin 80'den aşağı olduğunu ve %43'ünün nörolojik bozukluk gösterdiğini; çalışmasında yer alan ve normal zekaya sahip istismara maruz kalmış deneklerinin ise konuşmayı öğrenmede geciktiklerini saptamıştır (Özgür, 2004).

Merrel ve Holland (1997)'in 'Gelişim Gecikmeleri Olan ya da Olmayan Okul Öncesi Çağdaki Çocukların Sosyo-Duygusal Davranışları' araştırmasında; gelişimsel gecikmeleri olan okul öncesi çocukların öğretmenler ve ebeveynler tarafından yapılan ölçümlerde gelişimsel problemleri olmayan çocuklara kıyasla daha az sosyal yeti seviyeleri ve daha yüksek problem davranış seviyeleri olduğu yolundaki kanıtları ortaya konmuştur (Eratay, 2000).

Morgan (1979) tarafından devlet okullarındaki özel sınıflarda yetiştirilmiş olan, istismar edilen ve duygusal açıdan rahatsız olan çocuklar ile istismar edilmemiş ve duygusal olarak rahatsız olan çocuklar arasındaki fark incelenmiş ve çocukların sergilediği davranışlardan karışık sonuçlar elde edilmiştir. İstismar edilen çocukların bir kısmı içe kapanık olmasına karşın, diğer çocukları kötü davranışa sürüklerken bir kısmı daha saldırgan davranışlar sergilemiştir. Çalışmada yer alan istismar edilmiş çocuklar daha içgüdüsel davranışlar, öfke ve saldırganlık sergilemiştir; ancak istismar

edilen çocuklar bu davranışları temel alarak bağırarak, yüksek ses çıkarmak, küsmek, kızgın yüz ifadeleri takınmak ve müstehcen hareketlerde bulunmak ile ifade etmişlerdir (Sertler, 2002).

Morse, Sahler ve Friedman (1970)'nin yaptığı çalışma kapsamında yer alan istismar edilen çocukların %29'unun zihin engelli olduğunu ve %28'inin de belirgin şekilde duygusal rahatsızlığının olduğunu bildirmişlerdir. Bu araştırmacılar tarafından, aile düzeninin bozukluğu, yoksulluk ve sevgi eksikliğinin yetişme çağındaki çocukların duygusal, nörolojik ve zihinsel gelişimi engellediği sonucuna varılmıştır (Tercan, 1995).

Rose ve Hardman (1981), normal fiziksel ve psiko sosyal gelişimini sürdüren çocukların istismar dolayısıyla özürlü olduğunu; bazı çocuklarda ihmal nedeniyle meydana gelen kafa travmaları nedeniyle ortaya çıkan nörolojik bozukluklar olduğu, bazılarında ise ihmal ve istismardan dolayı zihinsel özür meydana geldiğini saptamışlardır (Eratay, 2000).

Ryerson (1984)'un engellilerle yaptığı istismar çalışmalarında, engellileri cinsel olarak istismar edenlerin %99'unun çocuk tarafından bilinen bir kişi olduğu görülmüştür (Akdağ, 2005).

Sandgrand, Gaines ve Gren (1976)'in ilk defa olarak etki-tepki olgusunu inceledikleri istismar edilen çocukları örnekleme aldıkları çalışmalarında, istismar edilen çocukların IQ'larının önemli oranda istismar edilmeyenlere göre düşük olduğu ileri sürülmüştür (Karaman, 1993).

Soeffing, Kline ve Chrastiansen (1975)'in çalışmalarında psikolojik ve davranışsal sorunlar ile istismar arasında güçlü bir bağlantı olduğu ; istismar edilen çocukların sosyal etkileşim ve genel fonksiyonlarında anormallik sergiledikleri, hırçınlık ve içe kapanıklığın istismar edilen çocuklarda en sık gözlenen karakteristikler olduğu, fiziksel istismar sonucu korku, zayıf sosyal ilişkiler, yıkıcılık, hırçınlık ve içe kapanıklık davranışlarının yoğun olarak gözlemlendiği ortaya konmuştur.

Tymchuk ve Andron (1990)'un öğrenme güçlüğü olan 33 anne üzerinde yaptığı araştırmasında bu annelerin çocuklarını istemeden ihmal ettikleri ve bedensel cezaya da az başvurdıkları; bu anneler çocuk bakımı ve eğitimi konusunda

bilgilendirildikten sonra çocuklarına daha iyi baktıkları ve istismar etmedikleri görülmüştür (Eratay, 2000).

2.2.3. KKTC’de Yapılan Araştırmalar:

Göynüklü (2012)’nün yapmış olduğu çalışmada KKTC’deki çocuk haklarından ve ihmal, istismar durumlardan bahsedilerek yasalardaki mevcut durumları açıklanmıştır. Bunun yanı sıra yetersizliği olan çocuklarında yasal süreçte ihmal ve istismar durumlarına da yer verilmiştir.

KKTC’de 2009 yılında SOS Çocuk Köyü tarafından “Kuzey Kıbrıs’ta Çocukların Konumu ve Çocuk Hakları Araştırması 2009 ” konulu araştırma da gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacını KKTC’de çocukların yaşam koşulları, sorunları ve çocuk haklarının bilinirliğini oluşturmaktadır.

Hañcerli Ertdal (2011)’ın yapmış olduğu yüksek lisans tezinde, istismar ve ihmal türlerini açıklayarak istismar nedenlerine değinilmiş ve KKTC’deki çocuk ihmal ve istismar sıklığına ilişkin bulgular verilmiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem ile veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin çözümlemesi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli:

Bu araştırmada verilerin toplanmasında nicel yöntem, Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin belirlenmesi amacıyla araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır.

Genel tarama modelini Karasar (2012), fazla sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak tanımlamaktadır.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla, özel eğitim kurumlarında görev yapan tüm branş öğretmenlerinin cinsiyeti, yaşı, medeni hali, branşı, meslekteki deneyimi vs. olmak üzere 21 sorudan oluşan “Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme” anketi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni:

Araştırmanın evrenini KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı İlköğretim Dairesi Müdürlüğü’ne bağlı 14 ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne bağlı 3 tane Özel Eğitim Kurumunda görev yapan tüm branşlardaki 99 öğretmen oluşturmuştur.

“Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirme Anketi” isimli öğretmen anketini uygulamak için 99 öğretmene anket ulaştırılmış, 26 erkek ve 54 kadın olmak üzere toplam 80 özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden geri dönüt alınarak araştırmanın evreninin %79’una ulaşılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Uygulama:

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak; ‘Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme’’ anketi kullanılmıştır. Anket Özel Eğitim Kurumlarında görev yapan tüm branş öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla Kürklü (2011) tarafından geliştirilen “Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri Değerlendirme Anketi” isimli 21 sorudan oluşan anket kullanılmıştır. Bu anket;

1. Öğretmenlerin özgeçmiş bilgileri ve deneyimleri,
2. Çalışılan okullardaki öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları,
3. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili eğitim durumları,
4. Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmaliyi bildirim durumları,
5. Çocuk ihmal ve istismarıyla karşılaşma ve davranış durumları,
6. Çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerinin farkına varabilme (tanımlama) durumlarından oluşmuştur. Anket soruları, çoktan seçmeli, açıklamalı ve evet-hayır tiplerinden oluşmaktadır. Tek anketin uygulanış süresi ortalama 15 dakikadır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması:

Araştırmadan elde edilen veriler, istatistik uzmanlarının görüşleri doğrultusunda uygun istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca analiz edilen veriler, çizelgeler oluşturularak açıklanmış ve yorumlanmıştır. Araştırmada, “Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme” anketinden elde edilen veriler “Statistical Package For Social Science (SPSS 24)” istatistiksel veri analizi programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde;

- Öğretmenlerin demografik özellikleri, okuldaki görevleri ve deneyimlerinin incelenmesi amacıyla sıklık ve yüzdelik,
- Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmaliyle ilgili eğitim alıp almama, karşılaşma, şüphelenme, bildirim durumlarını incelemek amacıyla yüzdelik,

- Çocuk istismarı ve ihmalinden şüphelenen öğretmenlerin bildirim yapmama nedenlerine ilişkin olarak yapılan karşılaştırmalarda ve diğer ikili grup karşılaştırmalarında çapraz tablo,
- Öğretmenlerin farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanan 17 maddelik son soruda ikili grup karşılaştırmalarında verilerin normal olduğu durumlarda parametrik testlerden bağımsız t- testi ve verilerin normal olmadığı durumlarda parametrik olmayan Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanımlamada öğretmenlerin farkındalıklarının saptanmasına yönelik ölçekte yer alan 2, 4, 5, 6, 9, 10,11, 14 ve 16. sorulara pozitif yönde doğru= 3 puan, emin değilim= 2 puan, yanlış= 1 puan olarak, 1, 3, 7, 8, 12, 13, 15 ve 17. sorular negatif yönde doğru= 1 puan, emin değilim= 2 puan, yanlış= 3 puan olarak puanlandırılmıştır. Ayrıca, 1.00 – 1.66 Yanlış, 1.67 – 2.33 Emin Değilim ve 2.34 – 3.00 Doğru olarak değerlendirilmiştir ($3-1/2=.66$). Ölçek formunun tüm maddelerini doğru olarak cevaplayan öğretmenlerin 51 puan alması beklenmiştir. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, anlamlılık $p<0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUMLAR:

Bu bölümde, araştırmanın genel ve alt amaçları çerçevesinde toplanan verilerin istatistiksel çözümlmelerinden elde edilen bulgular ve yorumlar sırasıyla sunulmaktadır.

1.1. Öğretmenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri:

Araştırmaya katılan öğretmenler yaş, cinsiyet, medeni durum, anne baba olma durumları, okuldaki görevleri ve meslekteki çalışma süreleri açısından Tablo 1’de incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sosyo-demografik özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	f veya $\bar{X}$ / SS	%
Yaş (yıl)	33.43 / 9.26	
Cinsiyet		
Kadın	54	67.5
Erkek	26	32.5
Medeni durum		
Evli	44	55.0
Bekar	36	45.0
Anne yada Baba olma Durumu		
Evet	38	47.5
Hayır	42	52.5
Okuldaki Görevi		
Özel eğitim öğretmeni	45	56.3
Sınıf öğretmeni	3	3.8
Müzik öğretmeni	2	2.5
Beden eğitimi öğretmeni	3	3.8
Diğer	24	30.0
Müdür	3	3.8
Meslekte çalışma süresi (yıl)	9.79 / 8.82	

* Veriler ortalama $\pm$ SS (Standart Sapma), sayı (f) ve yüzdelik (%) olarak verildi.

Çalışma kapsamında yer alan öğretmenlerin yaş ortalaması 33.43, SS=9.26 olup, Tablo 1’de de görüldüğü gibi çoğunluğu kadın (%67.5; f=54), evli (%55; f=44) ve neredeyse yarısı anne veya babadır (%47.5; f=38). Öğretmenlerin okuldaki görevleri bakımından incelendiğinde, özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerinin yarıdan fazlası özel eğitim öğretmeni olarak görev yaparken (%56.3; f=45), geriye kalanların %46’lık bölümü ise ya diğer görevlerde ya da sınıf, müzik beden, müdürlük

gibi görevlerde bulunmaktadırlar. Özel eğitim öğretmenlerinin meslekte çalışma süresi ortalama 9.79, SS=8.82 (1-30 yıl) yıldır.

1.2. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarıyla İlgili Eğitim Durumları:

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya dahil olan toplam 80 özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin % 31.3’ü daha önce çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim aldıklarını, % 68.8’i ise hayır yanıtını vererek bu eğitimlere katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili eğitim durumları

Seçenek	f	%
Evet	25	31.3
Hayır	55	68.8
Toplam	80	100.0

Tablo 3. Son 12 ayda, çocuk istismarı ve ihmali / çocuk koruması ile ilgili hizmet içi eğitimlere katılma sürelerine yönelik ortalama ve standard sapmaları

Seçenek	N	$\bar{X}$	SS
	80	9.26	9.104

Araştırmaya dahil olan toplam 80 özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenin son 12 ayda, çocuk istismarı ve ihmali / çocuk koruması ile ilgili hizmet içi eğitimlere katılma sürelerine yönelik ortalamasının 9.26 saat ve standard sapma değerinin 9.104 olduğu saptanmıştır (Tablo 3). En düşük hizmet içi eğitimlere katılma süresi değerinin 1 saat ve en yüksek değerinin ise 30 saat olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin okulda çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili tartışma yapıp yapmadıkları konusundaki görüşleri

Seçenek	f	%
Evet	42	52.5
Hayır	38	47.5
Toplam	80	100.0

Öğretmenlerin okulda çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili tartışma yapıp yapmadıkları konusundaki görüşleri incelendiğinde evet diyenlerin %52.5 olduğu ve hayır diyen tartışma yapmayanların ise %47.5 seviyesinde olup neredeyse yarı yarıya tartışma yaptıkları anlaşılmıştır.

Tablo 5. Öğretmenlerin çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirilme durumu hakkındaki görüşleri

Seçenek	f	%
Evet	28	35.0
Hayır	52	65.0
Toplam	80	100.0

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmenlerin çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirilme durumu hakkındaki görüşleri evet diyenlerin %35.0 olduğu ve hayır diyen bilgilendirilmeyenlerin ise %65.0 seviyesinde olup yarıdan fazlasının çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirilmedikleri anlaşılmıştır.

1.3. Öğretmenlerin Çocuk İstismar ve İhmalinden Şüphelenme Sıklıkları:

Tablo 6. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarından şüphelenme sıklığı

Sıklık	f	%
1	55	68.8
2	11	13.8
3	6	7.5
4	2	2.5
5	2	2.5
6	3	3.8
15	1	1.3
Toplam	80	100.0

Tablo 6’da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmalinden şüphelenme sıklıkları durumuna bakıldığında, 80 öğretmenin 55’inin (% 68.8) 1 kez, 11’inin (% 13.8) 2 kez, 6’sının (% 7.5) 3 kez, 2’sinin (% 2.5) 4 kez, 2’sinin (% 2.5) 5 kez, 2’sinin (% 2.5) 6 kez ve 1’inin (% 1.3) 15 kez çocuk istismar ve ihmalinden şüphelendikleri görülmektedir.

1.4. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarını Bildirim Durumları:

Öğretmenlerin kanunlara göre çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğunun olma durumu hakkındaki görüşleri Tablo 7 de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin kanunlara göre ve ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğunun olma durumu hakkındaki görüşleri

Seçenek	f	%
Evet	75	93.8
Hayır	5	6.3
Toplam	80	100.0

Buna göre, öğretmenlerin kanunlara göre ve ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu olma durumu hakkındaki görüşleri için evet

diyenlerin %93.8 olduğu ve hayır diyen bildirme zorunluluğunun olmadığını savunanların ise %6.3 seviyesinde olup neredeyse tüm öğretmenler kanunlara göre ve ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 8. Öğretmenlerin ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğunun olma durumu hakkındaki görüşleri

Seçenek	f	%
Evet	80	100.0

Öğretmenlerin ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu olma durumu hakkındaki görüşleri için evet diyenlerin %100.0 olduğu ve hayır diyen bildirme sorumluluğunun olmadığını savunanların ise olmadığını belirtirken, tüm öğretmenler kanunlara göre ve ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarını Tespit Ettiğinde Bildirim Yapacağı Yerler Hakkındaki Görüşleri

Seçenek	f	%
Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	33	41.3
Milli Eğitim Bakanlığı	5	6.3
Polis	14	17.5
Okul Yönetimi	28	35.0
Toplam	80	100.0

Çocuk ihmal ve istismarı durumunu tespit ettiğinizde kime bildirirsiniz sorusuna yönelik öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 9 da sunulmuştur. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını tespit ettiğinde bildirim yapacağı yerler hakkındaki görüşlerine bakıldığında, 80 öğretmenin öncelikli olarak sırasıyla 33'ünün (% 41.3) "Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne", 28'inin (% 35) "Okul Yönetimine", 14'ünün (% 17.5) "Polise", 5'inin (% 6.3) "Milli Eğitim Müdürlüğüne",

çocuk ihmal ve istismarını tespit ettiğinde bildirim yapacağı yerler olarak görmektedirler.

Tablo 10. Öğretmenlerin fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal durumuyla karşılaşma durumları ve karşılaşmaları durumundaki tutumları

Seçenek	Karşılaşmadım	Şüphelendim	Yönetime Bildirdim	Yönetim Yetkililere Bildirdi	Toplam
Fiziksel İstismar	45	19	11	5	80
Duygusal İstismar	39	29	10	2	80
Cinsel İstismar	53	18	6	3	80
İhmal	31	17	23	9	80

Öğretmenlerin fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal durumuyla karşılaşma durumları ve karşılaşmaları durumundaki tutumları Tablo 10 da incelenmiştir. Buna göre, fiziksel istismar ve ihmal ile karşılaşmama durumu, şüphelenip bildirilme sayısına göre neredeyse iki kat fazladır. Duygusal istismar ile karşılaşmama durumu ve şüphelenme durumu ise birbirine yakınken, cinsel istismar durumu ile karşılaşmama ve şüphelenme arasında 3 kat fazlalık vardır. Bu durumda, öğretmenlerin, fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal durumuyla karşılaşma durumları ve karşılaşmaları durumundaki tutumlarına genel olarak bakıldığında ise istismarın varlığı hissedilmektedir. Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar karşılaşma durumlarında özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yarıdan azının yönetime bildirdiği görülmektedir. Bu durumda, her şüphelenilen olayın istismar olmadığını söyleyebiliriz. Fakat ihmal durumunda şüphelenme durumlarının yönetime bildirilenden az oluşu dikkat çekicidir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarını Bildirmesi Durumunda Yöneticisi Tarafından Desteklenmesi Konusundaki Görüşleri

Seçenek	f	%
Evet	75	93.8
Hayır	5	6.3
Toplam	80	100.0

Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını bildirmesi durumunda yöneticisi tarafından desteklenmesi konusundaki görüşleri için evet diyenlerin %93.8 olduğu ve hayır diyen desteklenmeyenlerin ise %.6.3 seviyesinde olup neredeyse tüm öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını bildirmesi durumunda yöneticisi tarafından desteklendiği anlaşılmıştır (Tablo 11).

Tablo 12. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Konusundaki Bilgilendirilme İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi

Seçenek	f	%
Evet	76	95.0
Hayır	4	5.0
Toplam	80	100.0

Buna göre, öğretmenlerin öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgilendirilme ihtiyacı konusunda evet diyenlerin %95.0 olduğu ve hayır diyen ihtiyacın yok diyenlerin ise %.5.0 seviyesinde olup neredeyse tüm öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgilendirilme ihtiyacının olduğu anlaşılmıştır (Tablo 12).

Tablo 13. Öğretmenlerin İhmal ve İstismarından şüphelenmeleri Durumunda Bildirim Yapmama Nedenleri

Seçenek	f	%
Sosyal servislerin konu ile ilgilenmeyeceğini düşündüğüm için	10	12.5
Sorunu kendim daha iyi çözebileceğim için	5	6.3
Konu ile uğraşmak istemediğim için	1	1.3
Yasal süreçlere bilgim olmadığı için	19	23.8
Çocuğu şimdiki bulunduğu durumdan daha kötü bir duruma sokacağımdan korktuğum için	11	13.8
Konuya ait yetersiz kanıt olduğu için	24	30.0
Şüpheler doğru çıkarsa çocuğun ailesinden ayrılacağını düşündüğüm için	1	1.3
Diğer	9	11.3
Toplam	80	100.0

Öğretmenlerin ihmal ve istismarından şüphelenmeleri durumunda bildirim yapmama nedenleri sorusuna yönelik öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 13 de sunulmuştur. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin ihmal ve istismarından şüphelenmeleri durumunda bildirim yapmama nedenleri hakkındaki görüşlerine bakıldığında, 80 öğretmenin öncelikli olarak sırasıyla 24'ünün (% 30.0) “Konuya ait yetersiz kanıt olduğu için”, 19'unun (% 23.8) “Yasal süreçlere bilgim olmadığı için”, 11'inin (% 13.8) “Çocuğu şimdiki bulunduğu durumdan daha kötü bir duruma sokacağımdan korktuğum için”, 10'unun (% 12.5) “Sosyal servislerin konu ile ilgilenmeyeceğini düşündüğüm için”, 9'unun (% 11.33) “Diğer” ve çok azının “Sorunu kendim daha iyi çözebileceğim için”, “Konu ile uğraşmak istemediğim için” ve “Şüpheler doğru çıkarsa çocuğun ailesinden ayrılacağını düşündüğüm için” çocuk ihmal ve istismarından şüphelenmeleri durumunda bildirim yapmama nedenleri olarak görmektedirler.

4.5. Öğretmen özellikleri ile öğretmenlerin bildirim yapma durumlarının karşılaştırılması

Öğretmenlerin okulda yaptıkları görevlere göre (Tablo 1) çocuk ihmal ve istismar konusunda bildirim yapma zorunluluğu konusundaki düşünceleri karşılaştırılmak istendiğinde, öğretmenlerin kanunlara göre ve ahlaki olarak çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu olma durumu hakkındaki görüşleri için evet diyenlerin %93.8 olduğundan dolayı (Tablo 7), yine öğretmenlerin okulda yaptıkları görevlere göre çocuk ihmal ve istismar konusunda bildirim yapma zorunluluğu konusundaki düşüncelerinin okuldaki görevlerinden bağımsız olarak öğretmenlerin bildirim yapma zorunluluğu olduğu anlaşılmıştır (Tablo 13) .

Tablo 14. Öğretmenlerin okulda yaptıkları görevlere göre çocuk ihmal ve istismar konusunda bildirim yapma zorunluluğu konusundaki düşünceleri

Öğretmenlerin Okuldaki Görevi							
Bildirme Zorunluluğu	Özel eğitimSınıf öğretmeni	Müzik öğretmeni	Beden eğitimi öğretmeni	Diğer Müdür	Toplam		
Evet	43	3	2	2	22	3	75
Hayır	2	0	0	1	2	0	5
Toplam	45	3	2	3	24	3	80

Öğretmenlerin okulda yaptıkları görevlere göre (Tablo 1) ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu konusundaki görüşlerini karşılaştırılması istendiğinde, öğretmenlerin ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu olma durumu hakkındaki görüşleri için evet diyenlerin %100 olduğundan dolayı (Tablo 8), yine öğretmenlerin okulda yaptıkları görevlere göre ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu konusundaki düşüncelerinin okuldaki görevlerinden bağımsız olarak öğretmenlerin bildirme sorumluluğunun olduğu anlaşılmıştır (Tablo 14) .

Tablo 15. Öğretmenlerin okuldaki görevlerine göre ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu konusundaki görüşleri

Öğretmenlerin Okuldaki Görevi							
Bildirme Sorumluluğu	Özel eğitim Sınıf öğretmeni	Sınıf öğretmeni	Müzik öğretmeni	Beden eğitimi öğretmeni	Diğer	Müdür	Toplam
Evet	45	3	2	3	24	3	80

Tablo 16. Öğretmenlerin çalışma süreleri ile kanunlara göre çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu durumu arasındaki ilişki

	Bildirme		Sıra Ortalaması	U	p
	Zorunluluğu	N			
Meslekteki Çalışma Süresi	Evet	75	39.71	2978.50	.239
	Hayır	5	52.30	261.50	

Tablo 16’da yapılan Mann Whitney U testi sonucunda öğretmenlerin çalışma süreleri ile kanunlara göre çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu durumu arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$). Öğretmenlerin kanunlara göre çocuk ihmal ve istismarını bildirme zorunluluğu durumunun çalışma süresinden bağımsız olduğu söylenebilir.

4.6. Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Değerlendirme Durumları

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılmasına yönelik yapılan bağımsız t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur (Tablo 17).

Tablo 17. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Sd	T	p
Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Verdikleri Toplam Puanlar	Kadın	54	1.83	.156	78	-2.245	0.028
	Erkek	26	1.93	.200			

Yapılan bağımsız t-testi sonucunda özel eğitim kurumlarında görev yapan erkek öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar, özel eğitim kurumlarında görev yapan kadın öğretmenlerin verdikleri cevaplara yönelik puanlardan anlamlı bir şekilde daha yüksektir ($p < .05$).

Tablo 18. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim alma durumları

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	U	p
Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Verdikleri Toplam Puanlar	Evet	25	42.20		
	Hayır	55	39.73	645.000	.657

Tablo 18’de yapılan Mann Whitney U testi sonucunda öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim alma durumları ve çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($p > .05$). Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanların öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim alma durumlarından bağımsız olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin anne baba olma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılmasına

yönelik bağımsız t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 18). Bu durumda, çocuk sahibi olan öğretmenler ve çocuk sahibi olmayanlar da aynı puanı almışlardır. Yani öğretmenler anne baba ya da olmasalar dahi çocuğa yönelik zararlı davranışları, ortalama değerler de gözönünde tutulduğunda “emin değilim” seviyesinde belirleyebilmektedirler.

Tablo 19. Öğretmenlerin Anne Baba Olma Durumlarına Göre Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Verdikleri Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

		Anne Baba Olma Durumları	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	P
Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Verdikleri Toplam Puanlar	Evet		38	1.87	.192	78	.006	0.996
	Hayır		42	1.86	.163			

Öğretmenlerin medeni durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılmasına yönelik bağımsız t-testi sonucunda anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 20). Bu durumda, bekar olan öğretmenler evli olanlarla aynı puanı almışlardır. Yani öğretmenler evli ya da bekar da olsa, çocuğa yönelik zararlı davranışları, ortalama değerler de gözönünde tutulduğunda “emin değilim” seviyesinde belirleyebilmektedirler.

Tablo 20. Öğretmenlerin medeni durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması

		Medeni Durum	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Verdikleri Toplam Puanlar	Evli		44	1.87	.194	78	.548	0.585
	Bekar		36	1.85	.153			

Tablo 21. Öğretmenlerin Yaşlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması

		Yaş	Toplam
Yaş	Pearson Correlation	1	.076
	Sig. (2-tailed)		.503
	N	80	80
Toplam	Pearson Correlation	.076	1
	Sig. (2-tailed)	.503	
	N	80	80

Öğretmenlerin yaşlarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması için yapılan Pearson korelasyon testi sonucunda (Tablo 21) öğretmenlerin yaşları ile çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 22. Öğretmenlerin mesleklerinde çalışma yıllarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması

		Meslekteki Çalışma Yılları	Toplam
Meslekteki Çalışma Yılları	Pearson Correlation	1	.046
	Sig. (2-tailed)		.687
	N	80	80
Toplam	Pearson Correlation	.046	1
	Sig. (2-tailed)	.687	
	N	80	80

Öğretmenlerin mesleklerinde çalışma yıllarına göre çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlarının karşılaştırılması için yapılan Pearson korelasyon testi sonucunda (Tablo 22 öğretmenlerin mesleklerinde çalışma yılları ile çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini

tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 23. Çocuk İhmal ve İstismarının Belirti ve Risklerini Tanılama Ölçeğine Öğretmenlerin İfadelerine Verdikleri Cevapların Dağılımı

	N	$\bar{X}$	SS
1-Çocuğun yürüme, oturma gibi genel davranışlarına bakarak cinsel istismardan şüphelenmek mümkün değildir.	80	2.09	.845
2-Özellikle 10-15 yaşlarındaki gebelik cinsel istismarı düşündürmelidir.	80	1.14	.497
3-Çocuk fiziksel temasa uğramadan da cinsel olarak istismar edilmiş olabilir.	80	1.10	.409
4-Cinsel istismara uğrayan çocukların büyük bir bölümü fiziksel istismara da uğramıştır.	80	1.49	.795
5-Çocuğun kötü hijyene sahip olması ihmal olasılığını akla getirmelidir.	80	1.60	.866
6-Çocuğun yüzünün donuk ve ifadesiz görülmesi ihmal edildiğini düşündürmelidir.	80	1.88	.891
7-İstismar ve ihmale uğrayan çocukların özsayıları oldukça yüksektir.	80	2.05	.447
8-İstismar ve ihmale uğramaları çocukların okul başarılarını etkilemez.	80	1.91	.284
9-İstismar ve ihmale uğrayan çocuklar ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden korkma, kaçınma gösterebilirler	80	1.09	.396
10-İstismar ve ihmale uğrayan çocuklar sıklıkla göz göze iletişimden kaçınırlar, içe kapanıklık gösterebilirler.	80	1.14	.470
11-Ebeveynin sosyal destek kaybı yaşaması ve/veya alkol bağımlısı olması çocuk istismar ve ihmali açısından bir risktir.	80	1.31	.704
12-Çocuğun cinsiyetinin, istismar ve ihmalde önemi yoktur.	80	1.49	.693
13-Fiziksel veya mental eksikliği olan çocukların ihmal ve istismara uğrama olasılığı normal çocuklara göre daha fazladır.	80	1.41	.791
14-Ailenin gelir düzeyi çocuk ihmal ve istismarında önemli bir etkindir.	80	2.08	.883
15-Çocuk istismar ve ihmeline sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerde rastlanmaz.	80	2.18	.546
16-Velinin çocuktan sık sık şikayet etmesi istismar olasılığını akla getirmelidir.	80	2.36	.733
17-Çocuğun büyüme ve gelişmesindeki gerilik, ihmal edilme olasılığını düşündürmez.	80	2.06	.735

Tablo 23’ de öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine öğretmenlerin ifadelerine verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde, “Çocuğun yürüme, oturma gibi genel davranışlarına bakarak cinsel istismardan şüphelenmek mümkün değildir” maddesine emin değilim yanıtını vermişlerdir. Fakat, özellikle 10-15 yaşlarındaki gebelik cinsel istismarı düşündürmelidir maddesini ise doğru bulmamaktadırlar. Öğretmenler, “Çocuk fiziksel

temasa uğramadan da cinsel olarak istismar edilmiş olabilir”, “Cinsel istismara uğrayan çocukların büyük bir bölümü fiziksel istismara da uğramıştır” ve “Çocuğun kötü hijyene sahip olması ihmal olasılığını akla getirmelidir” maddelerine verdikleri yanıtlar incelendiğinde yine bu maddeleri öğretmenler yanlış olarak ifade etmektedir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin “Çocuğun yüzünün donuk ve ifadesiz görülmesi ihmal edildiğini düşündürmelidir”, “İstismar ve ihmale uğrayan çocukların özsaygıları oldukça yüksektir” ve “İstismar ve ihmale uğramaları çocukların okul başarılarını etkilemez” maddeleri için emin değilim yanıtını vermişlerdir.

“İstismar ve ihmale uğrayan çocuklar ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden korkma, kaçınma gösterebilirler”, “İstismar ve ihmale uğrayan çocuklar sıklıkla göz göze iletişimden kaçınırlar, içe kapanıklık gösterebilirler”, “Ebeveynin sosyal destek kaybı yaşaması ve/veya alkol bağımlısı olması çocuk istismar ve ihmali açısından bir risktir”, “Çocuğun cinsiyetinin, istismar ve ihmalde önemi yoktur” ve “Fiziksel veya mental eksikliği olan çocukların ihmal ve istismara uğrama olasılığı normal çocuklara göre daha fazladır” maddeleri için özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler yanlıştır yanıtını vererek katılmadıklarını bildirmişlerdir. Özel eğitim öğretmenleri “Ailenin gelir düzeyi çocuk ihmal ve istismarında önemli bir etkidir”, “Çocuk istismar ve ihmeline sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerde rastlanmaz”, “Velinin çocuktan sık sık şikayet etmesi istismar olasılığını akla getirmelidir” ve “Çocuğun büyüme ve gelişmesindeki gerilik, ihmal edilme olasılığını düşündürmez” maddeleri için emin değilim yanıtını vermişlerdir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ ve ÖNERİLER:

Bu araştırma, KKTC.de bulunan özel eğitim kurumlarında görev yapan tüm branş öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarının tanımlanmasına yönelik farkındalıklarını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

5.1. Sonuç ve Tartışma:

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin cinsiyetine göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Erkek özel eğitim öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar, kadın özel eğitim öğretmenlerinin verdikleri cevaplara yönelik puanlardan anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Böyle olmasına rağmen erkek ve kadınlar çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılamadan emin değildirler.

Bu sonuç, Kürklü (2011)'in yaptığı tez çalışmasındaki bulgu paralellik göstermemektedir. Ayrıca Tugay (2008)'in yaptığı çalışmada bildirim durumları ile öğretmen değişkenlerine bakıldığında erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre olası bir istismar veya ihmal durumunu daha çok bildirime yatkın olduğu sonucu bu araştırmanın sonucuyla paralellik göstermektedir.

O'Toole ve ark. (1999)'ı tarafından öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını farkındalık düzeyleri ile ilgili yaptıkları çalışmada ise bayan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını bildirim oranları anlamlı derecede ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırma sonucu araştırmamızla benzerlik göstermemektedir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin yaşına göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Öğretmenlerin yaşları ile çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu nedenle hangi yaş düzeyinde olursa olsun, özel eğitim

kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin benzer olduğunu söyleyebiliriz.

Uysal ve Özsoy (2003)'un yapmış olduğu bir çalışmada çocuk ihmal ve istismarının farkındalık düzeyleri öğretmenlerin cinsiyet, yaş, mezun oldukları okul gibi özelliklerine bağlı olarak değişiklik göstermemektedir. Bu sonucu ile Uysal ve Özsoy (2003)'un araştırması bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin medeni haline göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Öğretmenler evli ya da bekar da olsa, çocuğa yönelik zararlı davranışları, ortalama değerler de gözönünde tutulduğunda “emin değilim” diyerek kararsızlık noktasında kalarak çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyleri konusunda tam olarak farkındalıklarını ortaya koyamamakla beraber evli ve bekarların aynı puan düzeyine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Can-Yaşar, İnal-Kızıltepe ve Kandır (2014) öğretmen adaylarının çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalık düzeylerini incelenmek amacıyla yaptıkları çalışmada öğretmenlerin cinsiyetleri, branşları, sınıf düzeyleri ve anne baba olmaları İstismar Belirtilerini Değerlendirme Formu'nun bölüm puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç bizim çalışmamızın sonucu ile birebir aynıdır diyebiliriz.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin anne ya da baba olup/olmadıklarına göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Özel eğitimde görevli öğretmenler anne-baba ya da olmasalar dahi çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin kararsızlık seviyesinde olması düşündürücüdür. Bu durumda çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık sahibi olmak için baba ya da anne olunması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Bu sonuç, Kürklü (2011)'in yaptığı tez çalışmasındaki bulgu ile paralellik göstermektedir. Walsh ve ark. (2004)'nın yaptığı çalışmada çocuk ihmal ve istismarını belirlemede etkili olan öğretmen özelliklerine baktığımızda, anne ya da baba olmayan

öğretmenler çocuk ihmal ve istismarını yasal olarak bildirim zorunluluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç çalışmamız ile paralellik göstermemektedir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin yıl açısından tecrübelerine göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Öğretmenlerin mesleklerinde çalışma yıllarına ile çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanlar arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığından mesleklerinde çalışma yıllarından bağımsız olarak çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılamada öğretmenlerin benzer puanlar aldığı belirlenmiştir.

Bu sonuç, Aksel ve Yılmaz Irmak (2015)'ın yılında yazılan makalesindeki bulgular ile paralellik göstermektedir. Ayrıca bu sonuç Erol (2007)'un yapmış olduğu yüksek lisan tez çalışmasındaki “5 yıl ve daha az hizmet süresine sahip öğretmenlerin fiziksel istismarı sapmada diğer hizmet süresine sahip öğretmenlere göre daha duyarlı olduğu görülmektedir . 0-5 yıl hizmet süresine sahip öğretmenler , güncellenmiş yeni bilgiler ile hizmet vermekte olduğu ve sorun hakkında duyarlılığı olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca ortaya çıkan bu sonuç, öğretmenlerin ilk yıllarında çocuklarını daha dikkatli gözlediklerini de göstermektedir.” sonu ile paralellik göstermemektedir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin daha önce ihmal ve istismar hakkında eğitim alıp/almadıklarına göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerini tanılama ölçeğine verdikleri toplam puanların öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim alma durumlarından bağımsız olduğu söylenebilir.

Tugay (2008)'ın yapmış olduğu çalışmasına baktığımızda Ordu il merkezinde bulunan 400 öğretmenin %5,5'inin (n=22) çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili eğitim aldıkları görülmektedir. Bu çalışmada ise öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını

tanılamada resmi bir eğitim alma durumlarının birbirinden bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma bizim çalışmamızı destekler niteliktedir.

Walsh ve ark.,(2005)'nın yaptığı çalışmaya baktığımızda Avustralya'daki öğretmenlerin 2005 yılına kadar çocuk ihmal ve istismarı ile çocuk korumaya yönelik eğitim durumları incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmenlerin %93'ünün konu ile ilgili eğitim aldıkları görülmektedir. Walsh ve ark.,'nın çalışması ile bizim çalışmamız arasındaki farkın sebebi olarak Avustralya'da konu hakkındaki hizmet öncesi eğitimin zorunlu olmasını söyleyebiliriz.

Mckee ve Dillenburger (2009)'in Kuzey İrlanda'da birinci sınıfta öğretmenlik okuyan 216 öğrenci ile yaptığı çalışmada, gruplara ayrılan öğrencilerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki eğitim gereksinimlerini belirlemişlerdir. Yapılan çalışma Kuzey İrlanda'da üniversitelerde uygulanan Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi (Initial Teacher Education)'nde çocuk koruma eğitiminin zorunlu olmasına rağmen sık sık gözardı edildiği, birçok öğrencinin etkin çocuk koruma ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutum olmaksızın mezun oldukları saptanmıştır.

Mckee ve Dillenburger (2009)'ın yaptıkları diğer bir çalışmalarındaki verilere bakıldığında ise çocuk ihmal ve istismarı konusunda tam bir eğitim almış olan lisans öğrencileri istismar tiplerini doğru olarak tanımlamışlardır. Bu çalışma bizim çalışmamızla aynı paralelliği göstermemektedir.

Kenny (2004)'nin Amerika'nın Miami-Dade eyaletinde 150 kadın (% 80) ve 37 erkek (% 20) ve 13 cinsiyetini belirtmemiş, %36'sı anaokulunda, %47'si 6.-8. sınıflarda, %16'sı lisede, %1'i özel okulda görev yapan toplamda 200 öğretmen üzerinde yaptığı araştırmada, öğretmenlerin çocuk istismarının belirtileri, istismarı bildirme prosedürleri ve öğretmenleri ilgilendiren yasalar hakkında bilgilerini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırmada dört faktörden oluşan ve öğretmenlerin çocuk istismarına karşı tutumunu ölçen Çocuk İstismarı Anketi (ECAQ) kullanılmıştır. Öğretmenler bölgede görev yapan öğretmenlerin yaklaşık olarak %13 ünü temsil etmektedir. Bu öğretmenlerin ortalama mesleki deneyimi 10 yıldır. Sonuçlar öğretmenlerin çocuk istismarının fark edilmesi ve bildirilmesindeki prosedür konusunda eksik bilgiye sahip olduklarını göstermiştir Öğretmenlerin, nerdeyse üçte ikisi, çocuk istismarını önleme konusunda, eğitim almadıklarını belirtmiştir. Eğitim almış dahi olsalar, öğrencileri

arasında çocuk istismarının her türünün tespit ve şikayetinde yetersiz olduklarını belirtmişlerdir. İstismarın belirtilerini fark edememek, istismarın raporlaştırılmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Bu çalışma bizim çalışmamız aynı paralelde değildir.

Campbell ve Wigglesworth (2005)'in Okulda Çocuğun Korunması başlıklı çalışmalarına göre çocuğun istismardan korumasında öğretmenler önemli bir rol oynamaktadır. Yalnızca olası vakaların tespit ve raporlanmasında değil, aynı zamanda istismara uğramış çocuğun sürekli desteklenmesi ve izlenme konusunda da takım çalışmasına çok disiplinli katılmaktadır. Öğretmenler ilgili beceri ile donatılmış ise rolleri düzgün yapabilir. Öğretmenlerin bu becerileri çocukların korunmasında kilit role sahiptir. Öğretmenler için çocuk korumaya uygun hizmet içi eğitimin önemine vurgu yapılmaktadır. Öğretmenlerin çocuk koruma konusundaki bilgi, tutum ve öğretmenlik deneyimlerini araştırmak amacıyla geliştirilen ölçek, öğretmenlerin çocuk koruma konusundaki eğitimlerine rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Öğretmenler çocuk koruma çalışmalarının kendilerini doğrudan ilgilendiren önemli bir konu olduğunu söylemiştir. Hizmet içi eğitimi nerdeyse oy birliği ile kabul edilmiştir. Çalışma, öğretmenlerin çocuk istismarı belirtilerine yönelik bilgileri yönünden iyi sonuçlansa da öğretmenlerin %40'ı emin olmadıklarını belirtmiştir. Bu sonuç bizim çalışmamızın sonucunu destekler niteliktedir.

Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerinin öğretmenlerin okullardaki görevlerine göre farklılık gösterip/göstermediğine ilişkin bulgular:

Öğretmenlerin okuldaki görevlerine göre ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarını bildirme sorumluluğu konusundaki düşüncelerinin okuldaki görevlerinden bağımsız olarak öğretmenlerin bildirme sorumluluğunun olduğu anlaşılmıştır.

O'Toole ve ark. (2005)'nin öğretmenlerin düşük ve yüksek bildirimle ilişkin sağduyularını incelediği çalışmada ise öğretmenlerin farkındalık puanlarının yüksek olduğu düşük bildirim durumları, öğretmenlerin yönetici pozisyonunda olmaları ($p<0.01$) ile ilişkili bulunmuştur. Bu çalışma bu yönüyle bu araştırmayı destekler nitelikte değildir.

Goldman (2007)'in Avusturalya'da ilköğretim öğretmenlerinin istismarı bildirim durumunu incelediği bir çalışmada öğretmenlerin yetersiz bildirim yaptığı sonucuna

ulaşılmıştır. Bu çalışma bizim çalışmamızı bildirim durumları açısından destekler nitelikte değildir.

Sonuç olarak çalışmamızda, ülkemizde çocuk istismarı ile mücadelede okul temelli önleme ve müdahale programları oluşturularak öğretmenlerin konu ile ilgili eğitim ve duyarlılıklarının artırılmasının gereği bir kez daha ortaya çıkarılmıştır.

5.2. Öneriler:

Araştırmanın sonuçlarına bakılarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Yaptığımız çalışmanın sonuçlarına bakıldığında özellikle özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmeline yönelik farkındalıklarını geliştirmek için lisans öğrenimleri sırasında daha ayrıntılı bir eğitim sürecinden geçmeleri gerektiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte meslek hayatlarında da bu konuyla ilgili eğitim faaliyetlerine katılmaları kurumları tarafından desteklenmeli ve zorunlu kılınmalıdır.

Çocuk istismarı ve ihmali farklı disiplinlerdeki grupların bir arada çalışmasını gerektirmektedir. Sağlık kuruluşlarında çalışan personel veya okullarda çalışan öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili olarak toplumu bilinçlendirmede görev almalıdırlar. Devlet öğretmenlere ve sağlık kuruluşlarında çalışan personele eğitim faaliyetleri düzenlemeli ve konuya ilişkin farkındalığın artırılmasını sağlamalıdır. Eğitimler düzenli aralıklarla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından teftiş edilmelidir. Yapılan eğitimlerle sadece özel eğitim kurumlarında görev yapan değil bütün öğretmenlerin konuya ilişkin hukuki ve yasal boyutu bilmesi (konuya ilişkin yasalar, yaptırımlar, yasal süreç, bildirim yapılacak yerler ve bu yerlerle nasıl iletişime geçileceği, rehabilitasyon süreci vb.) zorunlu kılınmalıdır.

Özellikle daha fazla risk altında olan özel gereksinimli çocuklar ve aileleri daha sık izlenmeli, ailenin çocukla sağlıklı iletişim kurabilmesi için gerekli sosyal destek sağlanmalıdır.

Çocuk istismarı ve ihmali konusunda, anne-babaların bilgilendirilmesinde, okul rehberlik servislerinde çalışan psikolojik danışmanlardan da yararlanılarak, veli toplantısı, broşür, konferans gibi etkinliklerle anne-babaları bilgilendirme çalışmaları yaptırılabilir.

Çocuk Koruma Merkezleri her ilde kurulmalıdır. Medya ile işbirliği yapılarak konunun önemi ülkeye anlatılmalı ve toplum bilinci oluşturulmalıdır. Okul yönetimi öğretmenlere bildirim sürecinde destek olmalıdır. Çocuk istismar ve ihmali bildirim zorunluluğu kanunlarla ortaya konulmuş olsa da bu prosedür her vatandaşa açıkça anlatılmalıdır.

Yetersizliği olan çocuklarını istismar ve ihmal eden anne-babalara psikolojik ve pedagojik rehberlik yapabilecek, Sosyal Hizmetler Kurumuna bağlı alt kurumlar oluşturulabilir.

İstismara ve ihmale uğramış çocukların bildirim ve tespiti sonrasında gerekli tüm ihtiyaçlarının en doğru şekilde karşılanması için tüm olanaklar kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdağ, A. (2005). *Çocuk istismarı tarama anketi: geliştirme, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. İstanbul Üniversitesi yayımlanmamış doktora tezi.
- Aksel Ş. ve Yılmaz Irmak T. (2015). *Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri*. Ege Eğitim Dergisi 2, ss. 373-391.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslar arası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Milli Eğitim Basımevi. Ankara.
- Ammerman, R. T., Hersen, M. (1990). *Children at risk: an evaluation of factors contributing to child abuse and neglect*. New York: Plenum Press.
- Aral, N. ve Gürsoy F. (2007). *Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giriş*. Morpa Yayıncılık. İstanbul.
- Aral, Neriman, Figen, Gürsoy (2001). *Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı*. Mili Eğitim Dergisi.
- Ataman, A. (2005). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş içinde ayşegül ataman*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, ss. 20-30. Ankara.
- Bae, Hwa-Ok, Phyllis, Solomon, Richard, Gelles (2007). *Abuse type and substantiation status varying by recurrence*. Children And Youth Services Review. Cilt.29, Sayı.7, ss.856.
- Bahar G., Savaş H.A., Bahar A. (2009). *Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme*. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 12. Sy:48-52 .
- Barut Y., Çelik C., Hoşoğlu R., Çayıroğlu M.K., Kartal S. (2008). *Engelli öğrencilerin ihmal ve istismarı*. 19 Mayıs Üniversitesi. Samsun.
- Bıyıklı. L. (1989). *Bedensel özürlü çocukların benlik kavramı aile kabul düzeyi açısından*. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.
- Bilge A., Baykal Z. (2010). *Zihinsel engelli birey ve cinsellik*. Etki Matbaacılık. İzmir.

- Bilir, Ş. ve Diğ. (1991). *Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi*. Aile ve Toplum Dergisi. Mart. :Kasım, 18, 2008.
- Bozkurt, E. (1991). *Bireylerin iletişim sorunları ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi*. Milli Eğitim Dergisi. Kasım, 2008.
- Brook, Jody, Thomas, McDonald (2007). *Evaluating the effects of comprehensive substance abuse intervention on successful reunification*. Research On Social Work Practice. Cilt.17, Sayı.6, ss.664.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara.
- Carter, Vernon, Miranda, Myers. (2007). *Exploring related the risks of substantiated physical neglect to poverty and parental characteristics: A national sample*. Children And Youth Services Review. Cilt.29, Sayı.1, ss.110-121.
- Cladera, Debra. V.D. (2007). *Assessment of families who have substance abuse issues. Those who maltreat their infants and toddlers and those who do not. Substance use & misuse*. Cilt.42, Sayı.10, ss.829-852.
- Collishaw, S. (2007). *Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment. Evidence from a community sample. Child abuse & neglect*. Cilt.31, Sayı.3, ss.211-229.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Çev. Tuncay Ergene. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Coşkun, L.V.D. (2008). *Çocukluk çağı yaralanmalarında hazırlayıcı nedenler*. Türk Pediatri Arşivi. Eylül. Cilt.43, Sayı.3, ss.84-87.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İçimizdeki Çocuk*. Remzi Kitabevi. Ankara.
- Çabuk, A. (2015). *Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çeçen A.R. (2007). *Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:4 Sayı:1. Ss: 5-15.
- Dixon, L.V.D. (2007). *The co-occurrence of child and intimate partner maltreatment in the family. characteristics of the violent perpetrators. Journal Of Family Violence*. Cilt.22, Sayı.8, ss.675-689.
- Dubowitz, Howard, Susan, Bennett. (2007). *Physical abuse and neglect of children*. lancet. Cilt.69, Sayı.95, ss91-99.
- Eratay, E. (2000). *Zihin engelli çocukların aileleri tarafından fiziksel ihmal ve istismarı ile buna bağlı olarak ortaya çıkan davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Bolu ili örneği)*. Yayımlanmamış doktora tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu.
- Erden, G. (2002). *Çocuğun yazılı ve görsel basında istismarı: Suç kurbanı ve suç zanlısı çocuk haberleri. Türk Psikoloji Bülteni*. Mart, Haziran. Cilt.8, Sayı.24-25, ss. 69-73.
- Erginer F, Kepenkçi Y. (2007). *Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı Ankara.
- Erol D. (2007). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin, Çocuklardaki Fiziksellistismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları (Eskişehir İl Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Eskişehir.
- Ertürk E. ve Keçioğlu, T. (2012). *Çalışanların iş doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler: öğretmenler üzerine örnek bir uygulama*. Ege Akademik Bakış, Cilt 12, Sayı 1, ss 39-52.
- Finkelhor D. (1994). *Current information on the scope and nature of child sexual abuse*. The Future of Children, ss. 4,31-53.
- Göde, O. (2001). *Eğitimin Bütünlüğü İçinde Sporun Duygusal İstismara Uğrayan Ergenlerin Benlik Kavramlarına Etkisi*. Eğitim Dergisi. Ağustos, s. 27.

- Göynüklü, C.(2012). *Kuzey Kıbrıs'ta çocuk hakları*. Mavi Basım, 1.inci baskı, ss.17-18.
- Hançerli Ekdal, (2011). *Çocuğun Fiziksel İstismarı: KKTC Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Herrenkohl, Todd, Roy, Herrenkohl. (2007). *Examining the overlap and prediction of multiple forms of child maltreatment, stressors, and socioeconomic status. A Longitudinal Analysis Of Youth Outcomes*. Journal Of Family Violence. Cilt.22, Sayı.7, ss. 553.
- Hindley, N. (2006). *Risk factors for recurrence of maltreatment: a systematic review. archives of disease in childhood*. Cilt.91, Sayı.9, ss. 744752.
- Hines, P. (2006). *Similarities in siblings' experiences of neglectful parenting behaviors. child abuse & neglect*. Cilt.30, Sayı.6, ss. 619-637.
- Hoşoğlu, R. (2009). *Engelli öğrencilerin ihmal ve istismar düzeyleri*. 19 Mayıs Üniversitesi. Samsun.
- Kaffman, Arie, Michael, Meaney (2007). *Neurodevelopmental sequelae of postnatal maternal care in rodents: clinical and research implications of molecular insights*. Journal Of Child Psychology And Psychiatry. Cilt.48, Sayı.4, ss. 224-244.
- Karaman, Y. (1993). *İlkokul Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmali*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Kars, Ö. (1994). *Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri ve okul başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Kaya A., Meral O., Güler H., Aktaş E.Ö. (2015). *Çocuk istismarı açısından risk grubunda olan psikiyatrik engelli çocukların engelli sağlık kurulu raporlarına göre engel durumları ve özel eğitim hakkı*. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Ana Bilim Dalı. İzmir.

- Kayaalp L. (2008). *Dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu*. İstanbul.
- Kenny M.C. (2004). *Teachers attitudes toward and knowledge of child maltreatment child abuse & neglect*.S. 28(12):ss. 1311-1319.
- Kocaer Ü. (2006). *Hekim ve hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Konanç, Esin, İpek, Gürkaynak, Ayten, Egemen (1991). *Çocukların kötü muameleden korunması – 1. Ulusal kongresi*. Gözde Ofset Yayınları. Ankara.
- Korkmaz, B., Yalçinkaya, C. ve Demirbilek, V. (1996). *Otizm*. Nörolojik Bilimler Dergisi, s.13, ss. 1–2.
- Köknel, Ö. (1986). *İnsanı anlamak*. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- Kurtay, D. (2004). *Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi*. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. Mart, 15, 2008. www.sosyalhizmetuzmani.org.
- Kutsal, E. (2004). *Fiziksel çocuk istismarının sosyodemografik özellikleri ve milner çocuk istismarı potansiyeli ölçeğinin türkiye geçerliliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Afyon.
- Lee, Bong Joo, Lucky, Mackey-Bilaver (2007). *Effects of wic and food stamp program participation on child outcomes. children and youth services review*. Cilt.29, Sayı.4, ss. 501-517.
- Mangalcı, B. (2002). *Lise 2. sınıf öğrencilerinin ailede çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamışyüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Maviş İ (2004). *Nörojenik dil ve konuşma bozuklukları*. Nobel Tıp Kitabevi.
- MEB (2000). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Anakara. MEB Yayınları.

- MEB (2007). *Ortaöğretim kurumları ödül ve disiplin yönetmeliği*. MEB Yayınları. S.3.
- MEB (2014). *Çocuk gelişimi ve eğitimi hizmetleri yönergeliği*. Özel Eğitim. MEB yayınları.
- Mert, M (2005). *İşitme engelli güreşçilerin fiziksel fizyolojik özelliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Ankara.
- Mowbray, Carol, Orion, Mowbray (2006). *Psychosocial outcomes of adult children of mothers with depression and bipolar disorder. journal of emotional and behavioral disorders*. Cilt.14, Sayı.3, ss. 130-142.
- Nolin, Pierre, Louise, Ethier (2007). *Using neuropsychological profiles to classify neglected children with or without physical abuse. child abuse & neglect*. Cilt.31, Sayı.6, ss. 631-643.
- OSKAY, G. (1981). *Değer yargıları yönünden ana-baba ergen çatışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Özcan, N. (2006). *Zihinsel engelli çocuğun doğumu ve aile*.
- Özcebe H. (2009). *Halk sağlığı bakış açısıyla istismar bildirimi ve karşılaşılan güçlükler*. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Kongresi Ankara.
- Özdemir, A. (1989). *Çocuğun fiziksel yönden istismarı ve ihmali – ankara'daki alt ve üst toplumsal ekonomik düzeydeki ortaokul öğrencileri üzerinde ana-babanın fiziksel istismar ve ihmal davranışlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Özgür, İ. (2004). *Özel eğitim engelli çocuklar ve eğitimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Özgür, S. (2004). *Ankara ili ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin aileleri tarafından istismarı ve ihmali*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi.
- Özkan M.U. (2013). *Üstün yetenekli çocukların özellikleri*. Ankara.

- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (2000). *Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş*. (11. Basım). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Özyürek, M. (1998). *Özel eğitim: Görme engelliler*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.
- Sayıta, Sevgi, Mustafa, Şirin (2000). 1. *İstanbul çocuk kurultayı istanbul çocuk raporu*. İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.
- Sertler, Ş. (2002). *Kronik hastalık tanısı konmuş hastanede yatan 6 yaş üstü çocuklarda duygusal ihmal ve istismarın incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Sözen, A. (1990). *15-16 yaş düzeyinde ana-babalı ve ana-babasız zeka özürlü çocukların ruhsal uyum problemlerinin incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Sucuoğlu, B., Öner, U. (1994). *Zihinsel özürlü çocukların istismarı*. Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi. Ss. 316-328
- Swenson, Calvin, Malcolm, Chaffin (2006). *Beyond psychotherapy: treating abused children by changing their social ecology. aggression and violent behavior*. Cilt.11, Sayı.2, ss. 120-137.
- Şuşoğlu, Ö. (2005). *İçe kanayan yara*. Alfa Yayınları. İstanbul.
- Taner Y, Gökler B. (2004). *Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri*. Hacettepe Tıp Dergisi, 35. Ss. 82-86.
- Tercan, M. (1995). *Çocuğun ana-babası tarafından fiziksel istismarı ve ihmali*. yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Thomas, C. (2008). *Obesity and type 2 diabetes risk in midadult life: the role of childhood adversity*. Pediatrics. Cilt.12, Sayı.5, ss. 40-49.
- Topçu, S. (1997). *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı: Encest ve pedofili*. Doruk Yayıncılık. Ankara.

- Tugay, D. (2008). *Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Venet, M. (2007). *Attachment representations in a sample of neglected preschool-age children*. *School psychology international*. Cilt.28, Sayı.3, ss. 264.
- Walsh K, Brigdstock R, Farrell A, Schweitzer R. (2005). *Critical factors in teachers detecting and reporting child abuse and neglect implications for practice*. Queensland University of Technology, Queensland.
- WHO Preventing Violence (2004). *A guide to implementing the recommendations of the world report on violence and health*. Geneva.
- Yıldırım Doğru, S.S. (2006). *Zihinsel engelli çocuklarda cinsel istismar*. ss. 1.
- Yıldırım Doğru, S.S. ve Durmuşoğlu S. N., (2013). *Erken çocukluk döneminde özel eğitim*. Maya Akademi. Ankara.
- Yıldırım Sarı H., Ardahan E., Özgüven Tornacı B. (2016). *Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin son 10 yılda yapılan sistematik derlemeler*.
- Yıldırım, S. ve Çelebi, F. (1999). *Ortopedik engelliler meslek lisesi öğretmenleri ile sağlık meslek lisesi öğretmenlerinin şiddete ilişkin tutum ve davranışları üstüne karşılaştırmalı bir çalışma*. *Kriz Dergisi* 7 (2): 31-35. Ankara.
- Yiğit, R. (2002). *Fetus- yenidoğan hakları ve hemşirelik*. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu, Derg. 6, ss. 50-56.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Özgür Yayınları. İstanbul.
- Zeytinoğlu, S. (1991). *Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri*. V. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı, Ss. 561-574, İzmir.
- Ziyalar, N. (1998). *çocukların cinsel istismardan korunması bir eğitim model önerisi*. İstanbul.

EKLER

EK-1

Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketi.

Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerini Değerlendirme Anketi

Değerli katılımcı;

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Eğitim Kurumlarında görev yapan Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeylerini değerlendirme amacı ile yapılan bu ankette kimliğinizi ortaya çıkaran sorular bulunmamaktadır. Verilen bütün yanıtlar sadece anketi yapan araştırmacı tarafından bilinecektir. Bu anketi doldurmakla herhangi bir yasal yükümlülük altına kesinlikle girilmeyecektir. Yoğun iş programınız arasında bu ankete zaman ayırıp soruları dikkatle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

Tuba
ÇALIŞKAN

1- Cinsiyetiniz? **Kadın ()** **Erkek ()**

2- Yaşınız?

3- Medeni haliniz? **Evli ()** **Bekar ()**

4- Anne ya da baba mısınız? **Evet ()** **Hayır ()**

5- Okuldaki göreviniz?

Özel Eğitim öğretmeni ()	Sınıf öğretmeni ()	Türkçe öğretmeni ()
Edebiyat öğretmeni ()	Matematik öğretmeni ()	Müzik öğretmeni ()

Beden Eğitimi öğretmeni () Diğer Branşlar () Sınıf öğretmeni ()
 Müdür Muavini () Müdür ()

6- Kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz?

7- Daha önce hiç çocuk istismarı ve ihmali hakkında / çocuk korumaya yönelik / resmi bir eğitim aldınız mı? (Eğer yanıtınız “hayır” ise 11. soruya geçiniz)
 Evet () Hayır ()

8- Lütfen aldığınız hizmet içi eğitimlerin isimlerini tarihleri ile birlikte belirtiniz.

9- Son 12 ayda, çocuk istismarı ve ihmali / çocuk koruması ile ilgili toplam kaç saat hizmet içi eğitimlere katıldınız?

10- Okulunuzda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalar yapılıyor mu?
 Evet () Hayır ()

11- Kanunlara göre çocuk ihmal ve istismarı şüphesini bildirmek zorunda mısınız?
 Evet () Hayır ()

12-Ahlaki anlamda çocuk ihmal ve istismarı şüphesini bildirmekten sorumlu olduğunuzu düşünüyor musunuz?
 Evet () Hayır ()

13- Çocuk ihmal ve istismarı durumunu tespit ettiğinizde kime bildirirsiniz?
 a) Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bildiririm.
 b) Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bildiririm.
 c) Sağlık Müdürlüğü'ne bildiririm.
 d) Okul Aile Birliği'ne bildiririm.
 e) Polise bildiririm.
 f) Okul yönetimine bildiririm.

14- Çocuk koruma kanunu hakkında bilgilendirildiniz mi?
 Evet () Hayır ()

15-Aşağıdaki ihmal veya istismar durumlarından herhangi biri ile karşılaştı iseniz tutumunuz ne oldu? Lütfen ilgili kutuya (x) işareti koyarak belirtiniz.

	Karşılaşmadım	Şüphelendim	Yönetime Bildirdim	Yönetim Yetkililere Bildirdi
Fiziksel İstismar				

Duyusal İstismar				
Cinsel İstismar				
İhmal				

16-Şimdiye kadar çocuk istismarından kaç kez şüphelendiniz?.....

17-Şimdiye kadar çocuk ihmalden kaç kez şüphelendiniz?.....

18-İstismar veya ihmalden şüphelendiğinizde bildirim yapmamanızın sebebi ne olur? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- a. Sosyal servislerin konuyla ilgilenmeyeceğini düşündüğüm için.
- b. Sorunu kendim daha iyi çözebileceğimi düşündüğüm için.
- c. Konu ile uğraşmak istemediğim için.
- d. Yasal süreçlere ait bilgim olmadığı için.
- e. Çocuğu şimdiki bulunduğu durumdan daha kötü bir duruma sokacağımdan korktuğum için.
- f. Konuya ait yetersiz kanıt olduğu için.
- g. Şüpheler doğru çıkarsa, çocuğun ailesinden ayrılacağını düşündüğüm için.
- h. Diğer.....

19-Sizce çocuk ihmal veya istismarı ile ilgili bildirimde bulunduğunuzda yöneticiniz sizi destekler mi?

Evet ()

Hayır()

20-Çocuk ihmali ve istismarı konusunda daha fazla bilgilendirme gereksinimi duyuyor musunuz?

Evet ()

Hayır()

21- Aşağıdaki ifadelerden her birini okuduktan sonra size en uygun gelen kutucuğun içine "X" işareti koyunuz.

	Doğru	Yanlış	Emin Değilim
1-Çocuğun yürüme, oturma gibi genel davranışlarına bakarak cinsel istismardan şüphelenmek mümkün değildir.			
2-Özellikle 10-15 yaşlarındaki gebelik cinsel istismarı düşündürmelidir.			
3-Çocuk fiziksel temasa uğramadan da cinsel olarak istismar edilmiş olabilir.			
4-Cinsel istismara uğrayan çocukların büyük bir bölümü fiziksel istismara da uğramıştır.			
5-Çocuğun kötü hijyene sahip olması ihmal olasılığını akla getirmelidir.			
6-Çocuğun yüzünün donuk ve ifadesiz görülmesi ihmal edildiğini düşündürmelidir.			
7-İstismar ve ihmale uğrayan çocukların özsaygıları oldukça yüksektir.			
8-İstismar ve ihmale uğramaları çocukların okul başarılarını etkilemez.			

9-İstismar ve ihmale uğrayan çocuklar ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden korkma, kaçınma gösterebilirler			
10-İstismar ve ihmale uğrayan çocuklar sıklıkla göz göze iletişimden kaçınırlar, içe kapanıklık gösterebilirler.			
11-Ebeveynin sosyal destek kaybı yaşaması ve/veya alkol bağımlısı olması çocuk istismar ve ihmali açısından bir risktir.			
12-Çocuğun cinsiyetinin, istismar ve ihmalde önemi yoktur.			
13-Fiziksel veya mental eksikliği olan çocukların ihmal ve istismara uğrama olasılığı normal çocuklara göre daha fazladır.			
14-Ailenin gelir düzeyi çocuk ihmal ve istismarında önemli bir etkidir.			
15-Çocuk istismar ve ihmeline sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerde rastlanmaz.			
16-Velinin çocuktan sık sık şikayet etmesi istismar olasılığını akla getirmelidir.			
17-Çocuğun büyüme ve gelişmesindeki gerilik, ihmal edilme olasılığını düşündürmez.			

KUZey KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI
İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Lefkoşa, 21 Mart 2017

Sayı: İÖD.0.00.35/2017/İB-867

Lefkoşa,
Yakın Doğu Üniversitesi,
Savın Tuba CALISKAN,

Müdürlüğümüze bağlı okullarda görev yapan öğretmenlerin "Özel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri" konulu çalışma soruları, Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü tarafından incelenmiş olup gizlilik ve gönüllülük ilkelerine riayet edilerek uygulanması uygun görülmüştür. Ancak ilgili kişi bu anket uygulamaları su kuralara uyması konusunda zorlanmıştır.

• Anket uygulayacağı öğrencilere çalışmanın amacını ve uygulama sürecini hakkında muhakkak bilgi verilmesi gerekmektedir.

• Anket yapacağı okulları önceden belirleyip okulların bağlı bulunduğu müdürlük ve okul müdürlükleri arasında işbirliği yapması ve okullara ortak belirlenecek günde gidilmesi gerekmektedir.

Çalışma tamamlandıktan sonra sonuçların Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü ve Eğitim Ortak Hizmetler Dairesine bağlı Psikolojik Danışma Rehberlik ve Araştırma Subesi'ne ulaştırılması gerekmektedir.

Bilgilerinize saygılarımla rica ederim.

Müdür (a)
Müdür Muavini
Hakkı BASARI

Tel: (90) (392) 228 1136 - 228 6893
Fax: (90) (392) 228 7153
E-mail: mebu@kkctc.net

